

ΠΑΡΑΔΟΤΕΟ 5.1.3

Κοινή έγκριση βέλτιστων πρακτικών στην τοπική/περιφερειακή περιοχή

Στο πλαίσιο του έργου **“Supporting Social Enterprises in combating poverty and social exclusion”** με ακρωνύμιο **“SOCIAL PLATE”** στα πλαίσια του Προγράμματος Ευρωπαϊκής Εδαφικής Συνεργασίας INTERREG V-A Ελλάδα - Βουλγαρία 2014-2020

<https://www.socialplate.eu/en/>

“The contents of this deliverable are sole responsibility of the Central Market of Thessaloniki SA and can in no way be taken to reflect the views of the European Union, the participating countries the Managing Authority and the Joint Secretariat”

The Central Market of Thessaloniki SA participates in the project “Supporting Social Enterprises in combating poverty and social exclusion” with the acronym “Social Plate”, which is implemented within the framework of the INTERREG V-A Greece-Bulgaria Territorial Cooperation Program 2014-2020 and co-funded by the European Union and National Funds of the participating countries

Πίνακας περιεχομένων

1.	Εισαγωγή.....	3
1.1.	Επιτελική σύνοψη στην αγγλική γλώσσα.....	4
2.	Μοντέλα και εμπειρίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία – Περιγραφή της πρωτοβουλίας.....	5
3.	Μοντέλα και εμπειρίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη	19
4.	Η κοινωνική επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα και Ευρώπη του 2020	24
5.	Η κοινωνική επιχειρηματικότητα για μια νέα βιώσιμη οικονομία.....	27
6.	Κοινωνική επιχειρηματικότητα και εκπαίδευση.....	31
7.	Καλές πρακτικές κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία.....	40
8.	Καλές πρακτικές επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη	52
9.	Αξιολόγηση της πορείας της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα	58
10.	Αξιολόγηση του τομέα της Κοινωνικής επιχειρηματικότητας – δυσκολίες και προκλήσεις.....	60
11.	Διδάγματα από τον κλάδο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.....	68
12.	Αποτελέσματα και κοινωνικός αντίκτυπος του κλάδου της κοινωνικής επιχειρηματικότητας.....	74
13.	Συμπεράσματα και προτάσεις μεταφοράς και εφαρμογής καλών πρακτικών στη διασυνοριακή περιοχή Ελλάδας - Βουλγαρίας	79

Εισαγωγή

Το έργο «**Supporting Social Enterprises in combating poverty and social exclusion**» με ακρωνύμιο «**SOCIAL PLATE**», υποβλήθηκε στις 22.04.2016 στον άξονα προτεραιότητας 4 – ‘Μια Διασυνοριακή περιοχή χωρίς κοινωνικούς αποκλεισμούς’ και ειδικότερα:

- Στον Θεματικό Στόχο: 09 – ‘Πρώθηση της κοινωνικής συνοχής, καταπολέμηση της φτώχειας και των διακρίσεων’
- Στην Επενδυτική Προτεραιότητα: 9c – ‘Παροχή υποστήριξης σε κοινωνικές επιχειρήσεις’
- Στον Ειδικό Στόχο: 9 – ‘Επέκταση της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στη διασυνοριακή περιοχή’

Η διάρκεια του έργου κατά το στάδιο μετά την επίσημη έγκρισή του ήταν από τις 01/08/2017 έως τις 31/07/2019 και έπειτα από επικαιροποίησή του είναι από τις 28/09/2017 έως τις 27/09/2019 και είναι διάρκειας 24 μηνών συνολικά.

Η σύμβαση χρηματοδότησης υπογράφηκε στις 28 Σεπτεμβρίου 2017 και φέρει τον αριθμό Β2.9c.03, ενώ το εταιρικό σύμφωνο υπογράφηκε αντίστοιχα από τους εκπροσώπους των εταιρών που συμμετέχουν στο εταιρικό σχήμα στις 29 Αυγούστου 2017.

Η Κεντρική Αγορά Θεσσαλονίκης Α.Ε., είναι Επικεφαλής εταίρος στο έργο με τίτλο: «Supporting Social Enterprises in combating poverty and social exclusion» και με ακρωνύμιο «SOCIAL PLATE», το οποίο συγχρηματοδοτείται κατά 85% από κοινοτικούς πόρους και 15% εθνικούς, στο πλαίσιο του Προγράμματος Ευρωπαϊκής Διασυνοριακής Συνεργασίας Ελλάδα - Βουλγαρία 2014 – 2020 (INTERREG V-A).

Στο εταιρικό σχήμα του εν λόγω έργου, όπως υποβλήθηκε και εγκρίθηκε συμμετέχουν επίσης το ΤΕΧΝΟΠΟΛΙΣ – ΔΙΕΘΝΕΣ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ (126.040,00€), ο Δήμος Borino (106.009,40€) και ο φορέας ActiveYouths (100.980,00€). Ο συνολικός εγκεκριμένος προϋπολογισμός του έργου «SOCIAL PLATE» είναι 551.779,40€, ενώ ο προϋπολογισμός της

Κεντρικής Αγοράς Θεσσαλονίκης Α.Ε. για την υλοποίηση των δράσεων που θα αναλάβει ως Επικεφαλής Εταίρος του έργου ανέρχεται στα 218.750,00€.

1.1. Επιτελική σύνοψη στην αγγλική γλώσσα

The present report entitled “Best Practices of Social Entrepreneurship” was drawn up in the context of the project "Supporting Social Enterprises in combating poverty and social exclusion" with the acronym "SOCIAL PLATE" within the framework of the European Territorial Cooperation Program INTERREG V-A Greece - Bulgaria 2014-2020.

The existing models and experiences of social entrepreneurship in Europe, Greece and Bulgaria are presented in order to have a general idea of the social entrepreneurship in the cross-border area between Greece and Bulgaria and simultaneously, in the European ensemble.

The social entrepreneurship in Greece and Europe towards 2020 is approached through the presentation of key priorities of the Europe 2020 strategy launched by European Commission in order to achieve a sustainable recovery through the active and decisive use of all the forces and capabilities of society. Hence, the contribution of the social entrepreneurship for a new sustainable economy is examined.

Good practices of social entrepreneurship in Europe, Greece and Bulgaria are also presented in order to have a better picture of the social entrepreneurship in the cross-border area between Greece and Bulgaria and simultaneously, in the European ensemble.

The role of education to the existing social entrepreneurship success stories is outlined.

The social entrepreneurship evolution, the lessons learned, the difficulties and challenges in Greece are evaluated.

Finally, the results of the social entrepreneurship sector, as well as, its social impact are discussed.

The present report is concluded by the presentation of conclusions and proposals for the transfer and implementation of social entrepreneurship good practices in the cross-border area between Greece and Bulgaria.

2. Μοντέλα και εμπειρίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία - Περιγραφή της πρωτοβουλίας

Μοντέλα και εμπειρίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα

Ο νόμος 4430/2016 «Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις» έχει ως σκοπό να δημιουργήσει ένα νομοθετικό πλαίσιο για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία (Κ.Α.Ο.), ως μια μορφή εναλλακτικής οργάνωσης σε όσο το δυνατόν μεγαλύτερο φάσμα οικονομικών δραστηριοτήτων, ενώ ιδιαίτερη έμφαση δίδεται στα παραγωγικά εγχειρήματα, η στήριξη των οποίων επιδιώκεται με τον άνω νόμο.

Ο νόμος οριοθετεί – μεταξύ άλλων- τον τομέα της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, προσδιορίζει τις οργανώσεις που την απαρτίζουν και εισάγει κριτήρια για την αναγνώριση μιας συλλογικότητας ως φορέα Κ.Α.Ο. Ειδικότερα, οι κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις (Κοιν.Σ.Επ.), οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης (ΚΟΙΣΠΕ) και οι συνεταιρισμοί εργαζομένων θεωρούνται αυτοδικαίως φορείς Κ.Α.Ο. Για τα λοιπά μη μονοπρόσωπα νομικά πρόσωπα τίθενται ορισμένες προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούν για να αποκτήσουν την ιδιότητα του Φορέα Κ.Α.Ο. Οι προϋποθέσεις αυτές είναι “η συλλογική και κοινωνική ωφέλεια, η πληροφόρηση και συμμετοχή των μελών του φορέα, το δημοκρατικό σύστημα λήψης αποφάσεων με βάση την αρχή ένα μέλος-μια ψήφος, οι περιορισμοί στη διανομή κερδών, το σύστημα σύγκλισης στην αμοιβή της εργασίας, η οριζόντια και ισότιμη δικτύωση με άλλους φορείς Κ.Α.Ο., καθώς και το να μην έχει ιδρυθεί και να μην διοικείται ο φορέας άμεσα ή έμμεσα από Ν.Π.Δ.Δ. ή Ο.Τ.Α. α΄ ή β΄ βαθμού ή από άλλο νομικό πρόσωπο του ευρύτερου δημόσιου τομέα”.

Τα κριτήρια αυτά αντανakλούν ορισμένα από τα βασικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων, όπως η συμμετοχή των μελών στη λήψη αποφάσεων και οι περιορισμοί στη διανομή κερδών, χωρίς όμως να υπάρχει απόλυτη ταύτιση μεταξύ της έννοιας της κοινωνικής επιχείρησης και της ιδιότητας του φορέα Κ.Α.Λ.Ο. Γι' αυτό δεν θα πρέπει να περιορίζουμε την κοινωνική επιχείρηση στις νομικές μορφές που αναγνωρίζονται αυτοδικαίως ως φορείς Κ.Α.Λ.Ο. ή που πληρούν τις σχετικές προϋποθέσεις, αλλά αντιθέτως οφείλουμε να εξετάζουμε όλες τις πιθανές νομικές μορφές που μπορούν να προσλάβουν χαρακτηριστικά κοινωνικής επιχείρησης και τις οποίες διακρίνουμε στις εξής τρεις κατηγορίες:

α) στις νομικές μορφές, οι οποίες αναπτύσσουν χαρακτηριστικά κοινωνικών επιχειρήσεων στην πράξη (οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην πράξη)

β) στις νομικές εκείνες μορφές, όπου υπάρχει συνάφεια όχι όμως απόλυτη ταύτιση με τα βασικά χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων (όπως π.χ. οι συνεταιρισμοί)

γ) στις νομικές εκείνες μορφές που κατ' εξοχήν προσφέρονται για τη δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων (όπως π.χ. οι Κοινσεπ, οι ΚΟΙΣΠΕ και οι ΑΜΚΕ).

α) Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στην πράξη

Οι ατομικές επιχειρήσεις και οι κεφαλαιουχικές εταιρίες τίθενται εκτός κοινωνικής οικονομίας, όπως αυτή προσδιορίζεται στον άνω νόμο. Οι μεν διότι αποτελούν μονοπρόσωπα νομικά πρόσωπα και οι δε επειδή έχουν ως βασικό τους σκοπό την επίτευξη κέρδους. Παρόλα αυτά, δεν αποκλείεται τα ενδιαφερόμενα μέρη να επιλέξουν μια από τις άνω νομικές μορφές για το εγχείρημά τους, το οποίο στην πράξη μπορεί να λειτουργήσει ως οιοική κοινωνική επιχείρηση υιοθετώντας τα βασικά της χαρακτηριστικά, όπως η ισότιμη συμμετοχή των μελών στη λήψη αποφάσεων.

Όταν αυτό δεν συνεπάγεται καταστρατήγηση του σκοπού και των χαρακτηριστικών ορισμένου εταιρικού τύπου, που εισάγονται με αναγκαστικού δικαίου διατάξεις, δεν αποκλείεται να καθίσταται ανεκτό από το νόμο, όχι όμως και επιθυμητό.

Ειδικότερα, για τους συμμετέχοντες σε ένα τέτοιο εγχείρημα (είτε είναι εμφανή είτε είναι αφανή μέλη) υφίσταται ένα καθεστώς ανασφάλειας ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους έναντι της επιχείρησης/εταιρίας τους, από τη στιγμή που αυτά δεν θεμελιώνονται στο νόμο αλλά στα μεταξύ τους ατύπως συμφωνηθέντα.

Επιπρόσθετα, κάθε εταιρικός τύπος έχει έναν σαφή σκοπό και έτσι οι συναλλασσόμενοι με αυτόν τον τύπο εταιρίας είναι σε θέση να γνωρίζουν εκ των προτέρων τον τρόπο λειτουργίας- οργάνωσης του και τον επιδιωκόμενο του σκοπό. Κατά συνέπεια, όταν ένα εγχείρημα επιδιώκει έναν κοινωνικό σκοπό επιλέγοντας μια νομική μορφή που δεν τον προάγει τότε τίθεται το ερώτημα πώς θα είναι σε θέση να τον επικοινωνήσει κατά τις συναλλαγές του με τρίτους και πώς θα διασφαλίσει ότι η εκπλήρωση ενός διαφορετικού σκοπού από τον προβλεπόμενο στον νόμο δεν θα είναι πρόσκαιρη αλλά θα έχει διαρκή και μόνιμο χαρακτήρα.

Παράλληλα, η μη αναγνώριση του εγχειρήματος ως φορέα Κ.Α.Ο. συνεπάγεται ότι αυτό αποκλείεται από τα υποστηρικτικά μέτρα που εισάγει ο Ν. 4430/2016 για τους φορείς ΚΑΛΟ.

Η επιλογή μιας τέτοιας νομικής μορφής έχει αντίκτυπο και στην κοινωνική οικονομία εν γένει, καθώς δεν γίνεται χρήση των νομικών μορφών που είναι άρρηκτα συνυφασμένες με τον χώρο της Κ.Α.Ο., δυσχεραίνοντας έτσι την χαρτογράφηση του χώρου και τη συσπείρωσή του σε δεύτερο βαθμό, καθώς στις ενώσεις φορέων Κ.Α.Ο. δεν θα μπορούν να συμμετέχουν τέτοια νομικά σχήματα.

Από την άλλη πλευρά υπάρχουν και ορισμένα πλεονεκτήματα αυτών των μορφών, όπως το ότι πρόκειται για παλαιότερες και ευρέως γνωστές νομικές μορφές με τις οποίες οι δημόσιες υπηρεσίες είναι εξοικειωμένες με συνέπεια να μην δημιουργούνται σημαντικά κωλύματα κατά τη σύσταση και τη λειτουργία τους ως προς διαδικαστικά ζητήματα . Σε κάθε όμως περίπτωση η μη χρήση άλλων νομικών μορφών διατηρεί την άνω διαμορφωθείσα κατάσταση και δεν συμβάλλει στην ανατροπή της.

β) Οι συνεταιρισμοί

Οι συνεταιρισμοί, αν και φέρουν αρκετά από τα χαρακτηριστικά των κοινωνικών επιχειρήσεων δεν ταυτίζονται με αυτές, καθώς είναι προσανατολισμένοι στην εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών τους, κι όχι απαραίτητως και σε εκείνων της κοινότητας ή άλλων ομάδων, τρίτων προς τον συνεταιρισμό.

Στο πλαίσιο της ελληνικής νομοθεσίας, οι συνεταιρισμοί δεν υπάγονται σε ένα ενιαίο θεσμικό πλαίσιο αλλά αντιθέτως έχουν θεσπιστεί ειδικοί νόμοι που διέπουν διάφορες κατηγορίες τους. Μια θεμελιώδης διάκριση των συνεταιρισμών με κριτήριο τον τομέα δραστηριοποίησής τους είναι μεταξύ αγροτικών και αστικών συνεταιρισμών.

Οι αγροτικοί συνεταιρισμοί που διέπονται από τον Ν. 4384/2016 δραστηριοποιούνται στον τομέα της αγροτικής οικονομίας. Οι δασικές συνεταιριστικές οργανώσεις έχουν πλέον αυτονομηθεί από την άνω κατηγορία και διέπονται από τον δικό τους νόμο, τον Ν. 4423/2016.

Από την άλλη πλευρά, οι αστικοί συνεταιρισμοί διέπονται από τον Ν. 1667/1986, ο οποίος εισάγει γενικές διατάξεις για όλους καταρχάς τους συνεταιρισμούς που δραστηριοποιούνται σε οποιονδήποτε τομέα της οικονομίας, πλην του αγροτικού (όπως π.χ. οι παραγωγικοί, καταναλωτικοί, προμηθευτικοί, πιστωτικοί, μεταφορικοί και τουριστικοί).

Προσφάτως θεσπίστηκε και ο Ν. 4513/2018, ο οποίος ρυθμίζει τις ενεργειακές κοινότητες, δηλαδή, την δημιουργία ενεργειακών συνεταιρισμών, στις οποίες ενθαρρύνεται η συμμετοχή πολιτών, τοπικών επιχειρήσεων και οργανισμών τοπικής αυτοδιοίκησης.

Ο συνεταιρισμός προσφέρεται ως κατάλληλη νομική μορφή για τα ενδιαφερόμενα μέρη που επιθυμούν να δημιουργήσουν μια δημοκρατικά διοικούμενη, συνιδιόκτητη επιχείρηση με βασικό σκοπό να καλύψουν (με την κοινή αυτή επιχείρηση) τις ανάγκες τους, που αφορούν είτε την επαγγελματική είτε την οικιακή τους οικονομία. Αν τα ενδιαφερόμενα μέρη επιθυμούν να δραστηριοποιηθούν στον αγροτικό, ενεργειακό ή δασικό τομέα, τότε στρέφονται στις αντίστοιχες ειδικές αυτές κατηγορίες αγροτικών συνεταιρισμών, ενεργειακών κοινοτήτων, δασικών συνεταιρισμών. Αν όμως η δραστηριότητα που

επιθυμούν να αναλάβουν τα ενδιαφερόμενα μέρη δεν ανήκει σε αυτούς τους τομείς, τότε μπορούν να εξετάσουν το ενδεχόμενο σύστασης αστικών συνεταιρισμών, οι διατάξεις των οποίων διέπουν όλες τις λοιπές κατηγορίες συνεταιρισμών.

Ειδικότερα, οι αστικοί συνεταιρισμοί αποτελούν μια νομική μορφή που προσφέρεται για την δημιουργία εγχειρημάτων με σημαντικό αριθμό ιδρυτικών μελών, ο οποίος μεταβάλλεται όπως άλλωστε και το κεφάλαιό τους. Το εν λόγω νομικό σχήμα ενδιαφέρει τα μέρη εκείνα που επιθυμούν η επιχείρησή τους να διοικείται δημοκρατικά από τα ίδια της τα μέλη με βάση την αρχή 1 μέλος -1ψήφος, τα οποία εκλέγουν και τα όργανα διοίκησης τους. Το κεφάλαιο τους απαρτίζεται από συνεταιριστικές μερίδες, με τις οποίες μετέχει στο κεφάλαιο κάθε μέλος και από προαιρετικές, οι οποίες δεν αντιστοιχούν σε ψήφους αλλά σε ορισμένα προνόμια. Η εν λόγω νομική μορφή επιτρέπει στα ενδιαφερόμενα μέρη να συμμετέχουν υπό όρους στη διανομή πλεονασμάτων-κερδών, καθώς και να επιλέξουν την έκταση της ευθύνης τους, δηλαδή, αν αυτή θα είναι απεριόριστη ή περιορισμένη για τα χρέη του συνεταιρισμού έναντι τρίτων.

Από την άλλη πλευρά οι αστικοί συνεταιρισμοί δεν αναγνωρίζονται αυτοδικαίως ως φορείς Κ.Α.Ο. Κατά συνέπεια, για να απολαύσουν των υποστηρικτικών μέτρων του νέου νόμου, οφείλουν να μεταβάλλουν το καταστατικό τους ως προς τα κριτήρια που θέτει το αρ. 3.1 δ του Ν. 4430/2016, ιδίως δε ως προς τον επιδιωκόμενο σκοπό τους και τον τρόπο διανομής των κερδών τους.

Επιλέγοντας την μορφή αστικού συνεταιρισμού τα μέλη ενδεχομένως να έρθουν αντιμέτωποι με μια επιφυλακτική στάση των τρίτων-συναλλασσόμενων, η οποία οφείλεται σε μια αρνητική δημόσια εικόνα, που είχε δημιουργηθεί τα προηγούμενα χρόνια για τους συνεταιρισμούς ως προς την πολιτική τους ουδετερότητα και την οικονομική τους βιωσιμότητα και διατηρείται σε ένα βαθμό ακόμη και σήμερα. Αυτό δεν θα πρέπει όμως να αποτρέπει σημαντικά τα ενδιαφερόμενα μέρη, καθώς μόνο με νέα εγχειρήματα δύναται η στερεοτυπική αυτή αντίληψη να ανατραπεί.

γ) Οι κατεχοχήν κοινωνικές επιχειρήσεις

Η τρίτη αυτή κατηγορία περιλαμβάνει τις νομικές εκείνες μορφές που κρίνονται ως προσφορότερες για τη δημιουργία κοινωνικών επιχειρήσεων. Τα ενδιαφερόμενα μέρη στρέφονται στις νομικές μορφές που ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία όταν έχουν ως βασική τους προτεραιότητα την επιδίωξη κοινωνικής ωφέλειας, δηλαδή, η οικονομική δραστηριότητά που θα αναλάβουν θα εξυπηρετεί άλλες κοινωνικές ομάδες ή ανάγκες της κοινότητας που δεν ταυτίζονται και δεν περιορίζονται απαραίτητως σε εκείνες των μελών.

Στην κατηγορία αυτήν ανήκουν – μεταξύ άλλων - οι Κοιν.Σ.Επ. (κοινωνικές συνεταιριστικές επιχειρήσεις), οι ΚΟΙΣΠΕ (κοινωνικοί συνεταιρισμοί περιορισμένης ευθύνης) και οι ΑΜΚΕ (αστικές μη-κερδοσκοπικές εταιρίες) λόγω του ότι έχουν ως βασικό τους χαρακτηριστικό την επιδίωξη κοινωνικού σκοπού.

Από αυτές, οι Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ευάλωτων Ομάδων, οι Κοιν.Σ.Επ. Ένταξης Ειδικών Ομάδων και οι ΚΟΙΣΠΕ έχουν ιδιαίτερα εξειδικευμένους σκοπούς, οι οποίοι για τις Κοιν.Σ.Επ. ένταξης είναι η ένταξη στην οικονομική και κοινωνική ζωή των ατόμων που ανήκουν στις Ευάλωτες Κοινωνικές Ομάδες και στις Ειδικές Ομάδες Πληθυσμού, αντίστοιχα, και για τους ΚΟΙΣΠΕ η κοινωνικο-οικονομική ενσωμάτωση και επαγγελματική ένταξη των ατόμων με σοβαρά ψυχοκοινωνικά προβλήματα. Αν οι άνω εξειδικευμένοι στόχοι δεν συμπίπτουν με τις επιδιώξεις των ενδιαφερομένων μερών, τότε τα μέρη αυτά καλούνται να εξετάσουν άλλα νομικά σχήματα, όπως οι Κοιν.Σ.Επ. συλλογικής και κοινωνικής ωφέλειας και οι ΑΜΚΕ, των οποίων ο εκ του νόμου οριζόμενος σκοπός δεν είναι αυστηρώς οριοθετημένος αλλά προσδιορίζεται με γενικούς όρους.

Ειδικότερα, η Κοιν.Σ.Επ. προσφέρεται για τη δημιουργία εγχειρημάτων με μικρό αριθμό ιδρυτικών μελών, τα οποία μπορούν να δραστηριοποιηθούν σε οποιονδήποτε οικονομικό τομέα, αναλαμβάνοντας πολλαπλές οικονομικές δραστηριότητες και επιδιώκοντας όχι μόνο τη συλλογική αλλά και την κοινωνική ωφέλεια, δηλαδή, με τα προϊόντα και τις υπηρεσίες που θα προσφέρει το εγχείρημα καλύπτονται όχι μόνο οι ανάγκες των μελών του αλλά παράλληλα εξυπηρετούνται και άλλες κοινωνικές ομάδες ή καλύπτονται ευρύτερες ανάγκες της κοινότητας.

Επιλέγοντας την νομική μορφή της Κοιν.Σ.Επ. τα ενδιαφερόμενα μέρη δεσμεύονται στο ότι θα λαμβάνουν αποφάσεις με δημοκρατικό τρόπο με βάση την αρχή 1 μέλος -1 ψήφος, αποδέχονται ότι το εγχείρημα θα έχει μεταβλητό αριθμό μελών - κεφαλαίου, καθώς και ότι τα κέρδη μπορούν να διανέμονται μόνο στους εργαζόμενους του εγχειρήματος. Παράλληλα, η ευθύνη κάθε μέλους για τα χρέη της Κοιν.Σ.Επ. είναι περιορισμένη και δεν ξεπερνάει το ύψος της συνεταιριστικής μερίδας, της οποίας η αξία είναι τουλάχιστον 100 ευρώ.

Από την άλλη μεριά, η ΑΜΚΕ προτείνεται όταν η ιδρυτική ομάδα έχει ιδιαίτερα μικρό αριθμό μελών, η σύνθεση των οποίων θα παραμείνει σταθερή και έχει ως βασική προτεραιότητα την επιδίωξη κοινωφελών σκοπών, χωρίς να αποκλείεται δευτερευόντως και για την αποτελεσματικότερη υλοποίησή τους η άσκηση και οικονομικού σκοπού. Τα μέλη μιας ΑΚΜΕ αποδέχονται το ότι θα ευθύνονται απεριόριστα για τα χρέη της έναντι τρίτων με το σύνολο της περιουσίας τους, ενώ παράλληλα τα όποια θετικά οικονομικά αποτελέσματα (κέρδη) δεν θα διανέμονται μεταξύ τους. Σε ότι αφορά στον τρόπο διοίκησής της, τα μέλη δεν υποχρεούνται να λαμβάνουν αποφάσεις δημοκρατικά.

Μοντέλα και εμπειρίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας στη Βουλγαρία

Η έννοια της κοινωνικής επιχειρηματικότητας είναι σχετικά μικρή τόσο ως θεωρία όσο και ως πρακτική στη Βουλγαρία. Αναμφισβήτητα υπάρχει μια παρανόηση αυτής της έννοιας, όχι μόνο από την κοινωνία, αλλά και από τις αρχές της φορολογικής και νομοθετικής ρύθμισης. Στην αντίληψη του κοινού υπάρχει μια υποκειμενική αντίληψη ότι η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι ένας τύπος κοινωνικής αναπροσαρμογής των ευάλωτων ομάδων στις εμπορικές επιχειρήσεις.

Από νομοθετικής άποψης, η νομοθεσία για μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς, μολονότι επιτρέπει τη διεξαγωγή επιχειρηματικών δραστηριοτήτων από ΜΚΟ (μη-κυβερνητικές οργανώσεις), δεν επαρκεί για την παρότρυνση παρόμοιων πρωτοβουλιών. Η έλλειψη ρητής μνείας της κατηγορίας των κοινωνικών επιχειρήσεων οδηγεί σε μια κατάσταση στην οποία οι υφιστάμενες κοινωνικές επιχειρήσεις συχνά δεν θεωρούνται ως τέτοιες.

Παρά την ταχεία ανάπτυξη του τομέα της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και τον αυξανόμενο ρόλο των κοινωνικών επιχειρήσεων για την καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι σχεδόν ανεπαίσθητη στη Βουλγαρία. Παρόλο που οι κοινωνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία εξακολουθούν να είναι μέτριες σε κλίμακα, το λεγόμενο "κράτος πρόνοιας" διστάζει να αλλάξει στάση απέναντί τους και να επιτρέψει την κινητοποίηση πρόσθετων πόρων στον κοινωνικό τομέα μέσω της ανάπτυξης του επιχειρηματικού δυναμικού και της καινοτομίας.

Στο Βουλγαρία εντοπίζεται μια ποικιλία κοινωνικών επιχειρήσεων:

- Ιδιωτικές εμπορικές εταιρείες που προσλαμβάνουν άτομα που διατρέχουν κίνδυνο και / ή προσφέρουν προϊόντα ή υπηρεσίες για τέτοιους ανθρώπους.
- Εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες που απασχολούν αυτές τις ευάλωτες ομάδες.
- Μη κυβερνητικές οργανώσεις που αναπτύσσουν επιχειρηματικές δραστηριότητες στο πλαίσιο της νόμιμης δυνατότητας να το κάνουν ή συστήνουν εταιρείες για την ανάπτυξη μιας τέτοιας δραστηριότητας, παρέχοντας θέσεις εργασίας για άτομα από ευάλωτες ομάδες.
- Κοινωνικές επιχειρήσεις σε δήμους που απασχολούν άτομα από ευάλωτες ομάδες (κυρίως ατόμων με αναπηρία).
- Κοινωνικές επιχειρήσεις υπό μορφή συμπράξεων δημόσιου-ιδιωτικού τομέα με δήμους.
- Κέντρα ημερήσιας φροντίδας για άτομα με αναπηρίες που αναζητούν επιχειρηματικές ευκαιρίες με στόχο την κοινωνικοποίηση και προσαρμογή.
- Οι κοινωνικές επιχειρήσεις των μεγάλων βιομηχανικών εταιρειών χαρτοφυλακίου που δημιουργήθηκαν για την επαγγελματική αποκατάσταση των εργαζομένων που τραυματίστηκαν ενώ εργάζονταν στο εργοστάσιο.

Από την άποψη του ορισμού της εργασίας, μπορούν να οργανωθούν σε δύο κύριες ομάδες: επιχειρήσεις που δημιουργούνται ως αποτέλεσμα επιχειρηματικής πρωτοβουλίας και λειτουργούν με βάση την αγορά (αποκαλούνται "επιχειρηματικές") ή επιχειρήσεις στις οποίες κυριαρχεί η κοινωνική αιτία και το κέρδος είναι στο παρασκήνιο.

Επιχειρηματικός τύπος:

1. Ειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες - οι πιο κοινές, βιώσιμες επιχειρήσεις που δημιουργήθηκαν στο πλαίσιο του νόμου για την ένταξη των ατόμων με αναπηρίες.
2. Ιδιωτικές εταιρείες που έχουν ξεκινήσει με ίδιους πόρους τους - πολλές περιπτώσεις που προκύπτουν από μια αυθεντική επιχειρηματική ιδέα. Αποδείχθηκαν βιώσιμες ακριβώς επειδή δεν στηρίζονται στην εξωτερική βοήθεια.
3. Δημοτικές εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με αναπηρίες - αυτός είναι ένας ενδιαμέσος τύπος μεταξύ ενιαίων ειδικευμένων επιχειρήσεων και δημοτικών κοινωνικών επιχειρήσεων. Παραμένουν προσανατολισμένες στο κέρδος και στην πραγματικότητα εργάζονται σε ανταγωνιστική βάση, αλλά σε σοβαρές οικονομικές καταστάσεις μπορούν να βασίζονται στη στήριξη των δήμων ως σημαντικές και σε ορισμένες περιπτώσεις σε σημαντικούς πελάτες.

Με κυρίαρχη κοινωνική αιτία:

1. Οι δημοτικές κοινωνικές επιχειρήσεις (ή οι συμπράξεις δημόσιου και ιδιωτικού τομέα στις οποίες εμπλέκεται ο δήμος) - η διαφορά με τον παραπάνω τύπο (τοπικές εξειδικευμένες εταιρείες) είναι ότι αυτές προσανατολίζονται σε κοινωνικές αιτίες (π.χ. βελτιωμένη διαβίωση και κοινωνική κατάσταση ατόμων από ευάλωτες ομάδες - πιο συχνά άτομα με αναπηρίες). Δεν έχουν το δικαίωμα να διαχωρίζουν τις επιχειρήσεις, τα έσοδα από τις δραστηριότητές τους δεν επαρκούν για τη χρηματοδότησή τους, δηλαδή υποστηρίζονται κυρίως από τον δημοτικό προϋπολογισμό και σε περίπτωση διακοπής της χρηματοδότησης δεν θα είναι σε θέση να συνεχίσουν τις δραστηριότητές τους. Σε αυτό το

είδος μπορεί να ενταχθεί και η περίπτωση μιας επιχείρησης σε έναν μεγάλο βιομηχανικό γίγαντα που την δημιούργησε με στόχο την επαγγελματική αποκατάσταση των εργαζομένων που τραυματίστηκαν ενώ εργάζονταν στο εργοστάσιο. Το συγκεκριμένο είναι ότι οι υπηρεσίες μιας κοινωνικής επιχείρησης αποτιμώνται, αλλά στην πράξη δεν μπορούν να τις προσφέρουν σε εξωτερικούς πελάτες και να παράγουν έσοδα.

2. Επιχειρήσεις μη κερδοσκοπικών οργανισμών - αρκετές μεγάλες ΜΚΟ έχουν δικές τους επιχειρήσεις που προσφέρουν προϊόντα στην αγορά και από τα κέρδη καλύπτουν τις βασικές κοινωνικές τους δραστηριότητες. Από νομική άποψη, μπορούν να λειτουργήσουν ως ξεχωριστοί επιχειρηματικοί φορείς.

3. Οι κοινωνικές υπηρεσίες για ευάλωτες ομάδες που επιδιώκουν την περαιτέρω ή διαρκή χρηματοδότηση μέσω της επιχειρηματικότητας, μαζί με την απασχόληση και την κοινωνικοποίηση - συνήθως κέντρα ημερήσιας φροντίδας για άτομα με αναπηρίες που εργάζονται για την ένταξή τους μέσω της συμμετοχής τους σε διάφορες δραστηριότητες (σουβενίρ, γλυπτά και άλλα).

Άλλη εφαρμόσιμη τυπολογία βασίζεται στη μορφή βοήθειας προς ευάλωτες ομάδες.

Από την άποψη αυτή, μπορεί κανείς να διακρίνει τέσσερις βασικές ομάδες επιχειρήσεων:

- Οι επιχειρήσεις που δημιουργούν απασχόληση / εμπλέκουν άτομα από ευπαθείς ομάδες να συμμετέχουν στην παραγωγική διαδικασία / παροχή υπηρεσιών, δηλαδή δεν είναι παθητικοί παραλήπτες - οι κοινωνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία συγκεντρώνονται κυρίως σε αυτή την ομάδα, γεγονός που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στη διάδοση εξειδικευμένων επιχειρήσεων για άτομα με ειδικές ανάγκες
- Επιχειρήσεις που προσφέρουν ένα τυπικό προϊόν / υπηρεσία, αλλά με κοινωνική επιρροή - όπως οι κοινωνικοί βοηθοί για ασθενείς, ο φούρνος στη γειτονιά των Ρομά και άλλοι. Αυτή η ομάδα είναι λιγότερο κοινή από την πρώτη.
- Τα ίδια τα καινοτόμα προϊόντα σχετίζονται με την κοινωνική βοήθεια ή τα καινοτόμα κοινωνικά προϊόντα - ένα κλασικό παράδειγμα είναι οι υπολογιστές για τους φτωχούς στην

Ινδία, ένα παράδειγμα τέτοιων προϊόντων στη Βουλγαρία είναι συσκευές που βοηθούν τα άτομα με αναπηρία να οδηγούν, να εισάγουν και να ιδρύουν κοινωνικές επιχειρήσεις.

- Οι επιχειρήσεις που προσφέρουν δωρεάν προϊόντα / υπηρεσίες ή υποστηρίζουν οικονομικά ευάλωτες ομάδες - την πρώτη ιστορικά εδραιωμένη μορφή βοήθειας, η πιθανότητα αυτή εξακολουθεί να υφίσταται υποθετικά. Επί του παρόντος, αυτή η μορφή βοήθειας είναι χαρακτηριστική μάλλον για τις περιφερειακές περιοχές της κοινωνικής επιχειρηματικότητας - εταιρική κοινωνική ευθύνη και φιλανθρωπία.

Παρόλο που οι εταιρείες της πρώτης ομάδας κυριαρχούν, πρέπει να σημειωθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις υπάρχει ένας συνδυασμός περισσότερων της μιας μορφών υποστήριξης που περιγράφηκε παραπάνω. Αυτό συμβαίνει κυρίως σε νέες επιχειρήσεις ανά επιχειρηματικό τύπο.

Από την άποψη της φάσης ανάπτυξης:

Κοινωνικές επιχειρήσεις που βρίσκονται ακόμη στον "αρχικό σχεδιασμό" που χρειάζονται χρηματοδότηση και υποστήριξη. Κοινωνικές επιχειρήσεις που βρίσκονται στην αρχή της ανάπτυξής τους. Κοινωνικές επιχειρήσεις στη φάση ανάπτυξης. Καθιερωμένες, σταθερές λειτουργικές κοινωνικές επιχειρήσεις. Ολοκληρωμένα έργα σε πιλοτική φάση που έχουν συνάψει και εγκαθιδρύσει κοινωνικές επιχειρήσεις και βρίσκονται στο στάδιο της ολοκλήρωσης ή δεν λειτουργούν πλέον.

Αυτή η ποικιλομορφία μπορεί να θεωρηθεί από διαφορετικές οπτικές γωνίες που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στην κατανόηση της τρέχουσας κατάστασης στη χώρα.

Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζουν οι κοινωνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία:

1. Έλλειψη νομικού πλαισίου σχετικά με τον ορισμό των κοινωνικών επιχειρήσεων για την ορθή καθοδήγηση των πολιτικών - στη Βουλγαρία δεν υπάρχει ακόμη νομικός ορισμός της κοινωνικής επιχείρησης, αλλά έχει ένα σύνολο χαρακτηριστικών (στην εθνική έννοια της κοινωνικής οικονομίας) για την αναγνώριση της κοινωνικής επιχείρησης.

2. Η πλειοψηφία των κοινωνικών επιχειρήσεων στη Βουλγαρία στοχεύει στην παροχή διαφόρων τύπων υπηρεσιών (παθητική) ενώ η κοινωνική επιχειρηματικότητα πρέπει να αναπτυχθεί προς την κατεύθυνση της ενεργού συμμετοχής ομάδων στόχων στη διαδικασία.

3. Προβλήματα που αντιμετωπίστηκαν κατά τη λειτουργία των κοινωνικών επιχειρήσεων: εγκαταστάσεις, διοίκηση, προσωπικό, εξοπλισμός.

4. Έλλειψη επαρκών κινήτρων για την προσφορά προϊόντων των κοινωνικών επιχειρήσεων στην αγορά.

5. Αλληλεπίδραση με άλλες εταιρείες, οργανισμούς, διοικήσεις.

6. Η ανάγκη κατάρτισης και παροχής κινήτρων σε άτομα που εργάζονται σε κοινωνικές επιχειρήσεις και σε όσους επιθυμούν να εργαστούν εκεί.

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα είναι ένας από τους πιο καινοτόμους τρόπους για την επίτευξη καλύτερης ποιότητας ζωής, ανεξαρτησίας και κοινωνικής ένταξης ατόμων από ευάλωτες ομάδες.

Για την επιτυχή ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων, χρειάζεται να γίνουν βασικές νομοθετικές αλλαγές και να τεθούν μέτρα σε στρατηγικά και πολιτικά εθνικά πλαίσια, έτσι ώστε να δημιουργηθούν πραγματικοί μηχανισμοί στήριξης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στη Βουλγαρία.

Απαιτείται η δημιουργία βιώσιμων σχέσεων μεταξύ κοινωνικών φορέων και δημόσιου τομέα - σχέσεων στις οποίες ο κάθε ένας από τους παράγοντες αυτούς αναγνωρίζει τον ρόλο του για την επίτευξη κοινωνικά σημαντικών στόχων και είναι διατεθειμένος να επενδύσει πόρους σε αυτό.

Περιγραφή της πρωτοβουλίας

Η διασυνοριακή περιοχή περιλαμβάνει μερικές από τις πιο απομακρυσμένες και απομονωμένες περιοχές και των δύο χωρών καθώς χαρακτηρίζονται από αυξανόμενα επίπεδα φτώχειας και υψηλά ποσοστά ανεργίας ιδιαίτερα στις γυναίκες και τους νέους. Η

κοινωνική επιχειρηματικότητα έχει καταφέρει να ελαφρύνει τέτοια προβλήματα σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης αλλά στη διασυνοριακή περιοχή δεν έχει αναπτυχθεί σε ικανοποιητικό βαθμό. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα μπορεί να αντιμετωπίσει ζητήματα μειωμένης παροχής υπηρεσιών σε ειδικούς πληθυσμούς που υπόκεινται ή απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό και ταυτόχρονα να τους παρέχει πρόσβαση στην αγορά εργασίας. Αυτό το επιδεινούμενο κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο έχει προκαλέσει το ενδιαφέρον των εταιρών για τη δημιουργία και τη λειτουργία κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία που προσφέρουν (α) μια πρόσθετη ευκαιρία για να εισέλθουν στην αγορά εργασίας οι επαγγελματικά και οικονομικά προβληματικές και οι ευάλωτες ομάδες και (β) για την αναζήτηση νέων και βιώσιμων πόρων για την εκπλήρωση κοινωνικών στόχων προς όφελος του κοινού.

Η ιδέα του έργου αναπτύχθηκε σαν μία λύση στα ζητήματα ανεργίας, φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Συγκεκριμένα, το έργο αποσκοπεί στην προώθηση της περιφερειακής συνοχής μέσα από την δημιουργία και την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία με το ρόλο όχι μόνο της παροχής εργασίας σε μακροχρόνια ανέργους και περιθωριοποιημένα άτομα αλλά και τη σίτιση ατόμων από ευπαθείς κοινωνικές ομάδες. Επιπλέον, μέσω εκπαιδευτικών σεμιναρίων, το έργο επιχειρεί να αυξήσει τις ικανότητες των ανέργων, καθώς και ατόμων που εργάζονται ήδη σε άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις που ελλείπουν σε δεξιότητες μάρκετινγκ, επιχειρηματικού σχεδιασμού κλπ.

Στόχος του έργου είναι να στηρίξει την ίδρυση μίας κοινωνικής επιχείρησης στην Ελλάδα (Κεντρική Μακεδονία) και να την προωθήσει στη Βουλγαρία μέσω κοινωνικού franchising, δηλαδή διασυνοριακή μεταφορά της κοινωνικής επιχείρησης από τη μία χώρα στην άλλη. Σκοπός της κοινωνικής επιχείρησης θα είναι η διανομή προϊόντων μακράς διάρκειας που αλλιώς θα αποτελούσαν απορρίμματα, προωθώντας μία οικολογική προσέγγιση και απασχολώντας παράλληλα άτομα από οικονομικά και επαγγελματικά αμφισβητούμενες ομάδες για να διασφαλίζουν τις καθημερινές λειτουργίες της οντότητας.

Αναμενόμενα αποτελέσματα

Το έργο αποτελεί μία λύση στα πολυετή προβλήματα φτώχειας και περιθωριοποίησης κοινωνικών ομάδων με οικονομικά προβλήματα, όπως γυναίκες και χρόνια άνεργους νέους. Το έργο «Social Plate» θα δημιουργήσει θέσεις εργασίας για τα άτομα που προαναφέρθηκαν, βοηθώντας τους να συμβάλλουν στην τοπική οικονομία αλλά και να βοηθήσουν τον εαυτό τους: θα απασχοληθούν δύο υπάλληλοι σε κάθε ΜΚΟ καθώς θα γίνουν δεκτοί και εθελοντές. Ο εθελοντισμός προάγεται αφού έχει αποδειχθεί πως μέσω της κοινωνικοποίησης και της συμμετοχής σε κοινότητες, οι άνθρωποι μπορούν να ξεπεράσουν την περιθωριοποίηση. Η χρήση πλεονάσματος τροφίμων που διαφορετικά θα κατέληγε στον κάδο απορριμμάτων προτείνει μία καινοτόμα και φιλική προς το περιβάλλον προσέγγιση.

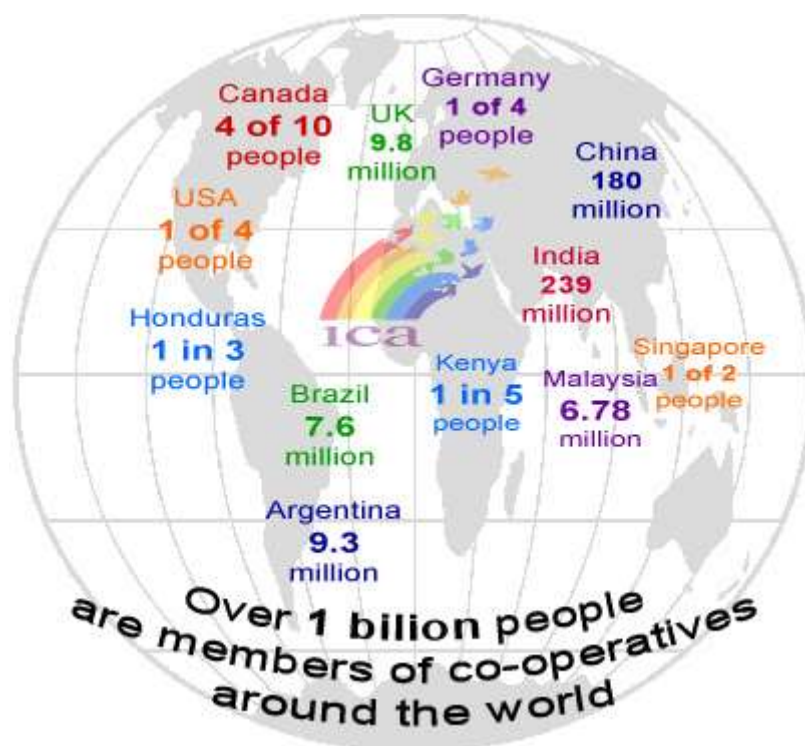
Το γεγονός ότι στην εταιρική σύμπραξη συμμετέχουν δημόσιοι, περιφερειακοί και τοπικοί φορείς εξασφαλίζει την ευρύτερη συνεισφορά του έργου στην ανάπτυξη και την υποστήριξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας. Εκπαιδευτικά ιδρύματα και άλλοι δημόσιοι φορείς θα συμμετέχουν επίσης στην προσπάθεια ενημέρωσης και ευαισθητοποίησης σχετικά με τις ευκαιρίες και τις συνθήκες για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, μέσω της διοργάνωσης κοινών φόρουμ/συζητήσεων. Επίσης, θα πραγματοποιηθούν κοινά σεμινάρια/εκδηλώσεις καλών πρακτικών τα οποία θα απευθύνονται σε ευρύτερο κοινό ατόμων με οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, παρέχοντάς τους καθοδήγηση στον επιχειρηματικό σχεδιασμό, τις στρατηγικές μάρκετινγκ κλπ. Με την παροχή καθοδήγησης και υποστήριξης στη δημιουργία νέων ΜΚΟ, το έργο «Social Plate» γίνεται μία από τις λίγες οργανωμένες προσπάθειες προώθησης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας σε τοπικό και εθνικό επίπεδο στη διασυνοριακή περιοχή και με τον τρόπο αυτό ενισχύεται η ανάπτυξη των τοπικών οικονομιών.

3. Μοντέλα και εμπειρίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα και ιδίως οι συνεταιρισμοί στην Ευρώπη αποτελούν σημαντικό μέρος των συνεταιριστικών δραστηριοτήτων στον πλανήτη.

Στον πλανήτη:

- Περισσότεροι από 1 δισεκατομμύριο άνθρωποι είναι μέλη συνεταιρισμών
- Οι συνεταιρισμοί έχουν δημιουργήσει πάνω από 100 εκατομμύρια θέσεις εργασίας, δηλαδή, 20% περισσότερες από αυτές που δημιούργησαν οι πολυεθνικές εταιρείες
- Υποστηρίζουν πάνω από 270 εκατομμύρια θέσεις εργασίας (κυρίως ανεξάρτητων παραγωγών)
- Πάνω από 3 δισεκατομμύρια άνθρωποι, το ήμισυ του παγκόσμιου πληθυσμού, είναι κοινωνικά ασφαλισμένοι χάρη στους συνεταιρισμούς.

Περισσότεροι από 1 δισεκατομμύριο άνθρωποι είναι μέλη συνεταιρισμών στον κόσμο

Οι 300 μεγαλύτεροι συνεταιρισμοί στον κόσμο

Στην Ευρώπη:

- Πάνω από 160 εκατομμύρια άνθρωποι είναι μέλη σε 2 εκατομμύρια συνεταιριστικές επιχειρήσεις
- Αποτελούν το 10% του συνόλου των ευρωπαϊκών επιχειρήσεων
- Παρέχουν εργασία σε περισσότερο από 15,5 εκατομμύρια ανθρώπους.

Η ευρωπαϊκή κοινωνική οικονομία παρέχει:

- πάνω από 13,6 εκατομμύρια αμειβόμενες θέσεις εργασίας στην Ευρώπη,

- το ισοδύναμο με το 6,3% περίπου του ενεργού πληθυσμού της ΕΕ των 28,
- απασχόληση εργατικού δυναμικού άνω των 19,1 εκατομμυρίων ατόμων, συμπεριλαμβανομένων αμειβομένων και μη αμειβομένων,
- πάνω από 82.800.000 εθελοντές, αριθμός ο οποίος ισοδυναμεί με 5,5 εκατομμύρια εργαζόμενους με πλήρη απασχόληση,
- περισσότερα από 232 εκατομμύρια μέλη συνεταιρισμών, ταμείων αλληλασφάλισης και συναφών φορέων,
- πάνω από 2,8 εκατομμύρια φορείς και επιχειρήσεις.

Η Κοινωνική Αλληλέγγυα Οικονομία στην Ευρώπη

Η γενική εικόνα ποικίλλει μεταξύ των χωρών της ΕΕ. Ενώ η απασχόληση στην κοινωνική οικονομία αντιπροσωπεύει μεταξύ 9% και 10% του ενεργού πληθυσμού σε χώρες όπως το Βέλγιο, η Ιταλία, το Λουξεμβούργο, η Γαλλία και οι Κάτω Χώρες, στα νέα κράτη μέλη της ΕΕ

όπως η Σλοβενία, η Ρουμανία, η Μάλτα, η Λιθουανία, η Κροατία, η Κύπρος και η Σλοβακία, η κοινωνική οικονομία παραμένει ένας μικρός, αναδυόμενος τομέας, ο οποίος απασχολεί κάτω από το 2% του ενεργού πληθυσμού.

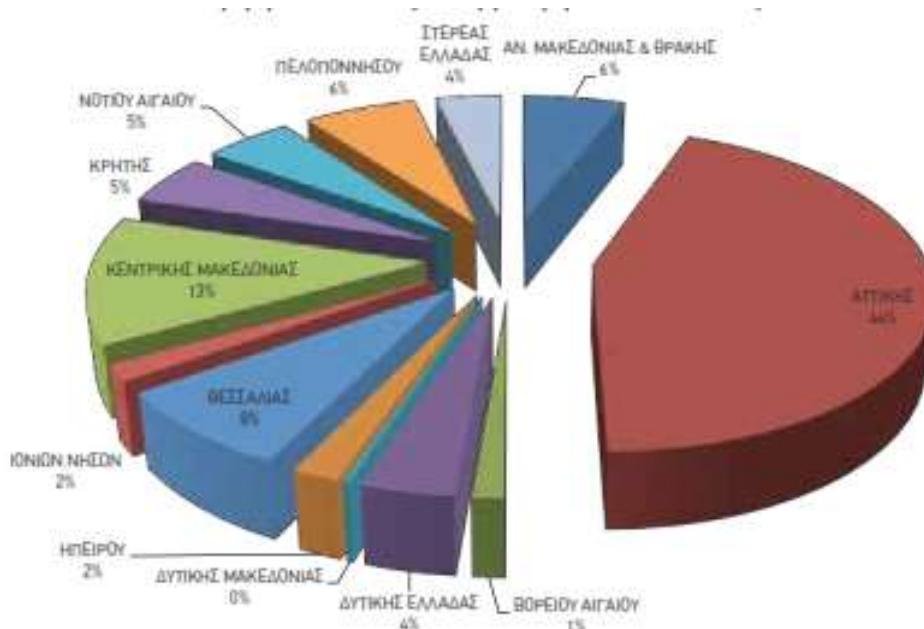
Όσον αφορά την εξέλιξη του εργατικού δυναμικού της κοινωνικής οικονομίας κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης: Το εργατικό δυναμικό της κοινωνικής οικονομίας επέδειξε ανθεκτικότητα στην οικονομική κρίση, καθώς μειώθηκε ελαφρά από 6,5% σε 6,3% του συνολικού ευρωπαϊκού αμειβόμενου εργατικού δυναμικού, και από 14,1 εκατομμύρια θέσεις εργασίας σε 13,6 εκατομμύρια, γεγονός το οποίο εν μέρει μπορεί να εξηγηθεί από την ποιότητα των διαθέσιμων στατιστικών στοιχείων. Η μείωση του αμειβόμενου εργατικού δυναμικού είναι μεγαλύτερη σε συνεταιρισμούς και συναφείς μορφές από ό,τι σε ενώσεις, ιδρύματα και άλλες συναφείς μορφές.

Τέλος, όταν μετρώνται σε όρους απασχόλησης, εφόσον δεν υπάρχουν άμεσα διαθέσιμες άλλες μετρήσεις οικονομικού αντικτύπου όπως η συμβολή στο ΑΕΠ, οι ενώσεις, τα ιδρύματα και οι άλλες συναφείς μορφές παραμένουν η κύρια «οικογένεια» της κοινωνικής οικονομίας, περιλαμβάνοντας τους περισσότερους από τους κοινωνικούς φορείς/επιχειρήσεις και περίπου το 66% της απασχόλησης σε αυτόν τον κοινωνικό τομέα.

Η ΚΑΛΟ στην Ελλάδα:

- Πάνω από 1.200 φορείς Κ.Α.Λ.Ο. στην Ελλάδα είναι μέλη του Μητρώου Φορέων ΚΑΛΟ
- Πάνω από 160 φορείς Κ.Α.Λ.Ο. είναι στην Περιφέρεια Κεντρικής Μακεδονίας

- Πάνω από 120 φορείς Κ.Α.Λ.Ο. είναι στην Περιφερειακή Ενότητα Θεσσαλονίκης.

Κατανομή φορέων ΚΑΛΟ ανά περιφέρεια στην Ελλάδα

Οι δραστηριότητες αυτές παρουσιάζονται με τη μορφή:

- συνεταιρισμών
- ενώσεων αμοιβαίου οφέλους
- κοινωνικών επιχειρήσεων
- ενώσεων ανθρώπων
- ομάδων αποταμιεύσεων
- κοινοτικών επιχειρήσεων

που παράγουν προϊόντα ή προσφέρουν υπηρεσίες και αποκομίζουν πλεονάσματα με βιώσιμο τρόπο.

4. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα στην Ελλάδα και Ευρώπη του 2020

Κατά το πρώτο εξάμηνο του 2010, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή δρομολόγησε τη στρατηγική «Ευρώπη 2020» για την επίτευξη βιώσιμης ανάκαμψης μέσω της ενεργούς και αποφασιστικής αξιοποίησης όλων των δυνάμεων και των δυνατοτήτων της κοινωνίας.

Η στρατηγική για το 2020 ορίζει τρεις βασικές προτεραιότητες:

- έξυπνη ανάπτυξη (ανάπτυξη μιας οικονομίας που θα βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία),
- βιώσιμη ανάπτυξη (προώθηση μιας περισσότερο οικολογικής και ανταγωνιστικής οικονομίας με αποδοτικότερη χρήση των πόρων) και
- ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς (προαγωγή μιας οικονομίας με υψηλά ποσοστά απασχόλησης που θα επιφέρει οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή).

Ως δείκτες των προτεραιοτήτων αυτών ορίστηκαν πέντε συγκεκριμένοι στόχοι: αύξηση του ποσοστού απασχόλησης από 69% σε 75%, επένδυση 3% του ΑΕΠ για την έρευνα και ανάπτυξη, μείωση του φαινομένου του θερμοκηπίου, ανάπτυξη ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και αύξηση της ενεργειακής απόδοσης, μείωση του ποσοστού πρόωρης αποχώρησης από το σχολείο και μείωση του αριθμού των ατόμων που ζουν σε συνθήκες φτώχειας κατά 25%.

Δύο χρόνια αργότερα, στα μέσα του 2012, η επίτευξη των στόχων αυτών απείχε περισσότερο από ό,τι το 2010. Η φτώχεια και η ανεργία στην Ευρωπαϊκή Ένωση έχουν αυξηθεί (25 εκατομμύρια άνεργοι), ενώ δεν έχει σημειωθεί καμία πρόοδος όσον αφορά την κοινωνική και την εδαφική συνοχή. Επιπλέον, οι κυβερνητικές πολιτικές που αποσκοπούν στον ισοσκελισμό του προϋπολογισμού πάση θυσία μειώνουν τη μεταφορά κεφαλαίων για κοινωνικούς σκοπούς και την αναδιανομή του εισοδήματος και απειλούν σε σοβαρό βαθμό το κράτος πρόνοιας. Ασφαλώς, δυσχεραίνουν επίσης την επιστροφή σε πορεία έξυπνης, βιώσιμης ανάπτυξης.

Ποιον ρόλο μπορεί να διαδραματίσει η κοινωνική οικονομία για την επίτευξη των στόχων της στρατηγικής «Ευρώπη 2020»;

Οι πλέον πρόσφατες μελέτες και έρευνες, καθώς και τα εμπειρικά στοιχεία καταδεικνύουν τις δυνατότητες της κοινωνικής οικονομίας για την επίτευξη των παραπάνω στόχων. Η οργανωτική δομή των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας και το σύστημα αξιών τους εξηγούν το γεγονός ότι οι αντικειμενικές λειτουργίες τους αποτελούν μια πολυμερή βάση που ενσωματώνει οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους και τους καθιστά συμβατούς μεταξύ τους, με αποτέλεσμα να παράγουν όλες οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας σημαντικά μακροοικονομικά και κοινωνικά οφέλη για την κοινωνία.

Όσον αφορά την έξυπνη ανάπτυξη, έχει καταδειχθεί ότι η κοινωνική οικονομία συμβάλλει στην ανάπτυξη μιας οικονομίας που βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία. Το δυναμικό της κοινωνικής οικονομίας είναι εμφανές σε όλες τις μορφές οργάνωσης και τις οικονομικές της δραστηριότητες. Υπάρχουν πολλά παραδείγματα οργανωτικής ή κοινωνικής καινοτομίας από συνεταιρισμούς και άλλες συναφείς επιχειρήσεις στους τομείς της βιομηχανίας, της γεωργίας, των υπηρεσιών καθώς και στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Στον τελευταίο, οι ηθικές τράπεζες και οι μικροπιστώσεις έχουν πολλαπλασιαστεί με εξαιρετικά θετικό κοινωνικό αντίκτυπο.

Υπάρχουν αξιοθαύμαστα συστήματα καινοτομίας που συνδέονται με συγκεκριμένες γεωγραφικές περιοχές και τροφοδοτούν τις αλυσίδες καινοτομίας των περιοχών αυτών, όπως συμβαίνει με τις ιταλικές συνεταιριστικές κοινοπραξίες, τις αλυσίδες συνεταιρισμών γεωργικών τροφίμων σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες ή το γνωστό παράδειγμα του συνεταιριστικού ομίλου Mondragón στην Ισπανία. Το καινοτόμο μοντέλο διακυβέρνησης του τελευταίου –περισσότερο συμμετοχικό και δημοκρατικό– και η μεγαλύτερη συμμετοχή των εργαζομένων στην εταιρεία ως αποτέλεσμα της επιμερισμένης ιδιοκτησίας έχει αποδειχθεί ότι δημιουργούν ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα στην αγορά βοηθώντας την να αντισταθεί καλύτερα στην οικονομική κρίση.

Από την άποψη της βιώσιμης ανάπτυξης, οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας διαθέτουν συστήματα αξιών που μεταφράζονται σε αλληλεγγύη προς τον περίγυρό τους, εσωτερικεύοντας το κοινωνικό κόστος και δημιουργώντας θετικές εξωγενείς επιδράσεις. Στην περίπτωση των συνεταιρισμών που συγκεντρώνουν αδιαίρετα περιουσιακά στοιχεία και εφαρμόζουν την αρχή των «ανοιχτών θυρών», η αλληλεγγύη επιδεικνύεται επίσης συν τω χρόνω και με την πάροδο των ετών, καθώς τα εν λόγω κεφάλαια εξασφαλίζουν στις μελλοντικές γενιές παραγωγικό πλούτο που τους επιτρέπει να ακολουθήσουν πορεία βιώσιμης ανάπτυξης. Ο όμιλος Mondragón αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα. Αντίθετα με τις κεφαλαιουχικές εταιρείες που μετεγκαθιστούν συχνά την παραγωγή τους, βυθίζοντας στη φτώχεια τις περιοχές που εγκαταλείπουν, την τελευταία τετραετία στους συνεταιρισμούς του Mondragón, οι οποίοι έχουν διεθνοποιηθεί χρησιμοποιώντας στρατηγικές παραγωγής πολλαπλών σημείων, παρατηρείται αύξηση κατά 10% του καθαρού ποσοστού απασχόλησης στα εργοστάσιά τους στην ίδια την περιοχή του Mondragón.

Όσον αφορά τους στόχους που αφορούν την απασχόληση, τα εμπειρικά στοιχεία αποδεικνύουν ότι η κοινωνική οικονομία συμβάλλει αποτελεσματικά στην καταπολέμηση της ανεργίας, της εργασιακής ανασφάλειας και του αποκλεισμού των ευπαθών ομάδων από την κοινωνία και την απασχόληση. Για παράδειγμα, στην Ισπανία, την ευρωπαϊκή χώρα με το υψηλότερο ποσοστό ανεργίας, η απασχόληση στο πλαίσιο συνεταιρισμών μειώθηκε κατά 9% μεταξύ 2008 και 2012, ενώ η μισθωτή απασχόληση στο σύνολο του ιδιωτικού τομέα μειώθηκε κατά 19%, δηλαδή σε υπερδιπλάσιο βαθμό. Σε άλλες χώρες, όπως η Ιταλία, οι εργατικοί συνεταιρισμοί διατήρησαν υψηλά επίπεδα απασχόλησης, πολύ υψηλότερα από ό,τι στις παραδοσιακές ιδιωτικές εταιρείες κατά τα πρόσφατα χρόνια της κρίσης.

Ειδικότερα, στον τομέα της καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, έχει σημειωθεί εξαιρετική αύξηση των κοινωνικών επιχειρήσεων, όχι μόνο στη βόρεια και τη νότια Ευρώπη, αλλά και στα νέα κράτη μέλη της ΕΕ στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη.

Δεν πρέπει, ωστόσο, να ξεχνούμε ότι δεν είναι μόνο οι κοινωνικές επιχειρήσεις αλλά όλες οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας, ανεξαρτήτως του τομέα επιχειρηματικής δραστηριότητάς τους, που συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη χωρίς

αποκλεισμούς. Η κοινωνική χρησιμότητα των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας δεν απορρέει από τον συγκεκριμένο τομέα παραγωγής τους αλλά από το οργανωτικό σύστημα και τις αξίες τους, υπό την έννοια ότι τα δικαιώματα του ατόμου υπερέχουν εκείνων του κεφαλαίου και ότι υφίστανται μηχανισμοί που διασφαλίζουν τη δίκαιη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου που παράγουν.

Είναι εμφανές ότι ο ρόλος της κοινωνικής οικονομίας στο σύνολό της είναι απαραίτητος για την οικοδόμηση της Ευρώπης και μπορεί να συμβάλει στις προτεραιότητες της έξυπνης, βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης. Ωστόσο, τα μέτρα που έχει λάβει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή μέχρι στιγμής για την ενίσχυσή της επικεντρώνονται σε επιμέρους τομείς της και περιορίζονται στις κοινωνικές επιχειρήσεις. Αγνοώντας το τεράστιο δυναμικό της κοινωνικής οικονομίας συνολικά, αποκλείουν τις περισσότερες επιχειρήσεις της ΚΑΛΟ από τις επίσημες πρωτοβουλίες για την προώθηση της συλλογικής επιχειρηματικότητας που αποτελεί χαρακτηριστικό γνώρισμα του συγκεκριμένου τομέα.

5. Η κοινωνική επιχειρηματικότητα για μια νέα βιώσιμη οικονομία

Ο κοινωνικός και οικονομικός χώρος της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας (ΚΑΛΟ) παρουσιάζει μια δυναμική εξέλιξη σε παγκόσμια και εθνική κλίμακα.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάπτυξη πρωτοποριακών για την Ελλάδα συνεργατικών εγχειρημάτων στη Θεσσαλονίκη με σημαντική κοινωνική εμβέλεια τοπική, εθνική, αλλά και διεθνή.

Ξεχωριστό ενδιαφέρον παρουσιάζει επίσης, η δυναμική που μπορεί να αναδυθεί για την ΚΑΛΟ διαμέσου διεθνών συνεργασιών και ιδιαίτερα στη διασυνοριακή περιοχή.

Το κοινωνικοοικονομικό πλαίσιο ανάδυσης της ΚΑΛΟ προσδιορίζεται από το γεγονός της αποτυχίας των ονομαζόμενων νεοφιλελεύθερων οικονομικών πολιτικών να προωθήσουν την ανάπτυξη με ισότητα, ειδικά σε ένα πλαίσιο έλλειψης πόρων και μεταβαλλόμενου

κλίματος, οπότε προκύπτει η αναγκαιότητα μιας εναλλακτικής θεωρίας κοινωνικής ανάπτυξης που θα εξασφαλίζει ότι οι φτωχοί θα έχουν πρόσβαση σε οικονομικά οφέλη και θα απολαμβάνουν ένα πιο βιώσιμο και δίκαιο μέλλον.

Στην περίπτωση αυτή, χρειάζεται να αναπτυχθεί μια σοβαρή εναλλακτική οικονομική θεωρία, που πηγαιίνει πέρα από την κριτική του νεοφιλελευθερισμού και που προσφέρει έναν εναλλακτικό κόσμο όπου οι κοινωνικές και οικονομικές ρυθμίσεις μπορούν να επιτύχουν οικολογική βιωσιμότητα και κοινωνική ισότητα και αρμονία.

Η κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία (ΚΑΛΟ) έχει κερδίσει την πρωτοκαθεδρία τα τελευταία χρόνια, ως εναλλακτική θεωρία και πράξη της ανάπτυξης, αμφισβητώντας τα σημερινά παραδείγματα οικονομικής ανάπτυξης που απομακρύνουν τους απλούς ανθρώπους από τον έλεγχο των πόρων, από τα μέσα παραγωγής και ακόμα, από το δίκαιο μερίδιο της εργασίας τους.

Η ΚΑΛΟ, οριζόμενη πιο διακριτά από τη Διεθνή Οργάνωση Εργασίας (ILO) περιλαμβάνει επιχειρήσεις και οργανισμούς:

- συνεταιρισμούς
- επιχειρήσεις αμοιβαίου οφέλους
- ενώσεις
- ιδρύματα
- κοινωνικές επιχειρήσεις

που ειδικότερα παράγουν αγαθά, υπηρεσίες και γνώσεις, επιδιώκοντας οικονομικούς και κοινωνικούς στόχους και ενισχύοντας την αλληλεγγύη.

Στην ΚΑΛΟ, οι απλοί άνθρωποι παίρνουν τον έλεγχο για να διαμορφώσουν το οικονομικό, κοινωνικό, πολιτιστικό, πολιτικό και περιβαλλοντικό τους μέλλον συμμετέχοντας σε δίκαια

συστήματα παραγωγής, χρηματοδότησης, διανομής, ανταλλαγής, κατανάλωσης και διακυβέρνησης.

Η ΚΑΛΟ είναι μια εναλλακτική λύση για μια νέα βιώσιμη οικονομία.

Η ΚΑΛΟ υπήρξε εδώ και δεκαετίες, αν και ίσως δεν είχε ονομαστεί επισήμως έτσι.

Η εμπειρία δείχνει ότι οι προαναφερόμενοι συνεργατικοί φορείς στο πλαίσιο της ΚΑΛΟ, έχουν τη δυνατότητα να δημιουργήσουν συμμετοχική ανάπτυξη, να διαφοροποιήσουν το οικονομικό σύστημα μιας χώρας, να μειώσουν το κόστος των συναλλαγών και να ενισχύσουν την ικανότητα των κοινοτήτων να καταπολεμήσουν τη φτώχεια και την ανισότητα.

Η ΚΑΛΟ αξιολογεί την εργασία πάνω από το κεφάλαιο. Στόχος της είναι να ικανοποιήσει τις ανάγκες των ατόμων και των κοινοτήτων αντί να επιδιώξει να μεγιστοποιήσει τα κέρδη ή τα οικονομικά οφέλη. Οι οικονομικές μονάδες που βασίζονται στην αλληλεγγύη βασίζονται σε ένα μοντέλο δημοκρατικής λήψης αποφάσεων και ένα συμμετοχικό και διαφανές σύστημα διαχείρισης, το οποίο αποσκοπεί στη διασφάλιση της συλλογικής ιδιοκτησίας και ευθύνης για τα αποτελέσματα των οικονομικών δραστηριοτήτων, καθώς και της συνεχούς κινητοποίησης και συμβολής για τη διασφάλιση της επιτυχίας τους.

Η ΚΑΛΟ μπορεί να βοηθήσει στην κάλυψη των αναγκών των ανθρώπων που έχουν αγνοηθεί ή δεν αντιμετωπίζονται επαρκώς από τον ιδιωτικό ή δημόσιο τομέα, δημιουργώντας μια ισχυρή, βιώσιμη, ευημερούσα και χωρίς αποκλεισμούς κοινωνία.

Μια μεγάλη πρόκληση είναι η κοινωνική βιωσιμότητα των φορέων της ΚΑΛΟ.

Κοινωνική βιωσιμότητα στο πλαίσιο της ΚΑΛΟ είναι η δυνατότητα των συνεργατικών επιχειρημάτων να αναπτύσσουν διαδικασίες και δομές που δεν ικανοποιούν απλώς τις ανάγκες των σημερινών τους μελών, αλλά υποστηρίζουν τη δυνατότητα των μελλοντικών γενεών να διατηρήσουν μια υγιή κοινότητα. Σημαίνει ακόμα, τη δημιουργία βιώσιμων χώρων με έμφαση στις κοινωνικές υποδομές που ενθαρρύνουν τη συμμετοχή των πολιτών και επιτρέπουν την ανάπτυξη της προσωπικότητάς τους.

Ένα πολύ ενδιαφέρον μοντέλο για τη διαρκή αξιολόγηση της κοινωνικής βιωσιμότητας ενός συνεργατικού εγχειρήματος ΚΑΛΟ ονομαζόμενο "Σχέδιο βιώσιμης ανάπτυξης" (πχ ενός συνεταιρισμού) διαμορφώθηκε πρόσφατα στο πλαίσιο ευρωπαϊκού προγράμματος και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως οδηγός, συμβουλευτικό υλικό ή ακόμα και ως επιχειρηματικό σχέδιο από φορείς ΚΑΛΟ. Στηρίζεται σε δείκτες 6 βασικών ενοτήτων: Δημοκρατία, Συνεργασία, Ποιότητα Εργασίας, Περιβάλλον, Σχέσεις και Συναισθήματα, Συνοχή.

Η μεγαλύτερη ίσως πρόκληση για τους συνεταιρισμούς, τους φορείς ΚΑΛΟ και τους νέους κοινωνικούς επιχειρηματίες είναι ο συχνά μεγάλος βαθμός εξάρτησής τους από δημόσιες επιδοτήσεις. Η έλλειψη βιωσιμότητας, όχι μόνο οικονομικής αλλά και κοινωνικής, περιβαλλοντικής, εργασιακής και πολιτικής, κάνει συχνά αυτούς τους φορείς πιο ευάλωτους και επιρρεπείς σε διαφόρων ειδών πιέσεις.

Επιπλέον, η ΚΑΛΟ διαδραματίζει πολύτιμο ρόλο στη βιώσιμη τοπική, εθνική και διεθνή ανάπτυξη, κυρίως μέσω της δημιουργίας μόνιμων θέσεων εργασίας, της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών, της ενίσχυσης του βιοτικού επιπέδου, της συμβολής στην ισότητα των φύλων, της προστασίας του περιβάλλοντος και της δημιουργίας πλούτου κάτω από ηθικές συνθήκες.

Η ΚΑΛΟ λαμβάνει υπόψη την κοινωνική και ηθική διάσταση σε όλες τις οικονομικές της δραστηριότητες. Έτσι, στοχεύει στην παραγωγή, ανταλλαγή και κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες των τοπικών και διεθνών κοινοτήτων.

Βασισμένη στην αρχή της αλληλεγγύης, η ΚΑΛΟ είναι μια συμβατή προσέγγιση για το μοίρασμα γνώσεων, εμπειριών και καλών πρακτικών και για την υποστήριξη της ανάπτυξης ικανοτήτων, της μεταφοράς τεχνολογίας, καθώς και της κινητοποίησης πόρων και της δημιουργίας τοπικών, εθνικών και διεθνών δικτύων παραγωγής και κατανάλωσης.

Η διασυνοριακή συνεργασία όσον αφορά τις κοινωνικά προσανατολισμένες οικονομικές πρακτικές αποτελεί σημαντικό και διαρκώς αναπτυσσόμενο πεδίο εφαρμογής της ΚΑΛΟ με ήδη υπάρχουσες καλές πρακτικές καθώς και δομές υποστήριξης των υπαρχόντων και των

υπό διαμόρφωση συνεργατικών εγχειρημάτων, που η περαιτέρω διεύρυνσή τους θα δώσει ακόμη μεγαλύτερη κοινωνική και οικονομική ώθηση στο πεδίο της ΚΑΛΟ.

6. Κοινωνική επιχειρηματικότητα και εκπαίδευση

Τα εκπαιδευτικά συστήματα της ΕΕ μπορούν να επιτελέσουν σημαντικό έργο για την προαγωγή του επιχειρηματικού πνεύματος και τον εκδημοκρατισμό της οικονομίας μέσω προγραμμάτων κατάρτισης που τονώνουν τις επιχειρησιακές πρωτοβουλίες με βάση τις αξίες που χαρακτηρίζουν την ΚΑΛΟ.

Από την άλλη πλευρά, για την ανάπτυξη νέων προϊόντων και καινοτόμων διαδικασιών από τις επιχειρήσεις της ΚΑΛΟ απαιτείται η προώθηση της συνεργασίας των εν λόγω επιχειρήσεων με πανεπιστημιακά κέντρα που παράγουν και μεταδίδουν γνώση. Τα ερευνητικά δίκτυα και τα δίκτυα ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εν λόγω κέντρων και των επαγγελματιών της ΚΑΛΟ μπορούν να συμβάλουν, όπως και κατά το πρόσφατο παρελθόν, στη διεύρυνση των απαραίτητων ειδικών βάσεων γνώσεων της ΚΑΛΟ και στη μετάδοση των γνώσεων αυτών σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Η εκπαίδευση, η κατάρτιση και η πληροφόρηση αποτελούν κρίσιμους παράγοντες για την ανάπτυξη της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, διότι συμβάλλουν:

- στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων των ενημερωμένων σε θέματα Κ.Α.Λ.Ο. πολιτών και των συμμετοχικών κοινοτήτων
- στην ανάπτυξη των φορέων της Κ.Α.Λ.Ο., ώστε να μπορούν να αξιοποιήσουν τα ισχυρά οφέλη της βιωσιμότητας, της δημιουργίας θέσεων εργασίας, του εκδημοκρατισμού και της τοπικής ανάπτυξης
- στην εξοικείωση του δημόσιου τομέα και των υπηρεσιών του με το χώρο της Κ.Α.Λ.Ο.

Κινούμενη προς την κατεύθυνση αυτή, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η Ειδική Γραμματεία ΚΑΛΟ του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης έχει δρομολογήσει μια σειρά από εκπαιδευτικές δραστηριότητες και δραστηριότητες κατάρτισης, οι οποίες παρουσιάζονται συνοπτικά στη συνέχεια.

Εκπαίδευση και κατάρτιση των Φορέων Κ.Α.Λ.Ο., οι οποίοι θα λειτουργούν ως Κέντρα Στήριξης των φορέων του πεδίου της Κ.Α.Λ.Ο.

Στα πλαίσια του προγράμματος τεχνικής υποστήριξης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής με τίτλο «Τεχνική Βοήθεια για την ανάπτυξη της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στην Ελλάδα», τη διαχείριση του οποίου έχει το Βρετανικό Συμβούλιο και δικαιούχος είναι το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, έχει δημιουργηθεί εκπαιδευτικό υλικό, το οποίο προορίζεται για τους Φορείς Κ.Α.Λ.Ο., που θα λειτουργήσουν ως Κέντρα Στήριξης των εγχειρημάτων της Κ.Α.Λ.Ο. Το συγκεκριμένο εκπαιδευτικό υλικό περιλαμβάνει τις ακόλουθες 13 θεματικές ενότητες:

- Εισαγωγή στην Κοινωνική Οικονομία και στην Κοινωνική Επιχειρηματικότητα
- Νομοθετικό πλαίσιο για την Κ.Α.Λ.Ο. – Νόμοι και ρυθμιστικές πράξεις
- Πηγές Χρηματοδότησης
- Επιλογή Νομικής Μορφής
- Επιλογή του κλάδου που θα δραστηριοποιηθεί η Κοινωνική Επιχείρηση
- Ασφαλιστικά Θέματα
- Μέτρηση Κοινωνικού Αντίκτυπου
- Η δόμηση της ιδρυτικής ομάδας
- Κοινωνικό Marketing
- Μελέτη σκοπιμότητας – βιωσιμότητας

- Στρατηγικός Σχεδιασμός
- Φορολογικά θέματα
- Κοινωνικό Επιχειρηματικό Σχέδιο

Στόχος του συγκεκριμένου εκπαιδευτικού υλικού είναι η καλλιέργεια και ανάπτυξη της γνώσης και των δεξιοτήτων των Φορέων Κ.Α.Λ.Ο., που θα αναλάβουν να στηρίξουν τους φορείς του πεδίου της Κ.Α.Λ.Ο., είτε πρόκειται για νέα εγχειρήματα, είτε για υφιστάμενους φορείς Κ.Α.Λ.Ο.

Επιμόρφωση στελεχών της Δημόσιας Διοίκησης σε θέματα που αφορούν το θεσμό της Κ.Α.Λ.Ο.

Η Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Λ.Ο. σε συνεργασία με το Ινστιτούτο Διαρκούς Επιμόρφωσης (ΙΝ.ΕΠ.) του Εθνικού Κέντρου Δημόσιας Διοίκησης και Αυτοδιοίκησης (Ε.Κ.Δ.Δ.Α.), έχει δρομολογήσει κύκλο επιμορφωτικών σεμιναρίων, τα οποία θα απευθύνονται σε στελέχη της Δημόσιας Διοίκησης, προκειμένου να ενημερωθούν για το θεσμό της Κ.Α.Λ.Ο. και την ανάπτυξή της σε εθνικό, ευρωπαϊκό και διεθνές επίπεδο, καθώς και για το νέο θεσμικό πλαίσιο, που είναι σε ισχύ και αφορά την ίδρυση και λειτουργία των Κοινωνικών Επιχειρήσεων και των Συνεταιρισμών Εργαζομένων.

Συνεργασία με τα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας.

Το Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης στοχεύει στη δημιουργία πανελλαδικού Πανεπιστημιακού Δικτύου σε συνεργασία με τα μεγαλύτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα της χώρας, τα οποία έχουν εντάξει την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, είτε σε θεματικά πεδία των προπτυχιακών σπουδών, είτε στο πλαίσιο των μεταπτυχιακών σπουδών. Στόχος αυτού του δικτύου θα είναι η υποστήριξη της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας.

Στο πλαίσιο αυτό, κινείται και το Σύμφωνο Συνεργασίας του Υπουργείου Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης με το Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

(Ε.Α.Π.), με στόχο την περαιτέρω στήριξη και ανάπτυξη του θεσμού της Κ.Α.Ο. Σημειώνεται ότι στο Ε.Α.Π. λειτουργεί για πρώτη φορά κύκλος Μεταπτυχιακών Σπουδών για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία.

Ενδεικτικά σημειώνεται ότι τον Ιούνιο του 2018 πραγματοποιήθηκε ημερίδα, η οποία συνδιοργανώθηκε από την Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Ο. και το Ε.Α.Π. με στόχο την ανάδειξη του ρόλου της τυπικής και άτυπης εκπαίδευσης στην υποστήριξη και τη μεγέθυνση του θεσμού της Κ.Α.Ο., τις ευκαιρίες που υπάρχουν και τις σχετικές προκλήσεις. Κατά τη διάρκεια της ημερίδας, το κοινό είχε την ευκαιρία να παρακολουθήσει παρουσιάσεις σε θεωρητικό και σε εμπειρικό επίπεδο και να συμμετάσχει σε ανοικτή συζήτηση με φορείς του οικοσυστήματος της Κ.Α.Ο.

Μελέτη για την εκπαίδευση και κατάρτιση στην Κ.Α.Ο.

Η Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Ο. έχει στη διάθεσή της Έκθεση - Μελέτη για την εκπαίδευση και την κατάρτιση στην Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία, η οποία πραγματοποιήθηκε με ευθύνη του Βρετανικού Συμβουλίου και την οικονομική υποστήριξη της Ε.Ε. μέσω της SRSS, στα πλαίσια της τεχνικής βοήθειας που αναφέρθηκε πιο πάνω.

Η Έκθεση - Μελέτη περιλαμβάνει:

- προτάσεις για τη διαμόρφωση ενός ολοκληρωμένου σχεδιασμού επιμόρφωσης, εκπαίδευσης και κατάρτισης, μέσα από συμπράξεις και συστήματα γνώσης και πιστοποίησης για την Κ.Α.Ο.
- τα εκπαιδευτικά προγράμματα και τη στήριξη που παρέχεται από τις δομές επιχειρηματικής στήριξης, εστιάζοντας στην κατάρτιση, στην επιχειρηματική ανάπτυξη, στο mentoring και στη δικτύωση
- παρουσίαση των εκπαιδευτικών προσεγγίσεων για την Κ.Α.Ο. στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση

- πρόταση για ένα πλαίσιο ικανοτήτων και μαθησιακών αποτελεσμάτων, που θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν κατά τη στήριξη της ένταξης της διδασκαλίας και της μάθησης στον τομέα της Κ.Α.Ο. (δηλαδή σε όλο το φάσμα της εκπαίδευσης και των δομών επιχειρηματικής στήριξης). Στη συγκεκριμένη πρόταση περιγράφονται συνοπτικά οι κατάλληλες δεξιότητες και δυνατότητες που χρειάζονται οι μαθητές και οι κοινωνικοί επιχειρηματίες στα διαφορετικά επίπεδα. Αυτό παρέχει έναν οδηγό αναφοράς για τη διευκόλυνση της επικοινωνίας μεταξύ διαφορετικών ενδιαφερόμενων μερών, όσον αφορά στο πώς θα μπορούσε να είναι η εκπαίδευση και η επιχειρηματική στήριξη, που σχετίζονται με την Κ.Α.Ο. Επίσης, οι ενδιαφερόμενοι φορείς θα μπορούσαν, σύμφωνα με την Έκθεση – Μελέτη, να χρησιμοποιήσουν το πλαίσιο αυτό για να αξιολογήσουν τις γνώσεις και την τεχνογνωσία του κοινού τους και να παρέχουν κατάλληλη κατάρτιση και στήριξη
- ανάπτυξη τριών εκπαιδευτικών προγραμμάτων χωρισμένων σε ενότητες, τα οποία οδηγούν στην ανάπτυξη των γνώσεων και των δυνατοτήτων, που θεωρούνται απαραίτητες στον τομέα της Κ.Α.Ο. Σύμφωνα με τη Μελέτη, αυτά τα προγράμματα θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε όλο το φάσμα της ανώτατης και επαγγελματικής εκπαίδευσης και από δομές επιχειρηματικής στήριξης, που παρέχουν κατάρτιση σε φορείς της Κ.Α.Ο. Τα τρία προγράμματα καλύπτουν γεγονότα, αρχές, αξίες, διαδικασίες και γενικές έννοιες στον τομέα της Κ.Α.Ο., όπως τη σύσταση και τη διαχείριση ενός φορέα της Κ.Α.Ο., όπου οι κοινωνικές αξίες δημιουργούνται μέσω της μετατροπής των ιδεών σε πράξεις, καθώς και την ανάπτυξη και την ανοδική κλιμάκωση των φορέων της Κ.Α.Ο., όπου η κοινωνική αξία που δημιουργείται, χρησιμοποιείται για την επίτευξη σημαντικού αντίκτυπου. Κάθε εκπαιδευτική ενότητα θίγει συγκεκριμένα μαθησιακά αποτελέσματα από το πλαίσιο ικανοτήτων που παρουσιάζεται προηγουμένως.

Συνεργασία με άλλους φορείς του Δημοσίου.

Η Ειδική Γραμματεία Κ.Α.Ο. σχεδιάζει συνεργασία με το Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, προκειμένου να υλοποιηθούν εκπαιδευτικά προγράμματα ευαισθητοποίησης, ενημέρωσης και εξοικείωσης των μαθητών της Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης με έννοιες, αξίες και δράσεις που αφορούν την Κοινωνική

και Αλληλέγγυα Οικονομία. Η δημιουργία κουλτούρας που να ενστερνίζεται αρχές, όπως η συμμετοχικότητα, η δημοκρατία, η αλληλεγγύη, κ.ά., από μικρή ακόμη ηλικία, θα μπορούσε να συντελέσει σημαντικά στην ανάπτυξη και ενδυνάμωση της Κ.Α.Ο.

Μια επιτυχημένη ιστορία στον τομέα εκπαίδευσης-κατάρτισης στην ΚΑΛΟ.

Ο κοινός και “*εκ των ων ουκ άνευ*” παρονομαστής της επιτυχίας των συνεργατικών εγχειρημάτων είναι η συνεργατική εκπαίδευση-κατάρτιση. Σε αυτό το πεδίο, ο κοινωνικός μη-κερδοσκοπικός συνεταιρισμός “Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας - UnivSSE Coop” δραστηριοποιείται από το 2013 με αξιοσημείωτη κοινωνική απήγηση στη διάδοση και υποστήριξη της ΚΑΛΟ με σεμινάρια, ημερίδες, εκπομπές, οπτικοακουστικό υλικό ελεύθερης πρόσβασης, εκδόσεις και συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα.

Η ταυτότητα του:

Το Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας δημιουργήθηκε στη Θεσσαλονίκη το Φεβρουάριο του 2013 από την ΠΡΩ.Σ.Κ.ΑΛ.Ο. (Πρωτοβουλία Συνεργασίας για την Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία) και μέχρι το 2017 λειτούργησε ως μια άτυπη συνεργατική συλλογικότητα, σχετικά αυτόνομα από την ΠΡΩΣΚΑΛΟ.

Στις 25 Απριλίου 2017 έγινε η ιδρυτική συνέλευση, που δημιούργησε τον κοινωνικό μη-κερδοσκοπικό συνεταιρισμό «Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας» με διακριτικό τίτλο «UnivSSE Coop».

Σκοπός του Συνεταιρισμού είναι η άσκηση δραστηριοτήτων εκπαίδευσης, κατάρτισης, επιμόρφωσης, πληροφόρησης, εκλαΐκευσης, ερευνών, μελετών, προγραμμάτων, εκδόσεων, συμβουλευτικών υπηρεσιών, ανάπτυξης εκπαιδευτικών και κοινωνικών δικτύων στους τομείς της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας (ΚΑΛΟ), της αυτοδιαχείρισης, της άμεσης δημοκρατίας, των κοινών, αποβλέποντας στη συλλογική και κοινωνική ωφέλεια και την κοινωνική καινοτομία.

Απευθύνεται στους πολίτες, που συμμετέχουν στις πάσης φύσεως συλλογικότητες της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας, αλλά και σε κάθε άλλο ενδιαφερόμενο πολίτη.

Βασίζεται στη διπλή φύση των συνεταιρισμών: Κοινωνική – Οικονομική και συνακόλουθα στη διπλή φύση της συνεταιριστικής εκπαίδευσης: Ιδεολογική – Οικονομικοτεχνική.

Η εκπαιδευτική μεθοδολογία του UnivSSE στηρίζεται στις αρχές μάθησης των ενηλίκων.

Θεμέλιος λίθος του είναι η διαρκής αλληλεπίδραση θεωρίας και πράξης διότι "δεν αρκεί να τείνει η σκέψη να πραγματωθεί, πρέπει και η πραγματικότητα να τείνει να γίνει σκέψη".

Δράσεις διάδοσης και υποστήριξης Κ.Α.Λ.Ο.:

Διαλέξεις-συζητήσεις σεμιναρίων, που παρακολούθησαν πάνω από 400 άτομα και οι οποίες βιντεοσκοπούνται και αναρτώνται σε κανάλι του UnivSSE Coop στο YouTube.

Συνεχίζονται για 4η χρονιά οι εκπομπές στο δημοτικό ραδιόφωνο εθελοντών της Θεσσαλονίκης (κάθε Τρίτη στις 6.00-7.00 μμ στα FM 100,6 και διαδικτυακά στο <http://www.fm100.gr/live/fm1006>), που ηχογραφούνται και αναρτώνται σε κανάλι του UnivSSE Coop στο Mixcloud. Μέχρι τώρα έγιναν συνολικά 90 εκπομπές.

Ο ιστότοπος του UnivSSE παρέχει με ελεύθερη πρόσβαση:

- οπτικοακουστικό υλικό (125 αρχεία) με:
 - Γενικά και ειδικά θεωρητικά θέματα ΚΑΛΟ
 - Κοινά αγαθά και ΚΑΛΟ
 - Δικτυώσεις ΚΑΛΟ
 - Καλές πρακτικές φορέων ΚΑΛΟ
- βιβλιογραφικό υλικό (145 αρχεία)
- ενημερωτικές αναρτήσεις (370 αρχεία).

Το οπτικοακουστικό υλικό δέχεται διαρκώς ακροάσεις (από όλη την Ελλάδα), που έχουν ξεπεράσει συνολικά τις 21.000.

Συμμετοχή σε ευρωπαϊκά και εθνικά προγράμματα:

- Trainers/Experts for Capacity Building activities in the field of Social & Solidarity Economy
- A Place for Youth in Mediterranean EEA: Resilient and Sharing Economies for NEETs - YOUTHShare
- Enhancement of social entrepreneurship through the establishment of support structures in the CB area - GROWING SOCIAL
- Supporting Social Enterprises in combating poverty and social exclusion - SOCIAL PLATE
- Κοινοπραξία Φορέων ΚΑΛΟ "Τα πάντα RE" για τη λειτουργία από φορείς ΚΑΛΟ ενός Κέντρου Ανακύκλωσης, Εκπαίδευσης και Διαλογής στην Πηγή (ΚΑΕΔΙΣΠ) στη Θεσσαλονίκη
- Στήριξη και συμβουλευτική σε ευάλωτες κοινωνικές ομάδες και άλλους φορείς
- Εισαγωγικό σεμινάριο στην ΚΑΛΟ στο Σχολείο Δεύτερης Ευκαιρίας των Φυλακών Διαβατών: Δυνατότητες δημιουργίας συνεταιρισμών από τους συμμετέχοντες φυλακισμένους μετά την αποφυλάκισή τους.

Πρόγραμμα εκδόσεων:

Το Λαϊκό Πανεπιστήμιο ΚΑΛΟ ξεκίνησε πρόγραμμα εκδόσεων βασικών κειμένων σε θέματα ΚΑΛΟ και κοινών, με βάση τις προτεραιότητες και ανάγκες, που προκύπτουν από την ανάπτυξη σχετικών εγχειρημάτων στην Ελλάδα. Η πρώτη έκδοση έγινε με το βιβλίο: "Το Νερό ως Κοινό Αγαθό, πέρα από τις Εταιρίες και το Κράτος", 2017.

Σε αυτό το πλαίσιο, είναι σε εξέλιξη ένα βιβλίο, που αφορά σε βασικές έννοιες και λεξικό συνεργατισμού και Κ.Α.Λ.Ο. (περιλαμβάνεται επιπλέον ελληνοαγγλικό και αγγλοελληνικό

λεξικό), καθώς και της έκδοσης τεσσάρων συλλογικών βιβλίων ελεύθερης πρόσβασης (e-books) με θεματολογία: 1) Γενικά και ειδικά θεωρητικά θέματα ΚΑΛΟ, 2) Κοινά αγαθά και ΚΑΛΟ, 3) Δικτυώσεις ΚΑΛΟ, 4) Παραδείγματα - καλές πρακτικές φορέων ΚΑΛΟ.

Δικτυώσεις:

- Συν-διοργάνωση πανελλαδικής δικτύωσης Κ.Α.Λ.Ο. (2016)
- Συμμετοχή σε Κοινοπραξία φορέων ΚΑΛΟ για την Ολοκληρωμένη, Αποκεντρωμένη και Κοινωνική Διαχείριση των Αποβλήτων στη Θεσσαλονίκη (2018)
- Συν-διοργάνωση δικτύωσης 54 φορέων ΚΑΛΟ για τη συνεργατική διαχείριση του νερού της Θεσσαλονίκης και συνεργασία με ΟΤΑ (2018)
- Συν-διοργάνωση του 4ου Πανευρωπαϊκού Συνεδρίου Κ.Α.Λ.Ο., Αθήνα (2017)
- Συν-διοργάνωση του 2ου Διεθνούς Φόρουμ για το Συνεταιριστικό Δίκαιο, Αθήνα (2018)

Συνεργασίες με άλλους φορείς:

Το UnivSSE Coop έχει μόνιμη συνεργασία για την εκπόνηση κοινών προγραμμάτων, σεμιναρίων και υλικού εκπαίδευσης και διάδοσης στην ΚΑΛΟ με:

- Το Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Εκπαίδευση για την Αειφορία - Επιστήμες της Αγωγής» του Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης
- Το Πρόγραμμα Ειδίκευσης στη Συμβουλευτική και τον Προσανατολισμό – Π.Ε.ΣΥ.Π. της Ανώτατης Σχολής Παιδαγωγικής και Τεχνολογικής Εκπαίδευσης (Α.Σ.ΠΑΙ.Τ.Ε.)
- Τον Βαλκανικό Βοτανικό Κήπο Κρουσίων του Ινστιτούτου Γενετικής Βελτίωσης και Φυτογενετικών Πόρων του Ελληνικού Γεωργικού Οργανισμού «Δήμητρα» - ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ.

7. Καλές πρακτικές κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα και τη Βουλγαρία

Καλές πρακτικές κοινωνικής επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα

Ο συνεταιρισμένος αγροδιατροφικός τομέας στην Ευρώπη είναι ο δυναμικότερος οικονομικά και κοινωνικά. Από τα 13 εκατ. αγρότες στην ΕΕ, τα 6,2 εκατ. συμμετέχουν σε 22.000 αγροτικούς συνεταιρισμούς, που επεξεργάζονται και εμπορεύονται το 40% της συνολικής παραγωγής. Στην περίοδο κρίσης, όχι μόνο δεν υπέστησαν ζημιές, αλλά συνέχισαν να αναπτύσσονται.

Ο αγροδιατροφικός τομέας στην Ελλάδα είναι από τους μεγαλύτερους παραγωγικούς τομείς με ποσοστά συμμετοχής στο ελληνικό ΑΕΠ και στην απασχόληση υπερδιπλάσια από τα αντίστοιχα της ΕΕ των 27. Αποτελεί κλειδί για τη διατροφική αυτάρκεια, απασχόληση και έξοδο από την κρίση. Παρουσιάζει μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης μεν, αλλά δεν έχει ακόμα αξιοποιηθεί επαρκώς το συγκριτικό πλεονέκτημα της συνεργατικής οργάνωσής του.

Η επέκταση της συνεργατικής οργάνωσης του αγροδιατροφικού τομέα με συλλογικές δράσεις και καινοτομία, θα βελτιώσει θεαματικά την αποτελεσματικότητά του, τα μεγέθη του, την προστιθέμενη αξία των προϊόντων και την απασχόληση.

Η διασυνοριακή συνεργασία όσον αφορά τις κοινωνικά προσανατολισμένες οικονομικές πρακτικές αποτελεί σημαντικό και διαρκώς αναπτυσσόμενο πεδίο εφαρμογής της ΚΑΛΟ με ήδη υπάρχουσες καλές πρακτικές καθώς και δομές υποστήριξης των υπαρχόντων και των υπό διαμόρφωση συνεργατικών εγχειρημάτων, που η περαιτέρω διεύρυνσή τους θα δώσει ακόμη μεγαλύτερη κοινωνική και οικονομική ώθηση στο πεδίο της ΚΑΛΟ.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον (ιδίως για τη διασυνοριακή περιοχή Ελλάδας – Βουλγαρίας) παρουσιάζει η ανάπτυξη πρωτοποριακών για την Ελλάδα συνεργατικών εγχειρημάτων με σημαντική εμβέλεια τοπική, εθνική, αλλά και διεθνή. Στο πλαίσιο αυτό, παρουσιάζονται ενδεικτικά παρακάτω πέντε επιτυχημένες συνεργατικές ιστορίες του αγροδιατροφικού τομέα.

Γυναικείος αγροτικός συνεταιρισμός Αγ. Αντωνίου (Θεσσαλονίκη)

Ιδρύθηκε το 1999 και είναι ο πρώτος γυναικείος συνεταιρισμός του Νομού Θεσσαλονίκης.

Πως δραστηριοποιήθηκαν:

- Η διαρκής μείωση του αγροτικού εισοδήματος οδήγησε τις γυναίκες στην παρακολούθηση σεμιναρίων, τα οποία είχαν ως σκοπό τη στήριξη του γυναικείου πληθυσμού των λιγότερο αναπτυγμένων περιοχών.
- Παρακολουθήσαν μαθήματα επιχειρηματικότητας, μάρκετινγκ, και παραγωγής τοπικών παραδοσιακών προϊόντων συνδεδεμένων με την πολιτιστική κληρονομιά.
- Κατά τη διάρκεια των σεμιναρίων, διεξήχθη, μία σημαντική έρευνα αγοράς για τον καθορισμό των αναγκών των κατοίκων της Θεσσαλονίκης για χειροποίητα, παραδοσιακά, τοπικά, προϊόντα.
- Τα αποτελέσματα της έρευνας αγοράς ήταν ιδιαίτερα ενθαρρυντικά κι έτσι οι γυναίκες προχώρησαν στη δημιουργία του συνεταιρισμού.
- Για την κάλυψη των αυξημένων αναγκών τους, ο αγροτικός συνεταιρισμός του χωριού, τους παραχώρησε ένα κτίριο στο οποίο και στεγάζονται μέχρι σήμερα.

Τι παράγει:

- Ο συνεταιρισμός παράγει πάνω από 30 χειροποίητα παραδοσιακά προϊόντα υψηλής ποιότητας με συνταγές που αντανakλούν την πολιτισμική κληρονομιά του τόπου.
- Περék με χειροποίητα φύλλα πίτας ψημένα στο τζάκι με ξύλα ποντιακά προϊόντα όπως συρόν, ιβριστό, μακαρίνα χυλοπίτες, τραχανά μαρμελάδες και γλυκά του κουταλιού από φρέσκα φρούτα εποχής.

Αγροτικός συνεταιρισμός Μεταγγισίου (Χαλκιδική)

Ιδρύθηκε το 1924 στο χωριό Μεταγγίσι του δήμου Σιθωνίας στο Νομό Χαλκιδικής και είναι από τους παλαιότερους συνεταιρισμούς στην Ελλάδα.

Για να ανταποκριθεί στις ανάγκες της ελληνικής εσωτερικής και διεθνούς αγοράς, εστίασε τις δραστηριότητες του στην παραγωγή και τυποποίηση βιολογικού και συμβατικού (ολοκληρωμένης διαχείρισης) ελαιολάδου και ελιάς.

Πιστοποίηση:

- Οι παραγωγοί - μέλη του είναι ενταγμένοι σε βιολογικά προγράμματα ή στην ολοκληρωμένη διαχείριση και πιστοποιούν την παραγωγή τους από τις εταιρείες bioHellas και Qways και την TUV Hellas.
- Τα προϊόντα των παραγωγών-μελών διακινούνται μέσω του Αγροτικού Συνεταιρισμού Μεταγγιτσίου Χαλκιδικής, ο οποίος είναι πιστοποιημένος από την εταιρεία bioHellas και ευθύνεται για την προώθηση, τυποποίηση και διάθεση εκλεκτών ποιοτικών προϊόντων με σεβασμό στους παραγωγούς-μέλη και στους καταναλωτές του.

Είναι από τους ισχυρότερους της αγοράς:

- Οι δραστηριότητες του αγροτικού συνεταιρισμού επεκτείνονται με την οργάνωση σεμιναρίων και ημερίδων για τους παραγωγούς-μέλη του, ώστε να έχουν πλήρη ενημέρωση και ταυτόχρονα επιμόρφωση για τις καλλιέργειες και τα προϊόντα τους, με αποτέλεσμα να βελτιώνεται το τελικό προϊόν που καταλήγει στον καταναλωτή.
- Θεωρείται ένας από τους ισχυρότερους της αγοράς, παρουσιάζοντας το εκλεκτό εξαιρετικό παρθένο ελαιόλαδο "Γαλανό Μεταγγιτσίου".
- Οι δραστηριότητές του άνοιξαν τις αγορές κυρίως του εξωτερικού σε Γερμανία, Αγγλία, Βουλγαρία, Αμερική, Αυστραλία και Κίνα.

Αγροτικός κτηνοτροφικός συνεταιρισμός Λιβαδίου "Ο Βοσκός" (Ελασσόνα, Λάρισα)

Ιδρύθηκε το 2007 από μία ομάδα νέων ανθρώπων με κύρια ασχολία την κτηνοτροφία.

Το χωριό βρίσκεται στα 1200 μ. υψόμετρο και φιλοξενεί 60.000 γιδοπρόβατα.

Στόχος των μελών του συνεταιρισμού είναι η ποιότητα βασισμένη στις δικές τους πρώτες ύλες και κυρίως στο γάλα τους, αλλά και στη βλάχικη παράδοσή τους

Τι παράγει:

Βούτυρο, Γιαούρτι, Γραβιέρα, Κατσικίσιο Τυρί, Κεφαλοτύρι, Μυζήθρα, Ξινοτύρι, Φέτα τυρί (Π.Ο.Π.), Φέτα (για σαλάτα).

Το μυστικό της επιτυχίας του συνεταιρισμού:

- Ξεκίνησε με μια υποδομή με 350 ζώα και σιγά-σιγά έφθασε στα 800 αιγοπρόβατα και 50 αγελάδες ελεύθερης βοσκής.
- Αυτή τη στιγμή το 80% των μέσων παραγωγής προέρχεται από τους ίδιους (χωράφια, ζωοτροφές, ζωικό κεφάλαιο, και τυροκομείο ιδιοκτησίας του Συνεταιρισμού), με προοπτική απόλυτη αυτάρκεια στο άμεσο μέλλον.
- Από την παραγωγή του γάλακτος το 40% μετατρέπεται σε γαλακτοκομικά προϊόντα και το υπόλοιπο πωλείται ως πρώτη ύλη σε γαλακτοβιομηχανίες και άλλους τυροκόμους.
- Το μυστικό της επιτυχίας: η μεθοδικότητα στην εργασία και η ποιότητα των προϊόντων που παράγεται.
- Στόχος τους είναι να διατηρήσουν αναλλοίωτη την ποιότητά τους και τις προσιτές τιμές
- Δεν είναι διατεθειμένοι να θυσιάσουν την ποιότητα των προϊόντων για χάρη του ανταγωνισμού.

Κοινωνικός καταναλωτικός συνεταιρισμός Θεσσαλονίκης “Βίος Coop”

Ο συνεταιρισμός ιδρύθηκε το 2012 και η λειτουργία του παντοπωλείου ξεκίνησε στα τέλη του 2013 με κεντρικό σύνθημα: «Παίρνουμε την τροφή μας στα χέρια μας!»

Σήμερα έχει πάνω από 420 μέλη.

Προηγήθηκε και συνεχίζεται ένας διαρκής έλεγχος και αξιολόγηση της ποιότητας των προϊόντων (πάνω από 3.000 κωδικοί, από 450 προμηθευτές), έτσι ώστε να μην περιέχουν απαγορευμένα χημικά πρόσθετα, μικροβιολογικό φορτίο, μεταλλαγμένα, ληγμένα, ακατάλληλες και μη ασφαλείς ουσίες για την υγεία και το περιβάλλον.

Με στόχο τις χαμηλές και δίκαιες τιμές:

- Για να πετύχουν τιμές χαμηλές για τους καταναλωτές και δίκαιες για τους παραγωγούς, αποφεύγουν όσο μπορούν χονδρεμπόρους και μεσάζοντες
- Εφοδιάζονται όσο το δυνατό με προϊόντα που παράγονται από τοπικούς και ποιοτικούς αγροτικούς συνεταιρισμούς, μικρές παραγωγικές μονάδες και μεμονωμένους παραγωγούς
- Στόχος τους μια βιώσιμη γεωργία, για την αξιοπρεπή διαβίωση παραγωγών, εργαζομένων και καταναλωτών.

Το καλάθι των 100 βασικών προϊόντων αποτελείται κατά 95% από προϊόντα χωρίς μεσάζοντες.

Η γεωγραφική κατανομή των παραγωγών-προμηθευτών χαρακτηρίζεται από το γεγονός ότι το 67% προέρχεται από την Κεντρική Μακεδονία.

Όσον αφορά τα οικονομικά χαρακτηριστικά των μελών και φίλων, η κατανομή τους είναι: 56% με μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα κάτω των 1.000 € και 90% με μηνιαίο οικογενειακό εισόδημα κάτω των 1.500 €

Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας “UnivSSE Coop”

Ο κοινός και “εκ των ων ουκ άνευ” παρονομαστής της επιτυχίας των προαναφερόμενων συνεταιρισμών του αγροδιατροφικού τομέα είναι η συνεργατική εκπαίδευση-κατάρτιση. Σε αυτό το πεδίο, ο κοινωνικός μη-κερδοσκοπικός συνεταιρισμός «Λαϊκό Πανεπιστήμιο Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας - UnivSSE Coop» δραστηριοποιείται από το 2013 με αξιοσημείωτη κοινωνική απήχηση στη διάδοση και υποστήριξη της ΚΑΛΟ με σεμινάρια,

ημερίδες, εκπομπές, οπτικοακουστικό υλικό ελεύθερης πρόσβασης, εκδόσεις και συμμετοχή σε ευρωπαϊκά προγράμματα.

Εκτενέστερη παρουσίαση αυτού του συνεταιρισμού έχει ήδη γίνει στο κεφάλαιο 6 (Κοινωνική επιχειρηματικότητα και εκπαίδευση) της παρούσας έκθεσης.

Καλές πρακτικές κοινωνικής επιχειρηματικότητας στη Βουλγαρία

Η συνειδητοποίηση και η αναγνώριση των κοινωνικών επιχειρήσεων μεταξύ των κυβερνήσεων, των επιχειρήσεων και των τοπικών φορέων στη Βουλγαρία έχει βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω της ανάπτυξης της έννοιας της εθνικής κοινωνικής οικονομίας το 2011. Γενικά, οι κοινωνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία ορίζονται ως επιχειρήσεις που παράγουν αγαθά και υπηρεσίες για την οικονομία της αγοράς και διαθέτουν μέρος των πόρων τους για την επίτευξη κοινωνικών και οικονομικών στόχων.

Το πλαίσιο πολιτικής για τις κοινωνικές επιχειρήσεις περιλαμβάνεται στην έννοια της εθνικής κοινωνικής οικονομίας. Αυτό συνοδεύεται από το Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Οικονομία 2014-2015 που υποστηρίζει την εφαρμογή της Έννοιας της Εθνικής Κοινωνικής Οικονομίας και καθορίζει μια σειρά δράσεων προτεραιότητας με στόχο τη διευκόλυνση της ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών επιχειρήσεων) στη Βουλγαρία.

Η παραδοσιακή μορφή των κοινωνικών επιχειρήσεων - οι συνεταιρισμοί που επικεντρώνονται στην ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρίες στην εργασία - εξακολουθεί να κυριαρχεί, αλλά οι κοινωνικές επιχειρήσεις δημιουργούνται ολοένα και περισσότερο από ενώσεις και ιδρύματα.

Νομικό πλαίσιο για τις κοινωνικές επιχειρήσεις

Δεν υπάρχει αποκλειστική νομική μορφή για την κοινωνική επιχείρηση στη Βουλγαρία. Κατά συνέπεια, οι κοινωνικές επιχειρήσεις υιοθετούν μια ποικιλία νομικών μορφών, όπου οι τρεις πιο συνηθισμένες είναι οι εξής:

- Νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (NPLE) όπως ενώσεις και ιδρύματα.
- Συνεταιρισμοί για άτομα με αναπηρίες και
- Εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες.

Ο νόμος περί νομικών προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα επιτρέπει σε μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς να ασκούν οικονομική δραστηριότητα υπό ορισμένες προϋποθέσεις:

- Η οικονομική δραστηριότητα πρέπει να είναι συμπληρωματική της κύριας μη κερδοσκοπικής δραστηριότητας.
- Η οικονομική δραστηριότητα πρέπει να σχετίζεται με τους μη κερδοσκοπικούς στόχους της οντότητας.
- Το πεδίο εφαρμογής της οικονομικής δραστηριότητας πρέπει να δηλώνεται ρητώς στο Καταστατικό.
- Η οικονομική δραστηριότητα δεν πρέπει να περιορίζεται για αυτή τη νομική μορφή από άλλη νομική πράξη.
- Τα έσοδα από οικονομική δραστηριότητα πρέπει να επανεπενδύονται για την επίτευξη των μη κερδοσκοπικών στόχων του NPLE και δεν μπορούν να διανεμηθούν με κανέναν τρόπο.

Υπάρχουν λίγα φορολογικά κίνητρα για τις κοινωνικές επιχειρήσεις που χρησιμοποιούν νομικές μορφές διαφορετικές από συνεταιρισμούς για άτομα με αναπηρίες ή εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με αναπηρίες.

Τα NPLE, όπως οι ενώσεις και τα ιδρύματα, επωφελούνται από ορισμένα φορολογικά κίνητρα αλλά δεν απαλλάσσονται από τον φόρο επί των μερισμάτων τα οποία λαμβάνουν τα NPLE, όπως και ένας μέτοχος σε εμπορική εταιρία. Αυτό ισχύει ανεξάρτητα από το

γεγονός ότι τα NPLE υποχρεούνται να χρησιμοποιούν τα εισοδήματα αυτά για να προωθήσουν τον σκοπό τους, που είναι συχνά κοινωνικός.

Οι ισχύοντες νόμοι και κανονισμοί συχνά αποτυγχάνουν να εξετάσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά μιας κοινωνικής επιχείρησης, οι οποίοι συχνά λειτουργούν ως πρακτικό εμπόδιο στην ανάπτυξη της κοινωνικής επιχείρησης.

Για παράδειγμα, υπάρχουν ευαίσθητοι τομείς δημόσιας πολιτικής, όπως η εκπαίδευση, η υγεία και η κοινωνική μέριμνα, όπου το κράτος είτε δεν έχει το δικαίωμα να συνάπτει την παράδοση των υπηρεσιών σε ιδιώτες είτε, αν το επιτρέπει, το κράτος αποφασίζει συχνά να παραδώσει απευθείας τις υπηρεσίες. Η μόνη εξαίρεση είναι η κοινωνική σύναψη - η ανάθεση κοινωνικών υπηρεσιών σε ιδιωτικούς παρόχους (πάνω από το 20% όλων των υπηρεσιών που βασίζονται στην κοινότητα ανατίθενται σήμερα σε ιδιωτικούς παρόχους).

Ένα άλλο σημαντικό εμπόδιο είναι ότι ο όρος κοινωνική επιχείρηση δεν έχει νομική αναγνώριση στη βουλγαρική νομοθεσία, γεγονός που δυσχεραίνει τη θεώρηση βάσει της νομοθεσίας που θα μπορούσε να παρέχει κίνητρα για την απασχόληση και την ανάπτυξη δεξιοτήτων ευάλωτων ομάδων (π.χ. φορολογικά κίνητρα).

Χαρτογράφηση της δραστηριότητας των επιχειρήσεων στην Βουλγαρία

Οι κοινωνικές επιχειρήσεις στη Βουλγαρία είναι συνήθως ένα από τα παρακάτω είδη:

- Μη κερδοσκοπικά νομικά πρόσωπα με καθεστώς κοινής ωφέλειας (ενώσεις και ιδρύματα) με δραστηριότητες που δημιουργούν έσοδα.
- Συνεταιρισμοί που επιδιώκουν κοινωνική αποστολή, συμπεριλαμβανομένων των συνεταιρισμών για τα άτομα με ειδικές ανάγκες.
- Εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες.
- Κοινωνικές επιχειρήσεις που δημιουργούνται από δήμους, και
- Άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις (π.χ. πολιτιστικά κέντρα κλπ).

Οι κύριες επιχειρήσεις που δίνουν έμφαση σε μια κοινωνική αποστολή στα επιχειρηματικά μοντέλα τους δεν είναι καλά αναπτυγμένες στη Βουλγαρία επί του παρόντος.

Νομικά πρόσωπα μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα (NPLE)

Ο νόμος περί μη κερδοσκοπικών νομικών προσώπων τέθηκε σε ισχύ στις αρχές του 2002. Ορίζει δύο τύπους νομικών προσώπων μη κερδοσκοπικού χαρακτήρα: ενώσεις και ιδρύματα. Ο νόμος περί μη κερδοσκοπικών νομικών προσώπων επιτρέπει στα NPLE να εκτελούν οικονομικές δραστηριότητες / δραστηριότητες δημιουργίας εσόδων, υπό ορισμένες προϋποθέσεις – συνθήκες (όπως ήδη προαναφέρθηκε).

Ένεκα της πρόσβασής τους στη χρηματοδότηση σχεδίων (π.χ. επιχορηγήσεις που λαμβάνουν από δωρητές, δωρεές κ.λπ.), οι περισσότερες δραστηριότητες που παράγουν έσοδα για τα NPLE είναι μόνο ad hoc.

Συνεταιρισμοί

Ο νόμος περί συνεταιρισμών ρυθμίζει τις δραστηριότητες των συνεταιρισμών στη χώρα.

Ένας συνεταιρισμός, όπως ορίζεται στο άρθρο 19 παράγραφος 4 του βουλγαρικού συντάγματος, είναι μια μορφή σύνδεσης πολιτών και νομικών προσώπων που επιδιώκουν οικονομική και κοινωνική ευημερία.

Πιο πρόσφατα, το άρθρο 1 του νόμου περί συνεταιρισμών, που εγκρίθηκε το 1999 ορίζει τους συνεταιρισμούς ως ενώσεις ιδιωτών που είναι νομικά πρόσωπα και έχουν μεταβλητό κεφάλαιο και αριθμό μελών που, με αμοιβαία συνδρομή και συνεργασία, ασκούν οικονομικές δραστηριότητες για την επιδίωξη των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών τους συμφερόντων.

Βάσει του νόμου περί συνεταιρισμών, συνεταιρισμοί, περιφερειακά συνεταιριστικά σωματεία και συνεταιριστικές εταιρείες οργανώνονται σε τέσσερις εθνικές συνεταιριστικές ενώσεις:

- Η Κεντρική Συνεταιριστική Ένωση αποτελείται από συνεταιρισμούς καταναλωτών και αντιπροσωπεύει 155.000 μέλη συνεταιρισμών και 10.300 υπαλλήλους, μέλη και υπαλλήλους σε 808 συνεταιρισμούς και 34 περιφερειακά συνεταιριστικά σωματεία.
- Η Εθνική Ένωση Αγροτικών Συνεταιρισμών αποτελείται από γεωργικούς συνεταιρισμούς παραγωγής και υπηρεσιών με 903 γεωργικούς συνεταιρισμούς που δημιουργήθηκαν την περίοδο 1992-1994: 240.000 μέλη παρέχουν 16.000 μόνιμες θέσεις εργασίας.
- Η Εθνική Ένωση Συνεταιρισμών Παραγωγών Εργαζομένων αποτελείται από μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις συνεταιριστικής παραγωγής βιομηχανικών αγαθών και παροχής υπηρεσιών με πάνω από 20.000 συνεργατικά μέλη. Απασχολούνται περίπου 15.000 άτομα, συμπεριλαμβανομένων 11.000 εργαζομένων με αναπηρίες.
- Η Εθνική Ένωση Συνεταιρισμών Ατόμων με Αναπηρίες ενοποιεί συνεταιρισμούς ατόμων με αναπηρία.

Οι συνεταιρισμοί εξυπηρετούν γενικά τα αμοιβαία συμφέροντα των μελών τους.

Μόνο οι συνεταιρισμοί ατόμων με αναπηρία μπορούν να θεωρηθούν ότι επιδιώκουν κοινωνική αποστολή. Οι τελευταίοι δίνουν κοινωνικό αντίκτυπο μέσω των ανθρώπων που απασχολούν - κυρίως για άτομα με αναπηρίες.

Εξειδικευμένες επιχειρήσεις για άτομα με ειδικές ανάγκες

Σύμφωνα με τον νόμο για την ένταξη των ατόμων με ειδικές ανάγκες, οι εξειδικευμένες επιχειρήσεις και οι συνεταιρισμοί για τα άτομα με αναπηρίες είναι αυτοί που:

- Είναι εγγεγραμμένοι στον Εμπορικό Νόμο ή στον Νόμο περί Συνεταιρισμών, καθώς και στο μητρώο του Οργανισμού για τα Άτομα με Αναπηρίες.
- Έχουν παραγωγή αγαθών ή παροχή υπηρεσιών.
- Έχουν σχετικό μερίδιο ατόμων με αναπηρίες, ως εξής:

- Εξειδικευμένες επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί για τυφλούς - όχι λιγότερο από το 20% του συνολικού προσωπικού.
- Εξειδικευμένες επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί για κωφούς - όχι λιγότερο από το 30% του συνολικού προσωπικού.
- Εξειδικευμένες επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί για άτομα με άλλες αναπηρίες - όχι λιγότερο από το 50% του συνολικού προσωπικού.

Εκτός από τα παραπάνω, ο Νόμος περί Δημοσίων Συμβάσεων ορίζει ότι το συνολικό προσωπικό σε εξειδικευμένες επιχειρήσεις και συνεταιρισμούς για άτομα με αναπηρίες δεν πρέπει να είναι μικρότερο από 10 άτομα.

Αυτός ο νόμος φαίνεται πιο αυστηρός (από τον νόμο για την ένταξη των ατόμων με αναπηρίες) και ορίζει τον ελάχιστο αριθμό ατόμων με αναπηρίες σε αυτές τις επιχειρήσεις και συνεταιρισμούς στο 50% του συνολικού προσωπικού.

Άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις

Άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις περιλαμβάνουν κυρίως τα πολιτιστικά κέντρα. Αν και δεν υπάρχουν κοινωνικές επιχειρήσεις καθ' εαυτές, οι πρωτοβουλίες των επιχειρήσεων του ιδιωτικού τομέα για την εταιρική κοινωνική ευθύνη γίνονται όλο και πιο διαδεδομένες στη Βουλγαρία.

Μέτρηση των κοινωνικών επιχειρήσεων

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στην περίπτωση της Βουλγαρίας ο εθνικός ορισμός στην έννοια της εθνικής κοινωνικής οικονομίας φαίνεται να είναι αρκετά κοντά στον επιχειρησιακό ορισμό της ΕΕ, με εξαίρεση τη διάσταση διακυβέρνησης σε ορισμένες περιπτώσεις. Ως εκ τούτου, τα υπάρχοντα στατιστικά στοιχεία πρέπει να παρέχουν επαρκή ιδέα για το μέγεθος του τομέα στη χώρα.

Οι εκτιμήσεις από διαφορετικές πηγές παρουσιάζονται παρακάτω:

- Υπάρχει επίσημη στατιστική της κλίμακας των κοινωνικών επιχειρήσεων στη Βουλγαρία. Τα αποτελέσματα αναμένεται να δημοσιευθούν αργότερα. Ανεπίσημα, περίπου 5.000 επιχειρήσεις αυτοπροσδιορίζονται ως κοινωνικές επιχειρήσεις.
- Σύμφωνα με το Υπουργείο Οικονομίας και Ενέργειας, που ακολουθεί τον ορισμό της κοινωνικής οικονομίας για τις κοινωνικές επιχειρήσεις, υπάρχουν πάνω από 2.000 κοινωνικές επιχειρήσεις (συνεταιρισμοί) στη Βουλγαρία που απασχολούν πάνω από 500.000 άτομα.
- Το 2012, ο αριθμός των ΜΚΟ στη Βουλγαρία εκτιμήθηκε από μια έκθεση της USAID στις 35.000.
- Σύμφωνα με άλλη έκθεση, περίπου 85 κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν συσταθεί από ΜΚΟ στη χώρα.
- Το 2012 ο αριθμός ειδικευμένων επιχειρήσεων και συνεταιρισμών για άτομα με αναπηρίες ήταν 131.

Τέτοιες επιχειρήσεις απασχολούσαν περίπου 1.200 άτομα, συμπεριλαμβανομένων των 30 ατόμων με αναπηρίες.

Ωστόσο, στο ηλεκτρονικό μητρώο του Οργανισμού για τα άτομα με ειδικές ανάγκες περιλαμβάνονται 125 εξειδικευμένες επιχειρήσεις και συνεταιρισμοί για ανθρώπους με αναπηρίες.

Όπως αναφέρεται παραπάνω, 808 καταναλωτικοί συνεταιρισμοί είναι μέλη της Κεντρικής Συνεταιριστικής Ένωσης, με συνολικό αριθμό εργαζομένων 10.300 ατόμων.

Σύμφωνα με την ιστοσελίδα της Εθνικής Ένωσης Συνεταιρισμών Παραγωγών Εργαζομένων, 15.000 άτομα απασχολούνται από συνεταιρισμούς παραγωγών εργαζομένων, 251 συνεταιρισμοί είναι μέλη της Ένωσης, συμπεριλαμβανομένων 30 ειδικευμένων επιχειρήσεων για άτομα με ειδικές ανάγκες.

8. Καλές πρακτικές επιχειρηματικότητας στην Ευρώπη

Στην ενότητα αυτή παρουσιάζονται ενδεικτικά πέντε επιτυχημένες ιστορίες κοινωνικής επιχειρηματικότητας από την Ευρώπη, που μπορούν να δώσουν έναυσμα για παρόμοιες πρακτικές στην Ελλάδα και Βουλγαρία

Οι συνεταιρισμοί στο Saint-Étienne - Περιφέρεια Auvergne-Rhône-Alpes (France)

Βασικά χαρακτηριστικά της περιοχής:

- Γαλλική περιφέρεια Rhône-Alpes: περίπου 6,5 εκατ. κάτοικοι
- Μητροπολιτική περιοχή Saint-Étienne: πάνω από 500.000 κάτοικοι
- Η πόλη Saint-Étienne: 175.000 κάτοικοι
- Περίπου 500 συνεταιρισμοί υπάρχουν στην γαλλική περιφέρεια Rhône-Alpes και κάθε χρόνο δημιουργούνται 30-50 καινούργιοι. Σε αυτό συμβάλλει αποφασιστικά η Περιφερειακή Ένωση των Συνεταιρισμών.

Η Περιφερειακή Ένωση συνεταιριστικών επιχειρήσεων: SCOP και SCIC:

- Μοιάζουν με τους συνεταιρισμούς εργαζομένων και τις ΚοινΣΕπ αντίστοιχα, αλλά δεν είναι ακριβώς το ίδιο.
- Δεν μοιράζουν "κέρδη" στα μέλη τους παρά το γεγονός ότι η νομοθεσία τους το επιτρέπει.
- Στη Γαλλία, όταν οι συνεταιρισμοί επενδύουν σε απασχόληση ή γενικότερα σε κοινωνική αλληλεγγύη τα τυχόν πλεονάσματά τους, τότε ο φόρος επί αυτών είναι εξαιρετικά χαμηλός σε σχέση με τις άλλες επιχειρήσεις.
- Είναι στην ευχέρεια του κάθε συνεταιρισμού το αν θα έχει και εργαζομένους μη-μέλη του συνεταιρισμού (η νομοθεσία το επιτρέπει χωρίς περιορισμούς). Σε ένα

μικρό μεν ποσοστό, αλλά δυστυχώς υπαρκτό, υπάρχουν και εργαζόμενοι μη-μέλη με σχέση εξαρτημένης εργασίας με συνεταιρισμό.

Στην μητροπολιτική περιοχή του Saint-Étienne, το 25% της οικονομίας καλύπτουν τα συνεργατικά εγχειρήματα ΚΑΛΟ.

Αυτό δεν προέκυψε τυχαία.

Οι εργάτες των περίπου 200 ορυχείων της περιοχής ήταν αυτοί που ίδρυσαν το πρώτο ιστορικά συνεργατικό εγχείρημα αλληλοβοήθειας (πολύ πριν υπάρξει το δημόσιο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης) για να καλύψουν μόνοι τους τις ανάγκες κοινωνικής πρόνοιας.

Όταν έκλεισαν τα ορυχεία και επήλθε μαζική ανεργία, ήταν και πάλι οι εργάτες που κυρίως δημιούργησαν συνεργατικά εγχειρήματα σε διάφορους τομείς για να αντιμετωπίσουν την ανεργία.

Έτσι σήμερα η ΚΑΛΟ θεωρείται η μόνη ασφαλής και με ανθρώπινη αξιοπρέπεια διέξοδος.

Το Saint-Étienne ήταν σημαντικότερη βιομηχανική πόλη με πολύ οργανωμένη και συνειδητοποιημένη εργατική τάξη.

Κοινωνικός συνεταιρισμός Progetto Quid (Italy)

QUID σημαίνει "κάτι περισσότερο" (στα λατινικά). Επελέγη για να υποδείξει τον τρόπο με τον οποίο προσφέρει περισσότερα από άλλα: για να εκφράσει τη σταθερή δέσμευση για την καταπολέμηση του προβλήματος του κοινωνικού αποκλεισμού.

Το Progetto Quid προσφέρει κάτι περισσότερο στην κοινότητα, στους πελάτες της και στους συνεργάτες της.

Τι παράγει:

- Απασχολεί γυναίκες από ευάλωτες κοινωνικές ομάδες στην παραγωγή ρούχων και αξεσουάρ.

- Τα προϊόντα αυτά κατασκευάζονται από υφάσματα υψηλής ποιότητας, τα οποία παρέχονται δωρεάν από μερικές από τις κορυφαίες εταιρείες μόδας της Ιταλίας.
- Ιδρύθηκε με σκοπό να δοθεί η δυνατότητα σε μειονεκτούσες κατηγορίες γυναικών εργαζομένων, οι οποίες διαφορετικά θα αποκλείονταν, να εισέλθουν στον κόσμο της εργασίας.
- Ως κοινωνική επιχείρηση, ο Quid προσπαθεί να είναι ένας μετασχηματιστής, παρέχοντας ένα ασφαλές περιβάλλον για κάθε εργαζόμενο να μεγαλώνει και να αναπτύσσεται επαγγελματικά και προσωπικά.

Ξεκίνησε από 5 φίλους και έφτασε να έχει 111 εργαζόμενους:

- Το Progetto Quid ιδρύθηκε το 2012 από πέντε φίλους με ιδιαίτερο ενδιαφέρον όχι μόνο στη μόδα αλλά και σε κοινωνικά θέματα.
- Αρχικά αυτή η ομάδα φίλων σχημάτισε μια ένωση για κοινωνική πρόοδο και ένα χρόνο αργότερα, τον Μάρτιο του 2013, ενώθηκαν με μια ομάδα αναδυόμενων νέων δημιουργών και ο κοινωνικός συνεταιρισμός Progetto Quid γεννήθηκε.
- Το καλοκαίρι και το φθινόπωρο του 2014, ο Progetto Quid άνοιξε δύο καταστήματα, ένα στο Forte dei Marmi (Τοσκάνη) και το άλλο στη Βερόνα.
- Σήμερα, απασχολεί 111 άτομα (κυρίως γυναίκες) από 17 χώρες, με 5 καταστήματα και πολλές συνεργασίες με διάφορες επιχειρήσεις.

Συνεταιρισμός ραπτικής Sewing Coop (Italy)

Πως ξεκίνησε:

- Μια αμερικανίδα 35 ετών, εμπνεύστηκε για να ανοίξει το Συνεταιρισμό Ραπτικής, ενώ ήταν εθελόντρια στα κέντρα προσφύγων, όπου συναντήθηκε με πολλούς ανθρώπους που είχαν εργαστεί ως ράφτες στις χώρες καταγωγής τους.

- Ένα ισχυρό κίνητρο ήταν να αμφισβητηθούν παρανοήσεις σχετικά με την επανεγκατάσταση των προσφύγων στην Ευρώπη, βοηθώντας τους ειδικευμένους πρόσφυγες να βρουν θέσεις εργασίας και να δημιουργήσουν επικοινωνία με τους κατοίκους της περιοχής.

Πως λειτουργεί:

- Δημιουργήθηκε ένας συνεταιρισμός ραπτικής γύρω από τους μετανάστες ράφτες, ένα παράδειγμα πρωτοβουλιών που καλλιεργούνται στην Ιταλία για να βοηθήσουν τις νέες αφίξεις να αφομοιωθούν και να ζήσουν, ενώ περιμένουν να πάρουν αποφάσεις για τα αιτήματά τους.
- Ο συνεταιρισμός συνεργάζεται με πέντε μετανάστες, κυρίως από τη Δυτική Αφρική, για να κάνει ρούχα για πελάτες.
- Χρησιμοποιούν κυρίως πολύχρωμα υφάσματα και δημιουργούν είδη ένδυσης σύμφωνα με τις απαιτήσεις των πελατών τους

Ενεργειακός συνεταιρισμός EnerCoop (France)

2004 - Η πρώτη ομάδα εργασίας περίπου 20 φορέων από ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, ενώσεις πολιτών και κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας συναντώνται για να εφεύρουν μαζί ένα νέο ενεργειακό μοντέλο.

2005 – Γέννηση του συνεταιρισμού

2006 - Έγκριση ως αλληλέγγυα επιχείρηση

2007 - Άνοιγμα της αγοράς σε ιδιώτες. Κατά τη διάρκεια του πρώτου μήνα, ο Enercoop λαμβάνει συμβάσεις 433 ακτιβιστών. Επιλέγουν να γίνουν μέλη και να εισέλθουν στο κεφάλαιο του Enercoop.

2009 - Γέννηση του πρώτου αποκεντρωμένου συνεταιρισμού Enercoop Ardennes. Αυτό ήταν το πρώτο βήμα στο έργο για την αποκέντρωση των δραστηριοτήτων του Enercoop.

2010 - Το Chefresne γίνεται η πρώτη κοινότητα πελατών του Enercoop, μια πόλη μόλις πάνω από 300 κατοίκους, βρίσκεται στο τμήμα της περιοχής Manche Basse-Normandie. Την ίδια χρονιά γεννιέται η Enercoop Rhône-Alpes.

2011 – Ο Enercoop έχει τώρα τρεις περιφερειακούς συνεταιρισμούς και υπερβαίνει τους 10.000 πελάτες

2013 - Έξι περιφερειακοί συνεταιρισμοί

2014 - 20.000 πελάτες

2015 - 10 χρόνια, 10 συνεταιρισμοί, 100 παραγωγοί

Περισσότερες από 110 GWh ανανεώσιμης ενέργειας παράγονται για τους 25.000 καταναλωτές το 2015.

Ομοσπονδία συνεταιρισμών Mondragon (Basque Country, Spain)

Τι είναι:

- Ο Mondragon Corporation είναι ομοσπονδία συνεταιρισμών εργαζομένων που εδρεύουν στην περιοχή των Βάσκων της Ισπανίας.
- Ιδρύθηκε στην πόλη Mondragon το 1956 από αποφοίτους τοπικού τεχνικού κολλεγίου.
- Το πρώτο τους προϊόν ήταν θερμάστρες παραφίνης.
- Είναι η δέκατη μεγαλύτερη ισπανική εταιρεία από την άποψη του κύκλου εργασιών και του κυριότερου επιχειρηματικού ομίλου στη Χώρα των Βάσκων.

Σύντομο ιστορικό:

- Το 1941 ένας νεαρός καθολικός ιερέας, ο José María Arizmendiarieta εγκαταστάθηκε στο Mondragón, μια πόλη με πληθυσμό 7.000 κατοίκων που δεν είχε

ακόμη ανακάμψει από τη φτώχεια, την πείνα, την εξορία και την ένταση του ισπανικού εμφύλιου πολέμου.

- Το 1943, δημιούργησε μια τεχνική σχολή κατάρτισης για τις τοπικές επιχειρήσεις και κυρίως για τους συνεταιρισμούς.
- Το 1955, επέλεξε πέντε νέους για να ιδρύσουν την πρώτο συνεταιρισμό έναρξης του Mondragon Corporation.
- Τα πρώτα 15 χρόνια δημιουργήθηκαν πολλοί συνεταιρισμοί. Ιδρύθηκε ο Caja Laboral (1959), ο οργανισμός κοινωνικής πρόνοιας Lagun Aro (1966) και ο Eroski (1969) με τη συγχώνευση δέκα μικρών τοπικών καταναλωτικών συνεταιρισμών.
- Ο τομέας της γνώσης έχει διπλό προσανατολισμό: εκπαίδευση-κατάρτιση και καινοτομία, τα οποία αποτελούν και τα δύο βασικά στοιχεία για την ανάπτυξη της επιχείρησης. Συνδέεται κυρίως με το δυναμισμό του Πανεπιστημίου Mondragon και τη δραστηριότητα του Κέντρου Διοίκησης και Συνεργατικής Ανάπτυξης Otalora αφιερωμένου στην κατάρτιση και τη διάδοση των συνεταιρισμών

Οικονομικά στοιχεία:

- Έσοδα € 12,11 δισ. € (2015)
- Συνολικό ενεργητικό: 24,73 δισ. € (2014)
- Αριθμός εργαζομένων: 74.335 (2015)
- Τομείς δραστηριότητας: Χρηματοδότηση, Βιομηχανία, Λιανικό εμπόριο, Γνώση
- Εμβέλεια: Διεθνής

9. Αξιολόγηση της πορείας της Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας στην Ελλάδα

Η κυριότερη και σπουδαιότερη τάση που παρατηρείται κατά την πρόσφατη εξέλιξη της κοινωνικής οικονομίας είναι η εδραίωσή της στην ευρωπαϊκή κοινωνία ως πόλου κοινωνικής ωφέλειας μεταξύ καπιταλιστικού και δημόσιου τομέα, συναποτελούμενου από πληθώρα φορέων: συνεταιρισμών, εταιρειών αλληλασφάλισης, ενώσεων, ιδρυμάτων και άλλων παρεμφερών επιχειρήσεων και οργανώσεων.

Το κοινωνικό κίνημα των οργανώσεων των πολιτών αναπτύσσεται σε σημαντικό βαθμό με την προαγωγή πρωτοβουλιών επιχειρησιακής αλληλεγγύης, στόχος των οποίων είναι η παραγωγή και η κατανομή αξίας και κοινωνικών αγαθών.

Αισθητή γίνεται επίσης η συνεχώς διευρυνόμενη συνεργασία μεταξύ των οργανώσεων των πολιτών και του συνεταιριστικού κινήματος για την ανάπτυξη πολλών έργων και δραστηριοτήτων τους, όπως στην περίπτωση των κοινωνικών επιχειρήσεων. Η ικανότητα που παρουσιάζουν οι πρωτοβουλίες αυτές ως προς την κάλυψη των νέων κοινωνικών αναγκών που εμφανίστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες, υπογραμμίζει εκ νέου τη σημασία της ΚΑΛΟ.

Η ΚΑΛΟ δεν έχει μόνον επιβεβαιώσει την ικανότητά της να συμβάλλει αποτελεσματικά στην επίλυση των νέων κοινωνικών προβλημάτων, αλλά έχει επίσης ισχυροποιήσει τη θέση της σε παραδοσιακούς τομείς, όπως η γεωργία, η βιομηχανία, οι υπηρεσίες, το λιανεμπόριο, οι τραπεζικές δραστηριότητες και η αλληλασφάλιση. Με άλλα λόγια, η ΚΑΛΟ παρουσιάζεται και ως ένας από τους απαραίτητους θεσμούς σταθερής και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης, δικαιότερου εισοδήματος και δικαιότερης κατανομής του πλούτου, διότι συνταιριάζει υπηρεσίες και ανάγκες, αυξάνει την αξία των οικονομικών δραστηριοτήτων στην υπηρεσία των κοινωνικών αναγκών και διότι διορθώνει τις ανισορροπίες της αγοράς εργασίας και βαθαίνει και ενισχύει την οικονομική δημοκρατία.

Η νέα ΚΑΛΟ διαμορφώνεται ως ένας αναδυόμενος τομέας που καθίσταται ολοένα και πιο απαραίτητος, προκειμένου να αντιμετωπισθούν με τον δέοντα τρόπο οι νέες προκλήσεις

της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και κοινωνίας. Οι προκλήσεις αυτές βρίσκονται στη βάση του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η νέα ΚΑΛΟ στην κοινωνία πρόνοιας.

Ο τομέας της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας, αν και έχει τις ρίζες και τις βάσεις του στο παρελθόν, είναι νέος σε ηλικία και με μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης και επέκτασης του αντικτύπου του.

Οι φορείς της ΚΑΛΟ στην Ελλάδα επιδιώκουν να αντιμετωπίσουν ορισμένες από τις σημαντικότερες προκλήσεις της χώρας, ιδίως τη φτώχεια και την ανεργία, αλλά επιδιώκουν επίσης να προωθήσουν και να παρουσιάσουν ένα εναλλακτικό οικονομικό μοντέλο.

Μια μελέτη χαρτογράφησης που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή το 2014, αποκάλυψε έναν ηλικιακά νέο και εκκολλαπτόμενο τομέα, με μικρή αίσθηση συλλογικής ταυτότητας.

Ο τομέας της ΚΑΛΟ έχει μια δυναμική την οποία μπορεί κανείς να διακρίνει σε πολλούς φορείς της ΚΑΛΟ που έχουν ιδρυθεί πιο πρόσφατα, και στη φιλοδοξία τους να αναπτύξουν τον τζίρο και το εργατικό δυναμικό τους. Εμφανίζουν επίσης ποικιλία, όχι μόνο στη μορφή τους, αλλά και στους κοινωνικούς τους στόχους και τους τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται.

Η οικονομική και κοινωνική συμβολή τους έχει εύρος και βάθος. Το γεγονός αυτό είναι συναρπαστικό, από την άποψη ότι υπάρχει ένα δυναμικό που εκτείνεται σε όλη τη γκάμα της ελληνικής κοινωνίας. Αποτελεί όμως και μια πρόκληση.

Ενώ υπάρχουν πολλές ομοιότητες, κάθε κομμάτι και κατηγορία έχει επίσης διαφορετικές προτεραιότητες, τρόπους δικτύωσης, ανάγκες και εμπόδια που πρέπει να ξεπεραστούν.

Πολλοί φορείς της ΚΑΛΟ είναι σχετικά μικροί και προσφάτως συσταθέντες, και βρίσκονται αντιμέτωποι με εξαιρετικά δυσμενείς οικονομικές συνθήκες μέσα στις οποίες καλούνται να ξεκινήσουν τη δραστηριότητά τους, να γίνουν βιώσιμοι και να αναπτυχθούν.

Το αντίξοο αυτό οικονομικό και κοινωνικό τοπίο θεωρείται από τους φορείς της ΚΑΛΟ ως ένας λόγος για τον οποίο απαιτείται μια ισχυρότερη ΚΑΛΟ – για να δημιουργήσει νέες ευκαιρίες, να αντιμετωπίσει τα υψηλά επίπεδα ανεργίας, και να καθιερώσει καινούρια μοντέλα και τρόπους λειτουργίας σε τομείς όπου οι συμβατικοί έχουν αποτύχει.

Ωστόσο, το αντίξοο αυτό τοπίο είναι επίσης και εμπόδιο σε αυτήν την πρόοδο.

Υπάρχει μεν ένα αναπτυσσόμενο οικοσύστημα, αλλά υπάρχει επίσης και μια έλλειψη εξειδικευμένης υποστήριξης, δικτύων σε επιμέρους γεωγραφικές περιοχές και ενός εθνικού δικτύου που θα μπορούσε να βοηθήσει στη συγκρότηση μιας ισχυρότερης και αποτελεσματικότερης εκπροσώπησης της ΚΑΛΟ.

Υπάρχουν συγκεκριμένες αδυναμίες στο οικοσύστημα σχετικά με την κοινωνική αξία (και τη μέτρησή της) και τις κατάλληλες μορφές χρηματοδότησης για τους φορείς σε διαφορετικά στάδια του έργου και της δραστηριότητάς τους. Και αυτές αντιπροσωπεύουν ευκαιρίες για επένδυση.

Η ΚΑΛΟ μπορεί να επεκταθεί σε σημαντικό βαθμό τα επόμενα χρόνια. Επίσης ξεκάθαρο είναι, ότι οι φορείς του πεδίου της ΚΑΛΟ έχουν ορισμένες χειροπιαστές ιδέες σχετικά με το πώς αυτό μπορεί να καταστεί δυνατό, να διευκολυνθεί και να υποστηριχθεί από την κυβέρνηση και μια σειρά άλλων φορέων, είτε μέσα από την ανάπτυξη δεξιοτήτων, τους εναλλακτικούς τρόπους χρηματοδότησης, την απλοποιημένη και πιο ευέλικτη νομοθεσία, είτε μέσα από την προάσπιση του τομέα έναντι τρίτων.

10. Αξιολόγηση του τομέα της Κοινωνικής επιχειρηματικότητας – δυσκολίες και προκλήσεις

Μια πρόκληση που η ΚΑΛΟ πρέπει να αντιμετωπίσει επειγόντως είναι η θεσμική της αφάνεια.

Η αφάνεια αυτή εξηγείται όχι μόνο από τον αναδυόμενο χαρακτήρα της ΚΑΛΟ ως νέου τομέα στο οικονομικό σύστημα, αλλά και από την έλλειψη εννοιολογικής ταυτότητας, από το γεγονός δηλαδή ότι δεν υφίσταται σαφής και αυστηρός ορισμός των χαρακτηριστικών τα οποία είναι κοινά στα διάφορα είδη επιχειρήσεων και οργανώσεων που συναποτελούν την ΚΑΛΟ, ούτε των ειδικών γνωρισμάτων βάσει των οποίων διακρίνονται από τις άλλες.

Ας σημειωθεί εδώ ότι κατά τα τελευταία έτη έχει παρατηρηθεί μια βαθμιαία διαδικασία εννοιολογικού καθορισμού της ΚΑΛΟ, με βάση τόσο τους ίδιους τους φορείς της, μέσω των αντιπροσωπευτικών τους οργανώσεων, όσο και διάφορους επιστημονικούς και πολιτικούς φορείς.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται μια έννοια της κοινωνικής οικονομίας που αναπτύχθηκε βάσει των κριτηρίων που προσδιορίζονται στο Εγχειρίδιο για την κατάρτιση των δορυφορικών λογαριασμών των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το οποίο και συμφωνεί με τους ορισμούς που διατυπώνονται στην πρόσφατη οικονομική βιβλιογραφία αλλά και με τους ορισμούς των ίδιων των οργανώσεων της κοινωνικής οικονομίας.

Με τον εννοιολογικό καθορισμό της κοινωνικής οικονομίας θα καταστεί δυνατή η αντιμετώπιση της πρόκλησης που συνεπάγεται ο καθορισμός της στα νομικά συστήματα της ΕΕ και των κρατών μελών της.

Παρά το γεγονός ότι η κοινωνική οικονομία και ορισμένα από τα στοιχεία που την απαρτίζουν αναγνωρίζονται σε αρκετά νομικά κείμενα ευρωπαϊκών χωρών, καθώς και της ίδιας της ΕΕ, είναι απαραίτητο εντούτοις να προχωρήσει η διαδικασία για τη διατύπωση καταστατικού ορισμού του πεδίου εφαρμογής της κοινωνικής οικονομίας και των απαιτήσεων που οφείλουν να πληρούν τα επιμέρους στοιχεία της, ούτως ώστε να αποφευχθεί ο υπερβολικά αόριστος ορισμός των ίδιων χαρακτηριστικών της και να μην απολεσθεί ο κοινωφελής χαρακτήρας της.

Χρειάζεται να προσδιορισθεί το νομικό καθεστώς της κοινωνικής οικονομίας και να εισαχθούν αποτελεσματικοί νομικοί φραγμοί για την είσοδο στην αγορά, ώστε καμία

οργάνωση που δεν ανήκει στον χώρο της κοινωνικής οικονομίας να μην μπορεί να ωφελείται οικονομικά υιοθετώντας τη νομική μορφή ή την οργάνωσή της ή εκμεταλλεύομενη τις δημόσιες πολιτικές που εφαρμόζονται υπέρ της κοινωνικής οικονομίας.

Σημειώνεται το αυξανόμενο μέγεθος της ΚΟ κοινωνικής οικονομίας που εξασφαλίζει άμεσα περισσότερες από 11 εκατομμύρια θέσεις εργασίας, ήτοι το 6% του συνολικού ποσοστού απασχόλησης στην ΕΕ. Εντούτοις, δεν εμφανίζεται στους εθνικούς λογαριασμούς, εμπόδιο που συνιστά μία ακόμα μείζονα πρόκληση.

Οι ισχύοντες εθνικοί λογιστικοί κανόνες που καταρτίστηκαν την εποχή της ακμής των μικτών οικονομικών συστημάτων δεν αναγνωρίζουν την κοινωνική οικονομία ως διαφοροποιημένο θεσμικό τομέα, δυσχεραίνοντας συνεπώς την κατάρτιση τακτικών, επακριβών και αξιόπιστων οικονομικών στατιστικών σχετικά με τους παράγοντες που την συναποτελούν.

Σε διεθνές επίπεδο, η ανομοιογένεια των κριτηρίων που χρησιμοποιούνται για την κατάρτιση των στατιστικών εμποδίζει την εκπόνηση συγκριτικών αναλύσεων και υποσκάπτει το κύρος των προσεγγίσεων που αναδεικνύουν την εμφανή συμβολή της κοινωνικής οικονομίας στην υλοποίηση των σημαντικών στόχων της οικονομικής πολιτικής.

Η κοινωνική οικονομία στην Ευρώπη καλείται να αντιμετωπίσει μια διπλή πρόκληση στον τομέα αυτόν.

Αφενός, οι οργανώσεις που εκπροσωπούν την κοινωνική οικονομία πρέπει να κάνουν αισθητή την παρουσία τους στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή και σε κάθε κράτος μέλος ξεχωριστά, ούτως ώστε να διασφαλισθεί η εφαρμογή των προτάσεων του εγχειριδίου. Συγκεκριμένα, πρέπει να πείσουν κάθε κράτος μέλος της ΕΕ να δημιουργήσει Στατιστικό Μητρώο Επιχειρήσεων της Κοινωνικής Οικονομίας που θα έχει ως βάση τα κριτήρια που καθορίζονται στο εγχειρίδιο, ούτως ώστε να καταστεί δυνατή η κατάρτιση δορυφορικών λογαριασμών που καλύπτουν τις επιχειρήσεις των μητρώων αυτών.

Αφετέρου, οφείλουν να προωθήσουν πρωτοβουλίες για να καταστεί δυνατή η κατάρτιση αξιόπιστων και εναρμονισμένων στατιστικών για το ευρύ τμήμα της κοινωνικής οικονομίας που δεν καλύπτεται από το εγχειρίδιο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Το τμήμα αυτό αποτελείται ως επί το πλείστον από ενώσεις και ιδρύματα που καλύπτονται από το Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts των Ηνωμένων Εθνών (Οδηγός για τα μη κερδοσκοπικά ιδρύματα στο σύστημα εθνικών λογαριασμών).

Στον εν λόγω οδηγό περιλαμβάνονται πολλές μη κερδοσκοπικές οργανώσεις που δεν εμπίπτουν στο πεδίο της κοινωνικής οικονομίας, αλλά δεν θα ήταν δύσκολο να γίνει διαχωρισμός μεταξύ των στατιστικών που αναφέρονται στις μη κερδοσκοπικές οργανώσεις, οι οποίες ανταποκρίνονται στα κριτήρια προσδιορισμού της κοινωνικής οικονομίας και των στατιστικών για τον μη κερδοσκοπικό τομέα που καταρτίζονται σύμφωνα με τον οδηγό.

Λόγω της πολυφωνίας και της πολυμορφίας της, η κοινωνική οικονομία έχει ανάγκη από ισχυρές οργανώσεις για να εκπροσωπούν τις διάφορες ομάδες επιχειρήσεων και οργανώσεων που την συναποτελούν.

Ωστόσο, δεδομένης της κοινής ταυτότητας και του πυρήνα κοινών συμφερόντων που συνδέουν τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας, είναι σκόπιμο και απαραίτητο να καταβληθούν προσπάθειες ώστε να εξασφαλισθεί ο συντονισμός του συνόλου της κοινωνικής οικονομίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο σε πανευρωπαϊκή κλίμακα. Διότι, όσο εντονότερα προβάλλεται η συλλογική εικόνα της κοινωνικής οικονομίας, τόσο αυξάνονται και οι ευκαιρίες αποτελεσματικής δράσης και ανάπτυξης κάθε ομάδας παραγόντων που συναποτελούν τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας.

Σημαντική πρόκληση αποτελεί επίσης η αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας ως ειδικού συνομιλητή στο πλαίσιο του κοινωνικού διαλόγου.

Η κοινωνική οικονομία έχει καταστεί ένας από τους σπουδαιότερους θεσμούς της κοινωνίας των πολιτών που συμβάλλει σε σημαντικό βαθμό στην οργάνωση της συνεταιριστικής της συγκρότησης και στην ανάπτυξη της συμμετοχικής δημοκρατίας.

Παράλληλα, ωστόσο, η ΚΑΛΟ αποτελεί ισχυρό οικονομικό και κοινωνικό παράγοντα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία δεν ευθυγραμμίζονται με το κλασικό σχήμα εργοδότες/εργαζόμενοι και επιβάλλουν τη ρητή αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας ως κοινωνικού συνομιλητή.

Κατά το δεύτερο μισό του 20ού αιώνα, όταν τα μικτά οικονομικά συστήματα βρίσκονταν στο ζενίθ τους, οι βασικοί παράγοντες στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων που λάμβαναν αποφάσεις για τις δημόσιες πολιτικές (και ειδικότερα για την εισοδηματική πολιτική) ήταν οι κυβερνήσεις, οι οργανώσεις των εργοδοτών και οι συνδικαλιστικές ενώσεις.

Στις μέρες μας, ωστόσο, η οικονομία έχει αποκτήσει περισσότερο πλουραλιστική μορφή, γεγονός που επιβάλλει την άμεση συμμετοχή στον κοινωνικό διάλογο όλων των εμπλεκόμενων τομέων: ομοσπονδίες εργοδοτών, συνδικαλιστικές ενώσεις, κυβερνήσεις καθώς και την άλλη μεγάλη ομάδα κοινωνικών και οικονομικών παραγόντων, επιχειρηματιών και εργοδοτών που απαρτίζουν τη νέα κοινωνική οικονομία και διαδραματίζουν όλο και σημαντικότερο ρόλο στον ανεπτυγμένο κόσμο.

Από κοινού με τις κλασικές συλλογικές διαπραγματεύσεις, θα πρέπει να καθιερωθεί επίσης και κοινωνικός διάλογος με τη συμμετοχή φορέων της κοινωνικής οικονομίας, ο οποίος συνάδει περισσότερο με τη νέα οικονομική πραγματικότητα των αρχών του αιώνα μας.

Για περισσότερες από δύο δεκαετίες, τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα (Κοινοβούλιο, Επιτροπή και Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή) αναγνωρίζουν την ικανότητα της κοινωνικής οικονομίας να επεμβαίνει σε σημαντικές κοινωνικές και οικονομικές ανισορροπίες και να συνδράμει στην επίτευξη διαφόρων στόχων γενικού συμφέροντος.

Πρόσφατα, το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο χαρακτήρισε την κοινωνική οικονομία ως πυλώνα και ακρογωνιαίο λίθο του ευρωπαϊκού κοινωνικού προτύπου (clé de voûte du modèle social européen).

Ως εκ τούτου, τα κράτη μέλη και η Ευρωπαϊκή Επιτροπή οφείλουν, περισσότερο από ποτέ, να αναλάβουν συγκεκριμένες δεσμεύσεις προκειμένου να καταστεί η κοινωνική οικονομία

όχι μόνο ένα αποτελεσματικό εργαλείο για την επίτευξη των ειδικών στόχων που θέτουν οι δημόσιες πολιτικές προς το γενικό συμφέρον, αλλά και προκειμένου, μέσω του κινήματος δημιουργίας συνεταιρισμών, αλληλασφαλιστικών εταιρειών και ενώσεων και μέσω των πρωτοβουλιών γενικού συμφέροντος που προωθεί η κοινωνία των πολιτών, να αποτελέσει η ίδια στόχο απαραίτητο για την εδραίωση μιας ανεπτυγμένης κοινωνίας και την παγίωση των αξιών που συνεπάγεται το ευρωπαϊκό κοινωνικό πρότυπο.

Επ' αυτού, οι οργανώσεις που εκπροσωπούν την κοινωνική οικονομία οφείλουν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο, υποβάλλοντας προτάσεις και πρωτοβουλίες προς τα θεσμικά όργανα της ΕΕ, τα πολιτικά κόμματα, τις συνδικαλιστικές ενώσεις, τα πανεπιστήμια και άλλες οργανώσεις που εκπροσωπούν την κοινωνία των πολιτών.

Η πρόσφατη και η μελλοντική εξέλιξη της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρώπη επηρεάστηκε και θα επηρεασθεί έντονα από τις αλλαγές του περιβάλλοντος στο οποίο δραστηριοποιείται, ειδικότερα των αγορών, που αποκτούν ολοένα πιο παγκοσμιοποιημένη μορφή και χαρακτηρίζονται από έντονο ανταγωνισμό, αποκέντρωση και μετεγκατάσταση της παραγωγής, αλλά και από τις αλλαγές του τρόπου δράσης των κυβερνήσεων, σαφής τάση των οποίων είναι η σταδιακή απορρύθμιση και ιδιωτικοποίηση των δημόσιων υπηρεσιών.

Παράλληλα με την εμφάνιση νέων κοινωνικών προβλημάτων (όπως η γήρανση του πληθυσμού, η μαζική μετανάστευση, κλπ), οι αλλαγές αυτές παρέχουν μεν ευκαιρίες ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας, αλλά αποτελούν επίσης πρόκληση και απειλή για ορισμένες από τις σφαίρες δράσης της.

Οι διάφορες επιχειρήσεις και οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας αντιμετωπίζουν την πρόκληση της ενσωμάτωσης αποτελεσματικών διαδικασιών παραγωγής και στόχων κοινωνικής πρόνοιας στις δραστηριότητές τους.

Οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας οφείλουν να αναπτύξουν χωρίς καμία καθυστέρηση στρατηγικές κατά τρόπο που να συμφωνεί με τις νέες απαιτήσεις που συνεπάγεται η ύπαρξη ολοένα και πιο ανταγωνιστικών αγορών, ούτως ώστε να καταστούν χρήσιμο

εργαλείο για την παροχή πρόνοιας προς τα μέλη τους και την ενδυνάμωση της κοινωνικής συνοχής.

Η διείσδυση σε δίκτυα και συνασπισμούς επιχειρήσεων, η δημιουργία νέων τρόπων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, τα καινοτόμα προϊόντα και διαδικασίες και η προώθηση πολιτικών για ανάπτυξη της κατάρτισης και της γνώσης πρέπει να αποτελέσουν βασικά στοιχεία των ανταγωνιστικών πολιτικών τους.

Η ΕΕ δίδει ιδιαίτερη έμφαση στον στόχο της εδραίωσης ενός ολοκληρωμένου ευρωπαϊκού χώρου, εντός του οποίου θα μειωθούν και θα εκλείψουν το συντομότερο δυνατό οι οικονομικές και κοινωνικές ανισότητες μεταξύ της ΕΕ των 15 και των 12 νέων κρατών μελών της ανατολικής και νότιας Ευρώπης.

Εκτός των άλλων επιπτώσεων, οι ανισότητες αυτές έχουν προκαλέσει σημαντικές μεταναστευτικές ροές εξ ανατολών προς δυσμάς εντός της ΕΕ.

Παράλληλα με τη διασφάλιση ισχυρότερης κοινωνικής συνοχής στην ΕΕ, μια άλλη πρόκληση είναι η προαγωγή ενός ολοκληρωμένου ευρωμεσογειακού χώρου που θα καταστεί περιοχή ευημερίας και σταθερότητας. Για τον σκοπό αυτό, όλες οι χώρες της Μεσογείου οφείλουν να εδραιώσουν ισχυρά δημοκρατικά κράτη, παράλληλα δε οι χώρες της νοτίου Μεσογείου χρειάζεται να ενισχύσουν τον παραγωγικό ιστό της κοινωνίας των πολιτών.

Στις χώρες αυτές, το υψηλό ποσοστό αύξησης του πληθυσμού και άλλοι διαρθρωτικοί παράγοντες αποτελούν εμπόδιο για την οικονομική ανάπτυξη που εξασφαλίζει υψηλότερο επίπεδο διαβίωσης για την πλειονότητα του πληθυσμού, και αυτός είναι άλλωστε ο λόγος για τον οποίο η ευρωμεσογειακή περιοχή και η ΕΕ έχουν καταστεί μία από τις γεωγραφικές περιοχές με το υψηλότερο μεταναστευτικό ρεύμα, σε μέγεθος και ένταση.

Το φαινόμενο επιδεινώνεται περισσότερο με τη μετανάστευση μεγάλων ομάδων πληθυσμού από χώρες της Λατινικής Αμερικής, της Υποσαχάριας Αφρικής και της νοτιανατολικής Ασίας.

Εξαιτίας ακριβώς των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών τους, οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικότατο ρόλο στην ενσωμάτωση των μεταναστευτικών πληθυσμών και την ανάπτυξη εμπορικών ροών στο εσωτερικό της ΕΕ και μεταξύ της Ευρώπης και των χωρών των νότιων ακτών της Μεσογείου.

Τα εκπαιδευτικά συστήματα της ΕΕ μπορούν να επιτελέσουν σημαντικό έργο για την προαγωγή του επιχειρηματικού πνεύματος και τον εκδημοκρατισμό της οικονομίας μέσω προγραμμάτων κατάρτισης που τονώνουν τις επιχειρησιακές πρωτοβουλίες με βάση τις αξίες που χαρακτηρίζουν την κοινωνική οικονομία.

Από την άλλη πλευρά, για την ανάπτυξη νέων προϊόντων και καινοτόμων διαδικασιών από τις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας απαιτείται η προώθηση της συνεργασίας των εν λόγω επιχειρήσεων με πανεπιστημιακά κέντρα που παράγουν και μεταδίδουν γνώση.

Τα ερευνητικά δίκτυα και τα δίκτυα ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εν λόγω κέντρων και των επαγγελματιών της κοινωνικής οικονομίας θα συμβάλουν, όπως και κατά το πρόσφατο παρελθόν, στη διεύρυνση των απαραίτητων ειδικών βάσεων γνώσεων της κοινωνικής οικονομίας και στη μετάδοση των γνώσεων αυτών σε ολόκληρη την Ευρώπη.

Η νέα κοινωνική οικονομία στην ΕΕ αποκτά τη μορφή πόλου κοινωνικής ωφέλειας μέσα σε ένα πλουραλιστικό οικονομικό σύστημα, παράλληλα με τον δημόσιο τομέα και τον κερδοσκοπικό ιδιωτικό τομέα.

Η πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπίσει η κοινωνική οικονομία είναι να αποφύγει τον κίνδυνο άμβλυσης και ευτελισμού των καθοριστικών χαρακτηριστικών της φυσιογνωμίας της, που είναι εκείνα ακριβώς που εξασφαλίζουν την ιδιαίτερη κοινωνική της χρησιμότητα.

Προς τούτο, οι φορείς της ΚΑΛΟ οφείλουν να συνειδητοποιήσουν σε βάθος τις αξίες που συνιστούν το κοινό σημείο αναφοράς τους, να κάνουν χρήση όλων των κοινωνικών και πολιτισμικών μοχλών πίεσης που συνάδουν με τις αξίες αυτές προκειμένου να εδραιωθεί η θεσμική φυσιογνωμία τους και να εξασφαλισθεί πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα ως προς το οικονομικό και κοινωνικό δυναμικό τους.

Οι παραπάνω αναφερόμενες προκλήσεις και τάσεις δεν αποτελούν οριστικό κατάλογο αλλά πρόταση προς συζήτηση, αφετηρία προβληματισμού στη νέα φάση που διανύει η Ευρώπη μετά τις πρόσφατες διευρύνσεις της ΕΕ.

Σε αυτή τη νέα φάση και με τη νέα κοινωνική οικονομία, τη σοβαρότατη ευθύνη όσον αφορά τον καθορισμό των ειδικών χαρακτηριστικών και των στρατηγικών στόχων που θα πρέπει να υιοθετήσει η κοινωνική οικονομία για να διαδραματίσει ηγετικό ρόλο στην οικοδόμηση της Ευρώπης επωμίζονται δικαίως οι ίδιοι οι φορείς της κοινωνικής οικονομίας.

11. Διδάγματα από τον κλάδο της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Πέραν του μη χρηματοοικονομικού χαρακτήρα των επιχειρήσεων της ΚΑΛΟ (εκτός από ενδεχόμενη απόκλιση τυχόν κερδοσκοπικών θυγατρικών που δεν ακολουθούν τις αρχές που διέπουν την ίδρυση και τη διακυβέρνηση της ΚΑΛΟ), η ΚΑΛΟ θα μπορούσε να θεωρηθεί κατάλληλο μέσο εξόδου από την οικονομική κρίση βάσει μιας νέας σχέσης – μεταξύ ατόμου και κοινωνίας, αυτονομίας και αλληλεξάρτησης και ατομικής και συλλογικής ευθύνης– που αποτελεί χαρακτηριστικό ενός υψηλότερου επιπέδου γνώσεων και καινοτομίας, το οποίο καλείται ενίοτε τεταρτογενής τομέας της οικονομίας.

Πρόκειται για μια οικονομία της γνώσης λόγω της έμφασης που δίδεται στη συλλογική μάθηση και στις δεξιότητες, καθώς και στην εσωτερικευση της διά βίου μάθησης στην οικονομική δραστηριότητα (πέραν της τυπικής κατάρτισης).

Πρόκειται για μια οικονομία παροχής υπηρεσιών που βασίζεται στην ανάπτυξη σχέσεων λόγω της συμπαραγωγής υπηρεσιών μεταξύ παραγωγών και χρηστών, της κινητοποίησης των ενδιαφερομένων μερών και της σημασίας που αποδίδεται στις σχέσεις στο πλαίσιο των συναλλαγών.

Πρόκειται για μια οικονομία λειτουργικότητας, λόγω της πολιτικής των «ανοικτών θυρών», η οποία ευνοείται από τη συλλογική της ιδιοκτησία παράλληλα με την πρόσβαση που συνδέεται με την ατομική ιδιοκτησία, της μη απόδοσης έμφασης στο προϊόν αλλά στη λειτουργία (στέγαση, μεταφορές, τρόφιμα, κτλ), της μεγαλύτερης προστιθέμενης αξίας των αγαθών που προέρχεται από τις υπηρεσίες («δέσμη λύσεων») και του εγκάρσιου χαρακτήρα της προσέγγισής της.

Πρόκειται για μια κυκλική οικονομία. Η ΚΑΛΟ υπήρξε πρόδρομος στον τομέα της ανακύκλωσης και επαναχρησιμοποίησης των αγαθών (χαρτί, χαρτόνι, υφάσματα, κτλ) και επενδύει ολοένα περισσότερο στην εξοικονόμηση ενέργειας, τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας (π.χ. συνεταιριστικά αιολικά πάρκα στη Δανία, Enercoop στη Γαλλία), την οικολογική δόμηση και αποκατάσταση ακολουθώντας μια προοπτική αποκεντρωμένης παραγωγής.

Επομένως, είναι εμφανές ότι η ΚΑΛΟ διαδραματίζει αντικυκλικό και καινοτόμο ρόλο κατά την παρούσα περίοδο οικονομικών και κοινωνικών αναταραχών.

Φαίνεται επίσης ότι μπορεί να διαδραματίσει ενεργό ρόλο σε μια νέα, περισσότερο συνεργατική μορφή κοινωνικοοικονομικής ρύθμισης (παράλληλα με τους διοικητικούς κανονισμούς και τους κανόνες που διέπουν τον ανταγωνισμό) αν οι αρχές αναγνωρίσουν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της που συνδυάζουν την οικονομική με την κοινωνική ανάπτυξη αντί να τις αντιμετωπίζουν ιεραρχικά (θεωρώντας ότι η κοινωνική ανάπτυξη αποτελεί υποπροϊόν της οικονομικής).

Η προφανέστερη έκφανση της κοινωνικής προστιθέμενης αξίας της κοινωνικής οικονομίας είναι πιθανότατα η ρύθμιση που επιφέρει στις πολυάριθμες ανισοροπίες στην αγορά εργασίας.

Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι οι υπουργοί εργασίας και κοινωνικών υποθέσεων των ευρωπαϊκών κυβερνήσεων είναι συνήθως υπεύθυνοι για την προαγωγή της κοινωνικής οικονομίας.

Από ιστορική άποψη, η κοινωνική οικονομία έχει συμβάλει στη δημιουργία και τη διατήρηση θέσεων εργασίας σε τομείς και επιχειρήσεις σε κρίση ή/και που κινδυνεύουν να κλείσουν, στην αύξηση της εργασιακής σταθερότητας, στη μετακίνηση θέσεων εργασίας από τη μαύρη οικονομία στην επίσημη οικονομία, στη διατήρηση δεξιοτήτων (π.χ. βιοτεχνίες), στην εξερεύνηση νέων επαγγελμάτων (π.χ. κοινωνικός εκπαιδευτής) και στην καθιέρωση τρόπων ένταξης στην εργασία, ιδίως για ομάδες μειονεκτούντων και κοινωνικά αποκλεισμένων ατόμων.

Τις τελευταίες δεκαετίες, τα στατιστικά στοιχεία έδειξαν ότι πρόκειται για κλάδο που δημιουργεί μεγάλο αριθμό θέσεων εργασίας στην Ευρώπη, ο οποίος επιδεικνύει μεγαλύτερη ευαισθησία έναντι της απασχόλησης σε σχέση με άλλους κλάδους της οικονομίας.

Η κοινωνική οικονομία βοηθά στη διόρθωση τριών μεγάλων ανισοροπιών στην αγορά εργασίας: ανεργία, εργασιακή ανασφάλεια και αδυναμία απασχόλησης καθώς και αποκλεισμός των ανέργων από την κοινωνία και την αγορά εργασίας.

Κατά παράδοση, οι εργατικοί συνεταιρισμοί και άλλες επιχειρήσεις υπό τον έλεγχο ή την ιδιοκτησία των εργαζομένων έχουν διαδραματίσει περισσότερο ενεργό ρόλο στο πεδίο αυτό.

Σε περιόδους κρίσης, αμέτρητες ομάδες εργαζομένων, αντιμέτωπες με τη σοβαρότατη οικονομική κατάσταση των βιομηχανικών επιχειρήσεων στις οποίες εργάζονταν, επέλεξαν να τις μετατρέψουν σε συνεταιρισμούς ή να τις θέσουν εκ νέου σε λειτουργία υπό τη μορφή αυτή προκειμένου να διατηρήσουν τις θέσεις εργασίας τους. Κατά τις περιόδους αυτές, σε ένα πλαίσιο εκτεταμένων απωλειών θέσεων εργασίας, οι επιχειρήσεις υπό τη διαχείριση των εργαζομένων αύξησαν την άμεση απασχόληση.

Έχει επισημανθεί ότι η απασχόληση στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας είναι πολύ λιγότερο ευάλωτη στις διακυμάνσεις της απόδοσης και της ζήτησης σε παγκόσμιο και τομεακό επίπεδο (αυτό που οι οικονομολόγοι αποκαλούν εισοδηματική ελαστικότητα της

απασχόλησης) από ότι ο κερδοσκοπικός τομέας κατά τη διάρκεια των περιόδων κάμψης του οικονομικού κύκλου και των σταδίων ωριμότητας των προϊόντων.

Ωστόσο, η κοινωνική οικονομία έχει δημιουργήσει επίσης σημαντικά υψηλότερα ποσοστά άμεσης απασχόλησης σε σύγκριση με την υπόλοιπη οικονομία κατά τη διάρκεια περιόδων οικονομικής ανάκαμψης, όπως κατά το δεύτερο ήμισυ της δεκαετίας του 1990.

Οι νέες οργανώσεις της κοινωνικής οικονομίας, όπως οι κοινωνικοί συνεταιρισμοί και άλλες εθελοντικές οργανώσεις που δραστηριοποιούνται στους επονομαζόμενους νέους τομείς απασχόλησης, π.χ. οι υπηρεσίες υγείας, οι κοινωνικές, εκπαιδευτικές, πολιτιστικές και ερευνητικές υπηρεσίες, διαδραματίζουν πολύ δυναμικό ρόλο ως φορείς δημιουργίας θέσεων εργασίας στην Ευρώπη.

Οι οργανώσεις αυτές επιδεικνύουν σημαντικές δημιουργικές ικανότητες στην αγορά εργασίας, παρέχοντας οδούς μετάβασης από την εθελοντική εργασία στην έμμισθη απασχόληση, οργανώνοντας τα ωράρια εργασίας, εξερευνώντας νέες υπηρεσίες και μεριμνώντας για τη ρύθμιση αυτών από άποψη απασχόλησης (π.χ. με την αναγνώριση νέων επαγγελμάτων, την ανάληψη πρωτοβουλίας για την κατάρτιση συλλογικών συμβάσεων βάσει διαπραγμάτευσης, κτλ) και δημιουργώντας νέες θέσεις άμεσης απασχόλησης.

Εξίσου σημαντικός είναι ο ρόλος της κοινωνικής οικονομίας –ιδίως των επονομαζόμενων επιχειρήσεων ένταξης, των ειδικών κέντρων απασχόλησης και των κοινωνικών συνεταιρισμών– για την ένταξη ομάδων που αντιμετωπίζουν ιδιαίτερες δυσκολίες όσον αφορά την απασχόληση, όπως σωματικές ή πνευματικές ή «κοινωνικές» αναπηρίες, που αποκλείονται από την αγορά εργασίας για μακρές περιόδους και βρίσκονται παγιδευμένες σε έναν φαύλο κύκλο από άποψη κοινωνικής ένταξης και ένταξης στον χώρο εργασίας τους, καταλήγοντας συχνά στο περιθώριο και τη φτώχεια.

Τέλος, η ΚΑΛΟ έχει επίσης συμβάλει στην ανάδυση ενός ισχυρού τομέα υπηρεσιών και στην καθιέρωση της ισότητας των φύλων στην ευρωπαϊκή αγορά εργασίας.

Ο αντίκτυπος της κρίσης στην απασχόληση στην Ευρώπη έχει σε γενικές γραμμές υπάρξει λιγότερο έντονος στην κοινωνική οικονομία από ότι στις παραδοσιακές ιδιωτικές εταιρείες, αν και υπάρχουν μεγάλες αποκλίσεις μεταξύ χωρών και τομέων.

Σε γενικές γραμμές, η απασχόληση στο πλαίσιο της κοινωνικής οικονομίας αντιμετώπισε το πρώτο στάδιο της κρίσης (2008-2010) καλύτερα από ότι η απασχόληση στον παραδοσιακό ιδιωτικό τομέα, αν και αργότερα, εξαιτίας του βάθους της ύφεσης, σημειώθηκαν απώλειες θέσεων εργασίας και στις επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας.

Σε ένα διεθνές πλαίσιο αυξανόμενης παγκοσμιοποίησης και εδαφικής τρωτότητας, η ικανότητα κινητοποίησης του ενδογενούς οικονομικού δυναμικού, προσέλκυσης ξένων εταιρειών, σταθεροποίησης του επιχειρηματικού ιστού και συλλογικής δημιουργίας νέων συνεργειών για τη γενική αναζωογόνηση σε τοπικό επίπεδο αποκτά στρατηγική σημασία.

Υπό αυτές τις συνθήκες, τα διάφορα είδη συνεταιρισμών (όπως γεωργικοί, εργατικοί, πιστωτικοί συνεταιρισμοί και συνεταιρισμοί για την ένταξη), οι ενώσεις και οι λοιπές κοινωνικές επιχειρήσεις έχουν αποδειχθεί καίριας σημασίας.

Για την ακρίβεια, όπως καταδεικνύουν πολλές μελέτες, η κοινωνική οικονομία έχει μεγάλες δυνατότητες ενεργοποίησης της ενδογενούς ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, ανάπλασης των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών και αποκατάστασης και αναζωογόνησης των υποβαθμισμένων αστικών περιοχών.

Εν ολίγοις, έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στην ενδογενή οικονομική ανάπτυξη, την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας σε μεγάλες περιοχές, τη διευκόλυνση της ένταξής τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και τη διόρθωση σημαντικών εδαφικών ανισορροπιών.

Εξίσου σημαντικός είναι ο ρόλος της κοινωνικής οικονομίας στις διαδικασίες μεταβολής της ευρωπαϊκής κοινωνίας. Η άμεση αυτή επαφή του κοινωνικού τομέα με την κοινωνία του παρέχει την ιδιαίτερη ικανότητα να εντοπίζει νέες ανάγκες, να τις θέτει υπόψη των αρχών και των παραδοσιακών κερδοσκοπικών ιδιωτικών επιχειρήσεων και, κατά περίπτωση, να διαμορφώνει δημιουργικούς τρόπους απόκρισης.

Πιο πρόσφατα, προέκυψαν καινοτόμες πρωτοβουλίες από την έννοια που πήρε την ονομασία «νέα κοινωνική οικονομία».

Για παράδειγμα, ως αποτέλεσμα της κρίσης στον τομέα της απασχόλησης στην Ευρώπη, οι επιχειρήσεις ένταξης με τις πολλές νομικές μορφές τους (όπως οι ιταλικοί κοινωνικοί συνεταιρισμοί) ανταποκρίθηκαν με ευφάνταστους τρόπους στα προβλήματα ένταξης στην αγορά εργασίας που αντιμετώπιζαν μεγάλες ομάδες εργαζομένων πριν από τις ενεργές δημόσιες πολιτικές για την απασχόληση.

Έχουν αναληφθεί οικονομικές πρωτοβουλίες από πολίτες, οι οποίες αποσκοπούν στη διόρθωση των άνισων όρων που διέπουν το διεθνές εμπόριο μεταξύ πλούσιων και φτωχών χωρών, όπως οργανώσεις που ειδικεύονται στο δίκαιο εμπόριο.

Ωστόσο, οι δυνατότητες της κοινωνικής οικονομίας για καινοτομία δεν εξαντλούνται στα παραπάνω.

Στο πεδίο της τεχνολογικής καινοτομίας, ιδίως σε καταστάσεις όπου υφίστανται δομημένα συστήματα καινοτομίας της κοινωνικής οικονομίας, η δημιουργία και η διάδοση νέων και καινοτόμων ιδεών είχε υψηλότερο ποσοστό επιτυχίας.

Βασικό στοιχείο των συστημάτων αυτών είναι η σταθερή συνεργασία μεταξύ των διαφόρων παραγόντων μιας περιφέρειας που συμμετέχουν στην προαγωγή της κοινωνικής οικονομίας, όπως οι αρχές που είναι αρμόδιες για την εν λόγω περιοχή, τα πανεπιστήμια, οι ενώσεις, ακόμα και ο ίδιος ο επιχειρηματικός τομέας της κοινωνικής οικονομίας.

Ορισμένα χαρακτηριστικά παραδείγματα είναι το Κεμπέκ, η Mondragon Cooperative Corporation και το σύστημα CEPES-Andalusia στη νότια Ισπανία.

Εν ολίγοις, η κοινωνική οικονομία είναι σε θέση να αναπτύσσει διάφορα είδη καινοτομίας: καινοτομία όσον αφορά τα προϊόντα, τις διαδικασίες, την αγορά και την οργάνωση – ιδίως την τελευταία που είναι επίσης γνωστή με τον όρο «κοινωνική καινοτομία».

12. Αποτελέσματα και κοινωνικός αντίκτυπος του κλάδου της κοινωνικής επιχειρηματικότητας

Με βάση τις ετήσιες εκθέσεις που υποβάλουν οι φορείς στο σχετικό Μητρώο Φορέων ΚΑΛΟ στην Ελλάδα και οι οποίες εξετάζονται από το Τμήμα Παρακολούθησης και Ελέγχου Φορέων Κ.Α.Λ.Ο. της Διεύθυνσης Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας (της Ειδικής Γραμματείας Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης), παρατηρείται μια συνεχής αύξηση του αριθμού των ενεργών φορέων.

Καταγράφεται μια νέα, σύγχρονη δυναμική του τομέα της Κ.Α.Λ.Ο. - αν και η ευρύτερη κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία έχει βαθιές ρίζες και ιστορία στη χώρα μας - με μεγάλες δυνατότητες ανάπτυξης, ισχυροποίησης του κοινωνικού κεφαλαίου και διεύρυνσης του κοινωνικού, πολιτισμικού και περιβαλλοντικού αντίκτυπου που παράγει.

Οι φορείς της Κ.Α.Λ.Ο. στην Ελλάδα επιδιώκουν να συμβάλλουν δυναμικά στην αντιμετώπιση ορισμένων από τις σημαντικότερες προκλήσεις της χώρας, όπως η φτώχεια και η ανεργία, αλλά και να αναδείξουν και να προωθήσουν ένα εναλλακτικό οικονομικό μοντέλο.

Από τα σημαντικά ευρήματα είναι, επίσης, η ποικιλία όχι μόνο στη μορφή, αλλά και στους κοινωνικούς στόχους και στους τομείς στους οποίους δραστηριοποιούνται οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο.

Οι φορείς Κ.Α.Λ.Ο., πέρα από τα κοινά χαρακτηριστικά και ομοιότητες που παρουσιάζουν, διαφοροποιούνται σε θέματα που αφορούν στις προτεραιότητες που θέτουν και στους τρόπους δικτύωσής τους, στις ανάγκες και στα εμπόδια που οι ίδιοι θεωρούν κρίσιμα, αλλά και στις προτάσεις αντιμετώπισής τους.

Η άποψη των φορέων ΚΑΛΟ είναι ότι δεν υπάρχει εξειδικευμένη υποστήριξη, απουσιάζουν τα δίκτυα σε επιμέρους γεωγραφικές περιοχές και απουσιάζει και ένα εθνικό δίκτυο, που

θα μπορούσε να βοηθήσει στη συγκρότηση μιας ισχυρότερης και αποτελεσματικότερης εκπροσώπησης του χώρου της ΚΑΛΟ.

Οι φορείς εντοπίζουν επίσης, συγκεκριμένες αδυναμίες στο οικοσύστημα, που σχετίζονται με την κοινωνική αξία (και τη μέτρησή της) και τις κατάλληλες μορφές χρηματοδότησης για τους φορείς σε διαφορετικά στάδια του έργου και της δραστηριότητάς τους.

Οι φορείς ΚΑΛΟ έχουν ισχυρή πεποίθηση ότι η Κ.ΑΛ.Ο. μπορεί να επεκταθεί σε σημαντικό βαθμό τα επόμενα χρόνια. Οι συγκεκριμένοι φορείς έχουν συγκεκριμένες ιδέες σχετικά με το πώς αυτό μπορεί να καταστεί δυνατό: να διευκολυνθούν και να υποστηριχθούν από την πολιτεία, είτε μέσα από την ανάπτυξη δεξιοτήτων, τους εναλλακτικούς τρόπους χρηματοδότησης και την απλοποιημένη και πιο ευέλικτη νομοθεσία, είτε μέσα από την προάσπιση του τομέα της Κ.ΑΛ.Ο. έναντι τρίτων.

Η αντιμετώπιση των προκλήσεων και συστάσεων για την ανάπτυξη του τομέα της Κ.ΑΛ.Ο. στην Ελλάδα μπορεί να γίνει μέσω της δημιουργίας ενός αποτελεσματικού και ευνοϊκού περιβάλλοντος, θεωρούν οι φορείς ΚΑΛΟ.

Αυτές επικεντρώνονται σε τέσσερις βασικούς τομείς:

- ευαισθητοποίηση και προώθηση,
- χρηματοδότηση,
- κατάρτιση, εκπαίδευση και δεξιότητες και
- νομοθεσία και κανονιστικές διατάξεις.

Ως «κοινωνικός αντίκτυπος» ορίζεται η διαδικασία μέσω της οποίας ένας οργανισμός παρέχει στοιχεία για το γεγονός ότι οι υπηρεσίες ή τα προϊόντα του παρέχουν πραγματικά και χειροπιαστά οφέλη για τους ανθρώπους, το περιβάλλον, την τοπική κοινωνία, την κοινότητα.

Για έναν φορέα Κ.Α.Λ.Ο., κοινωνικός αντίκτυπος είναι το «κοινωνικό αποτέλεσμα», οι αλλαγές που επέρχονται στη ζωή των ανθρώπων και η συλλογική ή/και κοινωνική ωφέλεια, μακροπρόθεσμα και βραχυπρόθεσμα, που επιτυγχάνεται για τον πληθυσμό στον οποίο στοχεύει η δράση του φορέα, ως αποτέλεσμα της δραστηριότητας που έχει αναλάβει.

Σημαντικό στοιχείο της μέτρησης του κοινωνικού αντίκτυπου είναι ότι πρέπει να μετράται ο αντίκτυπος, τόσο των θετικών, όσο και των αρνητικών αλλαγών.

Επισημαίνεται ότι ο νόμος για την ΚΑΛΟ ορίζει ως «συλλογική ωφέλεια» την από κοινού εξυπηρέτηση των αναγκών των μελών του Φορέα Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, μέσα από τη διαμόρφωση ισότιμων σχέσεων παραγωγής, τη δημιουργία θέσεων σταθερής και αξιοπρεπούς εργασίας, τη συμφιλίωση προσωπικής, οικογενειακής και επαγγελματικής ζωής.

Ενώ ως «κοινωνική ωφέλεια» ορίζεται η εξυπηρέτηση κοινωνικών αναγκών τοπικού ή ευρύτερου χαρακτήρα με την αξιοποίηση της κοινωνικής καινοτομίας, μέσα από δραστηριότητες «βιώσιμης ανάπτυξης» ή παροχής «κοινωνικών υπηρεσιών γενικού συμφέροντος» ή κοινωνικής ένταξης.

Η «μέτρηση κοινωνικού αντίκτυπου» σχεδιάστηκε για να μετρά τα κοινωνικά αποτελέσματα και τις αλλαγές που επέρχονται από συγκεκριμένες δραστηριότητες φορέων της κοινωνικής και αλληλέγγυας οικονομίας.

Στόχος είναι μέσω της χρήσης αυτής της μεθόδου, οι «αόρατες» αξίες που δημιουργούνται από την δράση των κοινωνικών επιχειρήσεων, να καταστούν ορατές, τόσο στους ίδιους τους φορείς της Κ.Α.Λ.Ο., όσο και ευρύτερα στους πολίτες, αλλά και στις δημόσιες αρχές.

Θα πρέπει να καταστεί σαφές ότι δεν συνιστά ένα εργαλείο για να μετρά τους ίδιους τους φορείς, μολονότι οι ίδιες οι δομές των φορέων και οι διαδικασίες που ακολουθούν μπορεί να συνεισφέρουν στη δημιουργία κοινωνικής αξίας.

Η μέτρηση του κοινωνικού αντίκτυπου δεν συνιστά μια άπαξ διαδικασία, αλλά πρέπει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της καθημερινής δραστηριότητας των φορέων Κ.Α.Ο., αφού πρωτίστως αποτελεί ένα εργαλείο στρατηγικού σχεδιασμού.

Μέσω της διαδικασίας συλλογής στοιχείων για τις επιπτώσεις της δράσης του στη ζωή των ανθρώπων, ένας φορέας Κ.Α.Ο. μπορεί να αποκτήσει βαθύτερη γνώση και να σχεδιάσει καλύτερα πώς πρέπει να χρησιμοποιεί τους πόρους του για να επιτυγχάνει τα βέλτιστα αποτελέσματα στη δράση του.

Κάτι που συχνά παραβλέπεται για τη μέτρηση κοινωνικού αντίκτυπου είναι ότι συνιστά, επίσης, εργαλείο ενίσχυσης της δημοκρατικής διάστασης των φορέων Κ.Α.Ο. και της λογοδοσίας τους απέναντι στην ίδια την κοινωνία των πολιτών, στους ανθρώπους της κοινότητας εντός της οποίας ενυπάρχουν.

Αυτό συμβαίνει γιατί τα στοιχεία, που συγκεντρώνονται μέσω αυτής της διαδικασίας, λαμβάνουν υπ' όψιν τις απόψεις όλων των ενδιαφερόμενων μερών και πρωτίστως των ίδιων των ωφελούμενων. Συνεπώς, λαμβάνουν υπ' όψιν κρίσεις και αποφάνσεις αναφορικά με το ποιες είναι οι πραγματικές επιπτώσεις της δράσης των φορέων και όχι αυτά που αυτοί θεωρούν ότι επιτυγχάνουν.

Επιπλέον, οι διεργασίες για τη μέτρηση του κοινωνικού αντίκτυπου συνιστούν μέθοδο ενίσχυσης της συνεργατικής υφής των φορέων Κ.Α.Ο. Για να είναι ουσιαστική η διαδικασία μέτρησης του κοινωνικού αντίκτυπου, πρέπει να εμπλακεί το σύνολο των ενδιαφερομένων, πόσο μάλλον το σύνολο των μελών του φορέα Κ.Α.Ο. Συνεπώς, για να ολοκληρωθεί αυτή η διαδικασία χρειάζεται τη συνεισφορά, την εμπειρία, το πάθος, το μεράκι κάθε ενός από τα μέλη.

Όσο πιο συνεργατική είναι η λειτουργία ενός φορέα Κ.Α.Ο., τόσο αυτός μπορεί να ανταποκρίνεται πιο αποτελεσματικά στις όποιες «υποχρεώσεις», γιατί όλα τα μέλη κάθονται μαζί, σκέφτονται και συζητούν για το τι είναι, τι θέλουν να πετύχουν, πώς θα το πετύχουν, με τι πόρους, ποια θα είναι τα αποτελέσματα της δράσης τους.

Τέλος, η «μέτρηση κοινωνικού αντίκτυπου» είναι ένα εργαλείο που έχει να κάνει με τη βιωσιμότητα του φορέα, γιατί μπορεί να του δείξει τι κάνει σωστά και τι λάθος, εάν σπαταλά πόρους σε στόχους που έχουν τριτεύουσα θέση στη δουλειά του, το πώς θα πρέπει να οργανώσει καλύτερα τις εργασίες του για να αυξηθεί η αποδοτικότητα και η αποτελεσματικότητά του, ποιες δράσεις είναι οι καλύτερες για να έχει τα βέλτιστα αποτελέσματα.

Η πληροφορία που αποκτάται μέσω της μέτρησης του κοινωνικού αντίκτυπου μπορεί, επίσης, να χρησιμοποιηθεί για την αξιολόγηση, τον απολογισμό και τον προγραμματισμό των δράσεων του φορέα.

Έτσι, ο φορέας, κατορθώνει να βελτιώσει τις δραστηριότητές του, να διοικείται καλύτερα και να εκφράζει με πιο λειτουργικούς όρους τις υποθέσεις και τις προσδοκίες του.

Επιπλέον, η «μέτρηση κοινωνικού αντίκτυπου» επιτρέπει σε έναν φορέα Κ.Α.Λ.Ο. να επικοινωνήσει την αξία των κοινωνικών αποτελεσμάτων της δράσης του στον ίδιο, στο προσωπικό που διαθέτει, στους ωφελούμενούς του.

Επίσης, μπορεί να επικοινωνήσει την κοινωνική αξία που δημιουργεί σε επενδυτές, χρηματοδότες (π.χ. ιδρύματα) ή σε υπηρεσίες του δημοσίου. Συνεπώς, καταδεικνύει με αυτή την μέθοδο την αξία των δράσεων του σε όλους όσους επηρεάζονται ή έχουν ένα ενδιαφέρον σε αυτές.

Το εργαλείο μέτρησης κοινωνικού αντίκτυπου μπορεί κάποιος να το βρει στην ιστοσελίδα της Ειδικής Γραμματείας Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας στη διεύθυνση <https://kalo.gov.gr> . Το εργαλείο περιλαμβάνει και Οδηγό Χρήσης, ενώ σε κάθε βήμα δίνονται χρήσιμες πληροφορίες για το τι περιλαμβάνει αυτό.

Ένα κύριο συμπέρασμα των όσων εκτέθηκαν παραπάνω είναι ότι ο τελικός στόχος της «μέτρησης κοινωνικού αντίκτυπου» είναι ότι μετράμε για να μεγιστοποιήσουμε τον κοινωνικό αντίκτυπο του φορέα μας.

Η διαδικασία εύρεσης δεικτών και τρόπων μέτρησης θα πρέπει να γίνει αντιληπτή ως ένα ταξίδι. Κάθε σταθμός σε αυτό το ταξίδι μας προσφέρει βοήθεια για να κατανοήσουμε βαθύτερα το όραμά μας, τους στόχους μας, τους ανθρώπους που θέλουμε να βοηθήσουμε ή το περιβαλλοντικό πρόβλημα που θέλουμε να αντιμετωπίσουμε, να σκεφτούμε πιο ολοκληρωμένα για τους πόρους που διαθέτουμε και για το πώς θα έχουμε μεγαλύτερη αποδοτικότητα και αποτελεσματικότητα στη χρήση αυτών των πόρων.

Η μέτρηση κοινωνικού αντίκτυπου απαιτεί επενδύσεις πόρων, απαιτεί να ακούμε τι έχουν να μας πουν οι άλλοι. Απαιτεί να υπάρχει απόδοση λογοδοσίας, απαιτεί γενναιότητα για την αποδοχή των λαθών μας, αλλά και για να αναλάβουμε τους απαραίτητους κινδύνους, έτσι ώστε να επέλθει η κοινωνική αλλαγή.

Είναι όμως και ένα απαραίτητο εργαλείο, γιατί πέραν των όσων αναφέρθηκαν παραπάνω, χωρίς την κατάδειξη και τη δημοσιότητα του έργου της κοινωνικής και αλληλέγγυας επιχειρηματικότητας, υφίσταται ο κίνδυνος να χαθεί η γνώση του γιατί κάτι είναι επιτυχημένο ή γιατί αποτυγχάνει, με συνέπεια την επανάληψη των ίδιων λαθών και τη δημιουργία λανθασμένης εικόνας για τον τομέα.

13. Συμπεράσματα και προτάσεις μεταφοράς και εφαρμογής καλών πρακτικών στη διασυνοριακή περιοχή Ελλάδας - Βουλγαρίας

Το έργο «SOCIAL PLATE» για την υποστήριξη κοινωνικών επιχειρήσεων στην καταπολέμηση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού και την προώθηση της κοινωνικής συνοχής διαμέσου της επέκτασης της κοινωνικής επιχειρηματικότητας στη διασυνοριακή περιοχή Ελλάδας – Βουλγαρίας, αναπτύσσεται στο ευρωπαϊκό πλαίσιο της στρατηγικής για το 2020, που ορίζει τρεις βασικές προτεραιότητες:

- έξυπνη ανάπτυξη (ανάπτυξη μιας οικονομίας που θα βασίζεται στη γνώση και την καινοτομία),

- βιώσιμη ανάπτυξη (προώθηση μιας περισσότερο οικολογικής και ανταγωνιστικής οικονομίας με αποδοτικότερη χρήση των πόρων) και
- ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς (προαγωγή μιας οικονομίας με υψηλά ποσοστά απασχόλησης που θα επιφέρει οικονομική, κοινωνική και εδαφική συνοχή).

Ειδικότερα, στον τομέα της καταπολέμησης της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, έχει σημειωθεί εξαιρετική αύξηση των κοινωνικών επιχειρήσεων, όχι μόνο στη βόρεια και τη νότια Ευρώπη, αλλά και στα νέα κράτη μέλη της ΕΕ στην κεντρική και ανατολική Ευρώπη.

Δεν είναι μόνο οι κοινωνικές επιχειρήσεις αλλά όλες οι επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας, ανεξαρτήτως του τομέα επιχειρηματικής δραστηριότητάς τους, που συμβάλλουν αποτελεσματικά στην ανάπτυξη χωρίς αποκλεισμούς.

Η κοινωνική χρησιμότητα των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας δεν απορρέει από τον συγκεκριμένο τομέα παραγωγής τους αλλά από το οργανωτικό σύστημα και τις αξίες τους, υπό την έννοια ότι τα δικαιώματα του ατόμου υπερέχουν εκείνων του κεφαλαίου και ότι υφίστανται μηχανισμοί που διασφαλίζουν τη δίκαιη διανομή του εισοδήματος και του πλούτου που παράγουν.

Είναι εξαιρετικά σημαντικό να υπογραμμισθεί ότι η κυριότερη και σπουδαιότερη τάση που παρατηρείται κατά την πρόσφατη εξέλιξη της κοινωνικής οικονομίας είναι η εδραίωσή της στην ευρωπαϊκή κοινωνία ως πόλου κοινωνικής ωφέλειας μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου τομέα, συναποτελούμενου από πληθώρα φορέων: συνεταιρισμών, εταιρειών αλληλασφάλισης, ενώσεων, ιδρυμάτων και άλλων παρεμφερών επιχειρήσεων και οργανώσεων.

Αισθητή γίνεται επίσης η συνεχώς διευρυνόμενη συνεργασία μεταξύ των οργανώσεων των πολιτών και του συνεταιριστικού κινήματος για την ανάπτυξη πολλών έργων και δραστηριοτήτων τους, όπως στην περίπτωση των κοινωνικών επιχειρήσεων. Η ικανότητα που παρουσιάζουν οι πρωτοβουλίες αυτές ως προς την κάλυψη των νέων κοινωνικών

αναγκών που εμφανίστηκαν τις τελευταίες δεκαετίες, υπογραμμίζει εκ νέου τη σημασία της Κοινωνικής Αλληλέγγυας Οικονομίας (ΚΑΛΟ).

Η νέα ΚΑΛΟ διαμορφώνεται ως ένας αναδυόμενος τομέας που καθίσταται ολοένα και πιο απαραίτητος, προκειμένου να αντιμετωπισθούν με τον δέοντα τρόπο οι νέες προκλήσεις της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας και κοινωνίας. Οι προκλήσεις αυτές βρίσκονται στη βάση του αυξανόμενου ενδιαφέροντος για τον ρόλο που μπορεί να διαδραματίσει η νέα ΚΑΛΟ στην κοινωνία πρόνοιας.

Υπάρχει ένα αναπτυσσόμενο οικοσύστημα, αλλά υπάρχει επίσης και μια έλλειψη εξειδικευμένης υποστήριξης, δικτύων σε επιμέρους γεωγραφικές περιοχές, που θα μπορούσε να βοηθήσει στη συγκρότηση μιας ισχυρότερης και αποτελεσματικότερης εκπροσώπησης της ΚΑΛΟ.

Ωστόσο, δεδομένης της κοινής ταυτότητας και του πυρήνα κοινών συμφερόντων που συνδέουν τους φορείς της κοινωνικής οικονομίας, είναι σκόπιμο και απαραίτητο να καταβληθούν προσπάθειες ώστε να εξασφαλισθεί ο συντονισμός του συνόλου της κοινωνικής οικονομίας, τόσο σε εθνικό όσο και σε διεθνές επίπεδο σε πανευρωπαϊκή κλίμακα. Διότι, όσο εντονότερα προβάλλεται η συλλογική εικόνα της κοινωνικής οικονομίας, τόσο αυξάνονται και οι ευκαιρίες αποτελεσματικής δράσης και ανάπτυξης κάθε ομάδας παραγόντων που συναποτελούν τον τομέα της κοινωνικής οικονομίας.

Σημαντική πρόκληση αποτελεί επίσης η αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας ως ειδικού συνομιλητή στο πλαίσιο του κοινωνικού διαλόγου.

Η ΚΑΛΟ αποτελεί ισχυρό οικονομικό και κοινωνικό παράγοντα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία δεν ευθυγραμμίζονται με το κλασικό σχήμα εργοδότες/εργαζόμενοι και επιβάλλουν τη ρητή αναγνώριση της κοινωνικής οικονομίας ως κοινωνικού συνομιλητή.

Η διείσδυση σε δίκτυα και συνασπισμούς επιχειρήσεων, η δημιουργία νέων τρόπων χρηματοδότησης των επιχειρήσεων, τα καινοτόμα προϊόντα και διαδικασίες και η

προώθηση πολιτικών για ανάπτυξη της κατάρτισης και της γνώσης πρέπει να αποτελέσουν βασικά στοιχεία των πολιτικών των κοινωνικών επιχειρήσεων.

Τα εκπαιδευτικά συστήματα μπορούν να επιτελέσουν σημαντικό έργο για την προαγωγή του επιχειρηματικού πνεύματος και τον εκδημοκρατισμό της οικονομίας μέσω προγραμμάτων κατάρτισης που τονώνουν τις επιχειρησιακές πρωτοβουλίες με βάση τις αξίες που χαρακτηρίζουν την κοινωνική οικονομία.

Τα ερευνητικά δίκτυα και τα δίκτυα ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των εκπαιδευτικών κέντρων και των επαγγελματιών της κοινωνικής οικονομίας θα συμβάλουν, όπως και κατά το πρόσφατο παρελθόν, στη διεύρυνση των απαραίτητων ειδικών βάσεων γνώσεων της κοινωνικής οικονομίας και στη μετάδοση των γνώσεων αυτών.

Η πρόκληση που πρέπει να αντιμετωπίσει η κοινωνική οικονομία είναι να αποφύγει τον κίνδυνο άμβλυσης και ευτελισμού των καθοριστικών χαρακτηριστικών της φυσιογνωμίας της, που είναι εκείνα ακριβώς που εξασφαλίζουν την ιδιαίτερη κοινωνική της χρησιμότητα.

Προς τούτο, οι φορείς της ΚΑΛΟ οφείλουν να συνειδητοποιήσουν σε βάθος τις αξίες που συνιστούν το κοινό σημείο αναφοράς τους, να κάνουν χρήση όλων των κοινωνικών και πολιτισμικών μοχλών πίεσης που συνάδουν με τις αξίες αυτές προκειμένου να εδραιωθεί η θεσμική φυσιογνωμία τους και να εξασφαλισθεί πολλαπλασιαστικό αποτέλεσμα ως προς το οικονομικό και κοινωνικό δυναμικό τους.

Η ΚΑΛΟ διαδραματίζει πολύτιμο ρόλο στη βιώσιμη τοπική, εθνική και διεθνή ανάπτυξη, κυρίως μέσω της δημιουργίας μόνιμων θέσεων εργασίας, της ανάπτυξης νέων υπηρεσιών, της ενίσχυσης του βιοτικού επιπέδου, της συμβολής στην ισότητα των φύλων, της προστασίας του περιβάλλοντος και της δημιουργίας πλούτου κάτω από ηθικές συνθήκες.

Η ΚΑΛΟ λαμβάνει υπόψη την κοινωνική και ηθική διάσταση σε όλες τις οικονομικές της δραστηριότητες. Έτσι, στοχεύει στην παραγωγή, ανταλλαγή και κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών που ανταποκρίνονται στις οικονομικές και κοινωνικές ανάγκες των τοπικών και διεθνών κοινοτήτων.

Βασισμένη στην αρχή της αλληλεγγύης, η ΚΑΛΟ είναι μια συμβατή προσέγγιση για το μοίρασμα γνώσεων, εμπειριών και καλών πρακτικών και για την υποστήριξη της ανάπτυξης ικανοτήτων, της μεταφοράς τεχνολογίας, καθώς και της κινητοποίησης πόρων και της δημιουργίας τοπικών, εθνικών και διεθνών δικτύων παραγωγής και κατανάλωσης.

Η διασυνοριακή συνεργασία όσον αφορά τις κοινωνικά προσανατολισμένες οικονομικές πρακτικές αποτελεί σημαντικό και διαρκώς αναπτυσσόμενο πεδίο εφαρμογής της ΚΑΛΟ με ήδη υπάρχουσες καλές πρακτικές καθώς και δομές υποστήριξης των υπαρχόντων και των υπό διαμόρφωση συνεργατικών εγχειρημάτων, που η περαιτέρω διεύρυνσή τους θα δώσει ακόμη μεγαλύτερη κοινωνική και οικονομική ώθηση στο πεδίο της ΚΑΛΟ.

Όπως καταδεικνύουν πολλές μελέτες, η κοινωνική οικονομία έχει μεγάλες δυνατότητες ενεργοποίησης της ενδογενούς ανάπτυξης των αγροτικών περιοχών, ανάπλασης των εγκαταλελειμμένων βιομηχανικών περιοχών και αποκατάστασης και αναζωογόνησης των υποβαθμισμένων αστικών περιοχών.

Εν ολίγοις, έχει τη δυνατότητα να συμβάλει στην ενδογενή οικονομική ανάπτυξη, την αποκατάσταση της ανταγωνιστικότητας σε μεγάλες περιοχές, τη διευκόλυνση της ένταξής τους σε εθνικό και διεθνές επίπεδο και τη διόρθωση σημαντικών εδαφικών ανισορροπιών.

Ο συνεταιρισμένος αγροδιατροφικός τομέας στην Ευρώπη είναι ο δυναμικότερος οικονομικά και κοινωνικά. Στην περίοδο κρίσης, όχι μόνο δεν υπέστησαν ζημιές, αλλά συνέχισαν να αναπτύσσονται. Ο αγροδιατροφικός τομέας στην Ελλάδα είναι από τους μεγαλύτερους παραγωγικούς τομείς και αποτελεί κλειδί για τη διατροφική αυτάρκεια, απασχόληση και έξοδο από την κρίση. Παρουσιάζει μεγάλες προοπτικές ανάπτυξης μεν, αλλά δεν έχει ακόμα αξιοποιηθεί επαρκώς το συγκριτικό πλεονέκτημα της συνεργατικής οργάνωσής του. Η επέκταση της συνεργατικής οργάνωσης του αγροδιατροφικού τομέα με συλλογικές δράσεις και καινοτομία, θα βελτιώσει θεαματικά την αποτελεσματικότητά του, τα μεγέθη του, την προστιθέμενη αξία των προϊόντων και την απασχόληση.

Η κοινωνική επιχειρηματικότητα μπορεί να αντιμετωπίσει ζητήματα μειωμένης παροχής υπηρεσιών σε ειδικούς πληθυσμούς της διασυνοριακής περιοχής, που υπόκεινται ή

απειλούνται από κοινωνικό αποκλεισμό και ταυτόχρονα να τους παρέχει πρόσβαση στην αγορά εργασίας.

Επιπλέον, μέσω εκπαιδευτικών σεμιναρίων, μπορούν να αυξηθούν οι ικανότητες των ανέργων, καθώς και ατόμων που εργάζονται ήδη σε άλλες κοινωνικές επιχειρήσεις που ελλείπουν σε δεξιότητες μάρκετινγκ, επιχειρηματικού σχεδιασμού κλπ.

Εκπαιδευτικοί και άλλοι φορείς μπορούν να συμβάλλουν στην ενημέρωση και ευαισθητοποίηση σχετικά με τις ευκαιρίες και τις συνθήκες για την ανάπτυξη της κοινωνικής επιχειρηματικότητας, μέσω της διοργάνωσης κοινών φόρουμ, συζητήσεων, σεμιναρίων, εκδηλώσεων καλών πρακτικών κλπ.

Αποτελεί ευνοϊκή συνθήκη το γεγονός ότι η συνειδητοποίηση και η αναγνώριση των κοινωνικών επιχειρήσεων μεταξύ των κυβερνήσεων, των επιχειρήσεων και των τοπικών φορέων στη Βουλγαρία έχει βελτιωθεί τα τελευταία χρόνια, κυρίως λόγω της ανάπτυξης της έννοιας της εθνικής κοινωνικής οικονομίας το 2011.

Το πλαίσιο πολιτικής για τις κοινωνικές επιχειρήσεις περιλαμβάνεται στην έννοια της εθνικής κοινωνικής οικονομίας. Αυτό συνοδεύεται από το Σχέδιο Δράσης για την Κοινωνική Οικονομία, που υποστηρίζει την εφαρμογή της Έννοιας της Εθνικής Κοινωνικής Οικονομίας και καθορίζει μια σειρά δράσεων προτεραιότητας με στόχο τη διευκόλυνση της ανάπτυξης της κοινωνικής οικονομίας (συμπεριλαμβανομένων των κοινωνικών επιχειρήσεων) στη Βουλγαρία.

Η παραδοσιακή μορφή των κοινωνικών επιχειρήσεων - οι συνεταιρισμοί που επικεντρώνονται στην ενσωμάτωση των ατόμων με αναπηρίες στην εργασία - εξακολουθεί να κυριαρχεί στη Βουλγαρία, αλλά οι κοινωνικές επιχειρήσεις δημιουργούνται ολοένα και περισσότερο από ενώσεις και ιδρύματα.

Πρώτη προτεραιότητα αποτελεί η δημιουργία μιας κοινής αντίληψης για το τι συνιστούν οργανώσεις και επιχειρήσεις της κοινωνικής οικονομίας στη διασυνοριακή περιοχή.

Οι αρχές και τα χαρακτηριστικά της κοινωνικής οικονομίας, καθώς και οι κύριες νομικές μορφές της, θα χρησιμεύσουν στην προώθηση μιας κοινής επιχειρησιακής κατανόησης της κοινωνικής οικονομίας που θα βελτιώσει την προβολή σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο, καθώς και σε διεθνές.

Είναι σημαντικές οι δημόσιες πολιτικές για τη βελτίωση της αμοιβαίας αναγνώρισης και άρση των υφιστάμενων εμποδίων που παρεμποδίζουν την ικανότητα των επιχειρήσεων της κοινωνικής οικονομίας να επωφεληθούν πλήρως.

Προτεραιότητα αποτελεί επίσης, η βελτίωση της προβολής των επιχειρήσεων και φορέων της κοινωνικής οικονομίας και των αξιών και χαρακτηριστικών τους.

Χρειάζεται η δημιουργία στρατηγικής επικοινωνίας για τη βελτίωση της προβολής της κοινωνικής οικονομίας, που περιλαμβάνει δράσεις όπως:

- Ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας της κοινωνικής οικονομίας
- Υποστήριξη της προώθησης της κοινωνικής, τεχνολογικής και περιβαλλοντικής καινοτομίας, σε συνεργασία με φορείς κοινωνικής οικονομίας και μέσω Ευρωπαϊκών προγραμμάτων, που στοχεύουν στην ευαισθητοποίηση των νέων σχετικά με τη χρήση των νέων τεχνολογιών στη δημιουργία επιχειρήσεων κοινωνικής οικονομίας και σε νέους τομείς στους οποίους μπορούν να ξεκινήσουν μια νέα επιχείρηση.
- Συμμετοχή της κοινωνικής οικονομίας στα σχέδια για ανταλλαγή πρακτικών στους νέους τομείς και στις τεχνολογικές, κοινωνικές και περιβαλλοντικές προκλήσεις, που θα διαμορφώσουν το μέλλον της αγοράς εργασίας.
- Σχέδια συνεργασίας για την προώθηση καινοτόμων επιχειρηματικών σχεδίων κοινωνικής οικονομίας στους αναδυόμενους τομείς.

Η παροχή ευνοϊκού οικοσυστήματος για την ανάπτυξη των επιχειρήσεων και των φορέων της κοινωνικής οικονομίας, την υποστήριξή τους για πρόσβαση στη χρηματοδότηση και

περαιτέρω κλιμάκωσή τους, καθώς και με τη θέσπιση του αναγκαίου νομικού πλαισίου που θα τους επιτρέψει να λειτουργήσουν πλήρως και σε διακρατικό επίπεδο, αποτελεί μια ακόμα προτεραιότητα.

Στην κατεύθυνση αυτή, μπορούν να συμβάλλουν:

- Η εξάλειψη νομικών και διοικητικών εμποδίων για τις επιχειρήσεις και φορείς της κοινωνικής οικονομίας.
- Οι απαραίτητες νομοθετικές μεταρρυθμίσεις για αύξηση του αριθμού των συνεταιριστικών επιχειρήσεων.
- Η εφαρμογή πιλοτικών σχεδίων ενίσχυσης της διασυνοριακής συνεργασίας μεταξύ των επιχειρήσεων και των φορέων της κοινωνικής οικονομίας.
- Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση οφείλει να αποτελεί βασικό στοιχείο κάθε δημόσιας πολιτικής που στοχεύει στην ενίσχυση της κοινωνικής οικονομίας.
- Η προσαρμογή των υφιστάμενων χρηματοδοτικών μέσων στην ποικιλομορφία των μορφών κοινωνικής οικονομίας.
- Η προώθηση της δημιουργίας θέσεων εργασίας υψηλής ποιότητας από επιχειρήσεις και φορείς της κοινωνικής οικονομίας.
- Η δημιουργία υποστήριξης και συνοδευτικών υπηρεσιών σε εθνικό, περιφερειακό και τοπικό επίπεδο για επιχειρήσεις και φορείς κοινωνικής οικονομίας και για επιχειρηματίες της κοινωνικής οικονομίας.
- Η βελτίωση και ενίσχυση των ψηφιακών δεξιοτήτων της κοινωνικής οικονομίας και προώθηση της ανάπτυξής της στους αναδυόμενους τομείς.

Προτεραιότητα “εκ των ων ουκ άνευ” αποτελεί η εκπαίδευση, η κατάρτιση και η πληροφόρηση για την ανάπτυξη της Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, διότι συμβάλλουν:

- στην καλλιέργεια των δεξιοτήτων των ενημερωμένων σε θέματα Κ.ΑΛ.Ο. πολιτών και των συμμετοχικών κοινοτήτων
- στην ανάπτυξη των φορέων της Κ.ΑΛ.Ο., ώστε να μπορούν να αξιοποιήσουν τα ισχυρά οφέλη της βιωσιμότητας, της δημιουργίας θέσεων εργασίας, του εκδημοκρατισμού και της τοπικής ανάπτυξης
- στην εξοικείωση του δημόσιου τομέα και των υπηρεσιών του με το χώρο της Κ.ΑΛ.Ο.

Τέλος, προτεραιότητα αποτελεί ο διεθνής συνεργατισμός –ιδίως στη διασυνοριακή περιοχή– ο οποίος μπορεί και πρέπει να αναπτυχθεί διαμέσου ενεργειών-δράσεων όπως:

- η ανταλλαγή πληροφοριών για την πολιτική και τα προγράμματα τα οποία απεδείχθησαν αποτελεσματικά για τη δημιουργία θέσεων εργασίας και την απόκτηση εισοδήματος από τα μέλη των κοινωνικών επιχειρήσεων
- η υποβοήθηση και η προαγωγή των σχέσεων μεταξύ εθνικών και διεθνών συνεργατικών φορέων οι οποίοι συμμετέχουν στην ανάπτυξη των κοινωνικών επιχειρήσεων, προκειμένου να διευκολύνουν:
 - τις ανταλλαγές προσωπικού και ιδεών, εκπαιδευτικού υλικού και υλικού για την κατάρτιση και μεθοδολογία καθώς και λοιπό σχετικό υλικό
 - τη συγκρότηση και χρήση υλικού για έρευνες καθώς και άλλων δεδομένων για τις κοινωνικές επιχειρήσεις και την ανάπτυξή τους
 - την οργάνωση διακρατικών συμπράξεων και κοινοπραξιών μεταξύ των κοινωνικών επιχειρήσεων
 - την ανάδειξη και την προστασία των συνεργατικών αξιών και αρχών (κανόνων)
 - την οργάνωση εμπορικών σχέσεων μεταξύ των κοινωνικών επιχειρήσεων

- την πρόσβαση των κοινωνικών επιχειρήσεων στα εθνικά και διεθνή δεδομένα όπως η πληροφόρηση, η νομοθεσία, οι μέθοδοι και οι τεχνικές της κατάρτισης, της τεχνολογίας και της πιστοποίησης των προϊόντων
- την εκπόνηση, όταν τούτο επιβάλλεται και είναι δυνατό, περιφερειακών και διεθνών κανονισμών και νομοθεσιών, σε συνεργασία με τις ενδιαφερόμενες κοινωνικές επιχειρήσεις.

Βιβλιογραφία

CICOPA (Διεθνής Οργανισμός Βιομηχανικών Συνεταιρισμών και Συνεταιρισμών Προσφοράς Υπηρεσιών και Βιοτεχνών), Συνεταιρισμοί και κοινωνική οικονομία για την Ελλάδα, ILO (International Labour Organization), 2013

Co-operative News, www.thenews.coop, 2019

Douvitsa I., Kassavetis D., The Greek co-operative movement during the fiscal crisis, www.thenews.coop, 24.3.2015

European Economic and Social Committee, Social Impact Measurement, Opinion, 2013.

ICA - Euricse, World Co-operative Monitor. Exploring the Co-operative Economy, Report 2016

ICA - International Co-operative Alliance, www.ica.coop/coop/statistics, 2019

ICA - International Co-operative Alliance, Ερμηνευτικές Οδηγίες για τις Συνεταιριστικές Αρχές, 2015

ICF Consulting Services, A map of social enterprises and their eco-systems in Europe - Country Report: Bulgaria, European Union, 2014

ILO, Σύσταση Νο 193 του ILO για την προώθηση των Συνεταιρισμών, 90ή Σύνοδος της ILO, 3.6.2002, International Labour Organization, Κοινωνική Οικονομία, 3, 2015

ILO, Social and solidarity economy and the future of work, Geneva, 2017

ILO, The social and solidarity economy, Geneva, 2014

International Centre of Research and Information on the Public, Social and Cooperative Economy (CIRIEC), The Social Economy in the European Union, European Economic and Social Committee, 2012

Nikolaou K., Cooperatives, Challenges and Business Opportunities within the Collaborative Economy, 3rd International Summit of Cooperatives, International Co-operative Alliance (ICA) and Desjardins Group Canada, Québec, Canada, 11-13 October 2016

Nikolaou K., Cooperatives, innovation, sustainability: The case of Bios Coop in a dynamic process of economic evolution, International Conference “Co-ops for you: Bringing people together”, Cooperative Central Bank, Limassol, Cyprus, 7 July 2015

Nikolaou K., Social innovation as a key aspect in social and solidarity economy, (Un)Conference of Innovation Ecosystem of Thessaloniki (OKThess) – Coho - Aristotle University of Thessaloniki - CERTH, Thessaloniki, 8 Jun 2017

Nikolaou K., Social solidarity economy initiatives in Thessaloniki, International Conference – Round Table: Social Economy and Solidarity: exchanges on the Greek and French experiences, IFRIS (Institut Francilien Recherche, Innovation et Société) - Université Paris-Est Marne-la-Vallée, Athens, 7 June 2016

Terziev V., Bencheva N., Arabska E., Stoeva T., Tepavicharova M., Nichev N., Facts and figures on social enterprises in Bulgaria, “The teacher of the future” Ninth International Scientific Conference, 17-19.6.2016, Durres, Albania

Terziev V., Kanev D., Madanski V., Social entrepreneurship in Bulgaria, International E-Journal of Advances in Social Sciences, III(9), 913-917, 2017

United Nations Statistical Division, Handbook of National Accounting: Handbook on Non-Profit Institutions in the System of National Accounts, 2003

Διεθνές Κέντρο Έρευνας και Πληροφόρησης για τη Δημόσια, Κοινωνική και Συνεταιριστική Οικονομία (CIRIEC), Πρόσφατες εξελίξεις της κοινωνικής οικονομίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση, Ευρωπαϊκή Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή, 2017

Ειδική Γραμματεία Κοινωνικής και Αλληλέγγυας Οικονομίας, Ετήσια Έκθεση 2018, Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Αθήνα, 2018

ΕΚΚΕ, Οδηγός για τη μέτρηση της κοινωνικής απόδοσης των Κοιν.Σ.Επ., Αθήνα, 2015

Ευρωπαϊκή Επιτροπή- Γενική Διεύθυνση απασχόλησης, κοινωνικών υποθέσεων και κοινωνικής ένταξης (2013). Κοινωνική οικονομία και κοινωνική επιχειρηματικότητα: Οδηγός για την κοινωνική Ευρώπη. Τεύχος 4.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2010), Κοινωνικές αγορές: Οδηγός για τη συνεκτίμηση κοινωνικών πτυχών στις δημοσιές συμβάσεις, Λουξεμβούργο.

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, (2011). Πρωτοβουλία για την κοινωνική επιχειρηματικότητα. Οικοδόμηση ενός οικοσυστήματος για την προώθηση των κοινωνικών επιχειρήσεων στο επίκεντρο της κοινωνικής οικονομίας και της κοινωνικής καινοτομίας, COM/2011/0682.

Νικολάου Κ., 10 επιτυχημένες συνεργατικές ιστορίες από την Ελλάδα και την Ευρώπη, Ημερίδα του έργου Growing Social "Ιστορίες επιτυχίας", Πανόραμα, Θεσσαλονίκη, 31.1.2019. Επίσης στο: Διαλεκτικά, www.dialektika.gr, 22.2.2019

Νικολάου Κ., Βίος Coop: Χτίζοντας ένα κοινωνικά και οικονομικά αλληλέγγυο μέλλον", 3^ο Πανελλαδικό Επιχειρηματικό Συνέδριο – Ενότητα: Κοινωνική Επιχειρηματικότητα, Θεσσαλονίκη, 27 Μαΐου 2016

Νικολάου Κ., Η αναγκαιότητα ανάπτυξης του συνεργατισμού διαμέσου της περιβαλλοντικής εκπαίδευσης, Πρακτικά 6^{ου} Πανελλήνιου Συνεδρίου για την Περιβαλλοντική Εκπαίδευση, ΠΕΕΚΠΕ, Θεσσαλονίκη, 30 Νοεμβρίου - 2 Δεκεμβρίου 2012

Νικολάου Κ., Η δυναμική της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας (Κ.Α.Ο.) στη διασυνοριακή περιοχή, Εναρκτήριο Συνέδριο του έργου Growing Social "Η Κοινωνική Επιχειρηματικότητα στη διασυνοριακή περιοχή Ελλάδας- Βουλγαρίας ", ICT Technopolis Business Park, Θεσσαλονίκη, 5.9.2018

Νικολάου Κ., Η δυναμική του αγροδιατροφικού συνεργατισμού, Έθνος, 2.3.2019

Νικολάου Κ., Η επίδραση της υψηλής ποιότητας προϊόντων στην αποτελεσματικότητα εναλλακτικών κοινωνικο-οικονομικών δομών. Το παράδειγμα του Βίος Coop, Πρακτικά 1^{ου}

Πανελληνίου Συνεδρίου Βιολογικής Γεωργίας και Κτηνοτροφίας, ΕΑΒΒΕ, Παρανέστι Δράμας, 22-24 Νοεμβρίου 2015

Νικολάου Κ., Μετεξέλιξη, μορφές και δυναμική του κοινωνικού συνεταιριστικού κινήματος, Συνέδριο Κοινωνικής Οικονομίας και Κοινωνικής Επιχειρηματικότητας, Θέρμη – Θεσσαλονίκη, 5 Ιουνίου 2015

Νικολάου Κ., Οι δυνατότητες συμβολής της κοινωνικής αλληλέγγυας οικονομίας (ΚΑΛΟ) στην τουριστική βιωσιμότητα, 2ο Συμπόσιο Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης, Κέντρο Βιώσιμης Τουριστικής Ανάπτυξης περιοχής Αμφίπολης-Δυτικού Παγγαίου «Ωδή Αμφιπόλεως», ΤΕΙ Σερρών, 6-7 Οκτωβρίου 2018

Νικολάου Κ., Οριοθετήσεις της αλληλέγγυας κοινωνικής οικονομίας, 5^ο Σεμινάριο: Εκπαίδευση και αλληλέγγυα κοινωνική οικονομία – Μια πρώτη προσέγγιση - Θεωρία και πράξη, Εργαστήριο Προστασίας Διατήρησης και Αξιοποίησης Αυτοφυών και Ανθοκομικών Ειδών ΕΛΓΟ Δήμητρα – Βαλκανικός Βοτανικός Κήπος Κρουσίων, Θεσσαλονίκη, 8 Ιουνίου 2016

Νικολάου Κ., Παπαφιλίππου Α., Μάθηση και πληροφόρηση για την κοινωνική αλληλέγγυα οικονομία, Πρακτικά 1^{ου} Πανελληνίου Επιστημονικού Συνεδρίου Διά Βίου Μάθησης, Πανεπιστήμιο Μακεδονίας, Θεσσαλονίκη, 27-28 Ιουνίου 2015

Νόμος 1667/1986, Αστικοί συνεταιρισμοί και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ 196/Α/6-12-1986

Νόμος 2716/1999, άρθρο 12, Κοινωνικοί Συνεταιρισμοί Περιορισμένης Ευθύνης, ΦΕΚ Α96, 17.5.1999

Νόμος 4384/2016, Αγροτικοί Συνεταιρισμοί, μορφές συλλογικής οργάνωσης του αγροτικού χώρου και άλλες διατάξεις. ΦΕΚ 78/Α/26-4-2016

Νόμος 4423/2016, Δασικές Συνεταιριστικές Οργανώσεις και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ Α182, 27.9.2016

Νόμος 4430/2016, Κοινωνική και Αλληλέγγυα Οικονομία και ανάπτυξη των φορέων της και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ 205, 31.10.2016

Νόμος 4513/2018, Ενεργειακές Κοινότητες και άλλες διατάξεις, ΦΕΚ 9/Α/23.01.2018

Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, Έκθεση για την κοινωνική και αλληλέγγυα οικονομία στην Ελλάδα, Αθήνα, 2017.